TRIAS
DISSERTATIONUM
MEDICARUM
TUM
PHYSIOLOGICO-ANATOMICARUM
TUM
PATHOLOGICO-THERAPEUTICARUM
QUARUM

I. *De Motu Ventriculi & Inteſtinorum Periſtaltico.*

II. *De Tunica Inteſtinorum Villoſa, plurimorum morborum foco, illorumque immediato curationis ſubjecto.*

III. *De Colo, Inteſtino, multorum morborum nido eoque proximo præſervationis curationisque ſubjecto.*

INSCRIBUNTUR

QUÆQUE IN ILLUSTRI

ACADEMIA LIPSIENSI,

DIVERSIS TEMPORIBUS ANTE HAC SEORSIM CONSCRIPTÆ ET PRO CATHEDRA ACADEMICA PUBLICA PRÆSIDENDO EXPLICATÆ

SUNT

A

CHRISTIANO MICHAELE ADOLPHI.

Philoſ. & Medic. Doctore, Facult. Med. Aſſeſſore, S. R. I. Acad. Curioſ. Sodali, B. M. V. Colleg. Collegiato & Medic. Pract.

NUNC AUTEM IN UNUM FASCICULUM COLLECTÆ.

LIPSIÆ,

SUMPTIBUS JOH. HENRICI ZEDLERI, BIBLIOPOLÆ IN PLATEA GRIMMENSI

M. DCC XXVIII.

I.

DISSERTATIO DE MOTU VENTRICULI ET INTESTINORUM PERISTALTICO

HABITA LIPSIÆ

D. XII. APRIL. A. S. R. M DCC XX.

PRÆLOQUIUM.

GEnerato animali, ut vivat, creſcat, perficiatur, atque conſervetur, integritas ejus nutritio ulterius accedat, requiritur, quæ quotidie reſarcit atque inſtaurat vireſque ſanitatem ipſamque vitam ſartas tectasque præſtat adeoque hæc ac illa æque neceſſaria eſt atque ſine qua brevi tempore totius corporis corruptela ac ruina metuenda foret. Sicque vita & nutritio pari paſſu ambulant. Hæc non niſi generationis continuatio & renovatio ſive minutiſſimi corpuſculi, quod jam in ſemine fœminino, i. e. ovulo, deliteſcit extenſio eſt, atque quæ adeo inter ſe conveniunt & ſibi ſimiles ſunt, ut opus laborque ſit easdem a ſe invicem diſcernere. Ambæ a fluido & molli incipiunt, & ad ſpiſſum, ſolidum durumque ſenſim ſenſimque atq; ex facili progrediuntur. Ambas utilis quidam lymphaticus ingreditur ſuccus. Dolendum modo quod pyrrhonia prorſus hæſitatione de modo formali hic loqui ſaltem liceat. Non una vero nutritionis neceſſitas eſt, utpote quæ ſingulas corporis partes in juſta quantitate & qualitate atque mutua agendi habitudine conſervat, ſive quæ & principii vitalis conſervationem & corporearum particularum temperatarum dulcium ac benignarum & facile exſolubilium & tenuium, (quarum calculum

curioſe ſatis inivit Sanctorius *in medicina ſtatica,) quæ quotidie deprædatorio calore & motu attritivo inter ſe frequenter colliſæ, intus foris que ſeparantur; diſſolvuntur, immutantur, perduntur & conſumuntur, quo priorem formam amittunt, atque paulatim ad machinæ animalis deſtructionem paratur via; reparationem ſolidarumque partium æqualemque motum, qui ſyſtole & diaſtole peragitur, legitimam capacitatem & expanſionem apertionem permeabilem & firmationem, & ad ſolitam, convenientem neceſſariamque magnitudinem & ſtaturam usque omnium membrorum accretionem involvit. Hinc belle Marcus Cato apud Gellium dixit: vitam humanam prope uti ferrum eſſe quod (exercendo) conteritur. Etenim nec per horulam quidem ſine deceſſione & accesſione, vita trahitur. Nam laudabilis mixtionis humorum vitalium conſervatio non ſolum in perpetua partium inutilium ſeparatione ponitur quam plurimi ſaltem hodie ſpectant, ſed nova imprimis ſuccorum dulcium ac bene inter ſe temperatorum accesſione opus eſt quam vero jam non ſatis ex dignitate vulgo conſiderant. Ad hanc chylificatio debitum ſuccum nutritium præbendo ſuam confert operam. Hæc in ore inchoatur, aſſumptis congruis alimentis, per ſalivæ commixtionem, maſticationem, dentium maxime miniſterio præparationem, & in ventriculo variorum rurſus mediorum & inſtrumentorum ope, jam maxima ex parte continuatur & peragitur. In inteſtinis, inprimis in duodeno ulterius perficitur (hinc ibi omnia ſunt liquidiora) tandem in vaſis lacteis ſiquidem, & ibi diluitur magis ſimulque leniter premitur ac comprimitur, exaltatur ac abſolvitur penitus. Hæ partes, nutritionis origo, fons & radix exiſtunt, unde convenienter ſatis* Ariſtoteles 4. part. animal. 4. *ventriculum, terræ proportione reſpondere voluit. Quemadmodum enim terra plantis, ſic ventriculus partibus animalibus alimentum ſubminiſtrat, & Hippocrat. belle dixit 4.* de Morbis: quoad homo vivit, ubi cibus & potus in ventriculum deciderunt corpus ex ventriculo haurit, hauriunt & fontes & expleti corpori transmittunt. *In his uti in aliis viget motus quidam, periſtalticus dictus, plus plusque in chyſficationis negotio valens, atque hinc obque plane ſingularia quædam phœnomena atque attributa admirationem certe inducentia, conſideratione paulo ampliori dignus. Quem laborem qualemcunque jam a nobis ſuſceptum benevole accipiat L. B. Ne autem is ſine*

dinem

auſpiciis & favore Summi in cœlis Numinis, quod vitam & valetudinem mortalibus donat, moderatur atque tuetur, a nobis ſuſcipiatur, devota mente precamur; ut declarantibus nobis, vires ex alto quam clementiſſime largiatur.

§. I.

NOmen (ut apud Platonem in Cratilo legitur) rerum ſubſtantiam docendi, diſcernendique inſtrumentum eſt: quare vocem, quam Diſſertationis præſentis frons gerit, prout fert pene ſolennis obſervatio, exponamus quoque, ut conſtent modo, ejus natales, qui græca origine oriuntur, & audiunt cognato vocabulo, motus circumpreſſorius, qui coarctandi circumcirca vim habet. Haud multum abſimili modo quoque periſtole vocatur. Aliis motus vermicularis ſub nomine venit, quia vermium ad inſtar ſeſe contrahit. Ab aliis, motus teſtudineus appellatur. Vide Charleton. *exercit. phyſic. anatom. III.* Recentiorum nonnulli oſcillatorium motum eum appellare malunt. Eſtque nempe motus, qui in oeſophago jam incipit, ventriculo & inteſtinis maxime preſſoria vi lumbrici reptantis inſtar, a partibus ſuperioribus ad inferiores, mediantibus fibris undatur, volvitur, & alimenta inprimis ore aſſumta ibique præparata in ventriculum dimittit, eademque maxime ibi ſoluta, digeſta, ex eo in inteſtina & chylum perfectum in vaſa lactea agit, ſcybala vero ex corpore ejicit, &c.

§. II. Scilicet officina chylificationis, canalis alimentorum & excrementorum: oeſophagus, ventriculus, & longum inteſtinorum volumen ab orificio usque ad finem, per unum canalem & ductum continuatur, modo quod ventriculus ſit pars inteſtinorum magis expanſa atque ampliſſima, & inteſtina nil niſi ventriculus in arctum magis ſpatium contractus, ac in longos tubos extenſus. Eadem enim conſtant ſubſtantia, eadem ſtructura, eademque natura, eodem motu ejusdemque indolis liquore, qui exſtillat, ſolvente, eodemque tandem officio gaudent. Totidem nimirum componuntur tunicis, eademque fibrarum ſerie collocata. Adſunt enim ſingulis quinque tunicæ, quarum exterior tenuis eſt, & membranacea habetur, nervea

potius dicenda, cum ex meris omnino fibris nerveis exiliſſimis, vario nexu inter ſe complicatis, conſtet. Huic celluloſa adhæret a Clariſſ. Frid. Ruyſchio inventa, cujus cellulæ etiam in non æque obeſis hominibus pinguedine refertæ ſunt, ac in hydropicis aſciticis præſertim ſitu peccans in ſe continent ſerum. Tertia muſculoſa ſeu carnea & fibroſa hanc excipit, quæ duplici ſaltem fibrarum ordine eſt conflata, quarum exteriores longitudinales, interiores transverſæ & circulares a Veſalio, Fallopio, Aquapendente, B. Bohnio & Ortlobio, ab aliis circulares, a Stenone ſpirales, nominantur: tertia enim & intermedia fibrarum ſeries obliquarum, quæ acceptum retineret, quam Fallopius Laurentius & Bartholinus agnoſcunt, vix conſpicitur. Perinde Williſius duplicem muſculum compoſitum, duplexque ſtratum fibrarum obliquarum ſeſe mutuo decuſſantium, finxit potius quam revera demonſtravit, etiam ſi pinxit atque delineavit. Seduxit forte hunc eminentem in medicina Virum brutorum anatomia, in quibus utpote prono corpore incedentibus & horizontaliter gula locata, capiteque in terram defixo degluciunt, utique tales inveniuntur: in homine vero, cui ſoli os ſublime datum eſt, cœlumque intueri, alius fibrarum ordo omnino habetur. Nec eſt, cur de ventriculo dubites: eum haud alia fibrarum ſerie eſſe inſtructum, quod fere apparet, ſed revera tantum apparet, & cum rei veritate non convenit. Nam quoniam in ventriculo, ſphæricam figuram referente, non in rectas lineas, ut in gula, excurrere poſſunt, ſed hanc ſequantur neceſſe eſt. Hinc dum ab uno ad alterum orificium feruntur, aſcendere, deſcendere, incurvari eas diceres. Idem de circularibus putares, eas ob hanc pariter rationem, modo recta a ſummitate ad fundum, modo oblique magis flecti. Quarta nervoſa vulgo appellatur, ſed rectius rurſus tendinoſam eam eſſe dicitur, quia ex tendinibus carnearum fibrarum, muſculoſæ tunicæ, componitur. Præ reliquis hæc longior eſt, & varias plicas, rugas & inæqualitates præeminentes transverſas potiſſimum, & ſinus tam in ventriculo, quam in inteſtinis imprimis tenuibus, format. Intima & ultima tubuloſa & glanduloſa eſt, & in ventriculo & inteſtinis cruſtæ etiam villoſæ, & ab Hornio velamenti bombycini, & ſpongioſi

gioſi periſtromatis a Pecqueto nomen eidem imponitur. Hæc propter poroſiatem & tubuloſam conformationem filtri loco ſe habet, quæ laudabile tantum fluidum transmittit, craſſum vero ac iners prompte excludit.

§. III. Harum partium initium faucibus cohæret, ſub pharyngis nomine veniens aliquot muſculorum paribus, & ſpinctere compoſitum. Ubi victu nos reficimus, hoc ore aſſumta alimenta ſolidiora prius bene maſticata & comminuta, & ſalivalis laudabilis humoris tanquam genuini menſtrui permiſtione prius bene præparata ſuſcipit, per easque commiſſa ſibi adactione, contractione & coarctatione ulterius per gulæ tractum, cum diaphragmate, trachea & dorſo connexum excipientibus nimirum longitudinalibus, & conſtringentibus circularibus fibris illius promovet, quam actionem deglutionis vocant.

§ IV. Deſcenſo oeſophago, perforatoque diaphragmatis inferiore muſculo, inter hepar & lienem paululum in ſiniſtrum hypochondrium inclinatus, a tergo, pancreate conſtituto, & fundo colo inteſtino ſubſtrato, omentoque annexo, canalis in amplum ſpatium amplamque globoſitatem oblongatam, atque tibiam utricularem fere referentem dilatatus & formatus ventriculum conſtituit: dextorſum rurſus incurvatur in fundum & flexus ac ſucceſſive anguſtatus, atque hinc iterum aſcendens in canalem mox arctiorem & longiſſimum, adeo ut totam ferme abdominis cavitatem repleat, tranſit, & in varios hinc ſinus, gyros, circumvolutiones, anfractus & ſpiras diſponitur & convolvitur, ne alimenta citius juſto elabantur & ne vix abſoluta chyli elaboratione, ſi ſtatim elaberetur, aliud mox alimentum aſſumere cogamur &c. animalia hinc quo breviores & rectiores ductus habent a ventriculo ad anum, eo geloſiores ſunt, exemplo anatum, lupi cervarii & corvi aquatilis, & hominis illius pariſienſis, cujus mentionem facit Dionis *Nouvelle Anatom. de l'Homm'* pag. 170. Orificia duo hic inprimis ſpectantur, in ſuprema ventriculi regione æqualiter propemodum poſita: ſiniſtrum nempe, quo ventriculus ſuperne patet, gulæque ſubjacet conjunctus, per quod introitus panditur, & dextrum, quod & pylorus, quaſi janitor vocatur, & exitum rurſus concedit. Hoc

ſphinctere ſeu valvula orbiculari eſt donatum, majori plica a tendinea tunica formata, ut tranſitus non reditus remeanti chylo conſtet, eſtque plurimis fibris, iisdemque ſatis validis ſtipata, ut commode coarctari poſſit; attamen utrumque clauſum in recte valentibus eſt.

§. V. In inteſtinorum orbibus quoad ſitum, amplitudinem & uſum figuram variantibus non nihil per duplicem membranam meſenterii connexis, & quidem eorum ſtatim principio duodeno, quod ventriculus quaſi ſuccenturiatus eſt, ductus choledochus & pancreaticus inprimis nominandi & in reliquis multæ latebræ, multique receſſus qui ipſis inſunt, notandi. De his modo ſeorſim attendendæ ſunt valvulæ conniventes a Kerckringio dictæ & eidem adſcriptæ (quamvis ante eum Hier. Fabricio eas innotuiſſe conſtet) quarum potior & major colo, omnium ſenſibiliſſimo, quoniam præ aliis ligamento nerveo tendinoſo quodam præditum eſt, adſtructa eſt Bauhini vulgo nominata, eique Auctori, ſed falſo rurſus adſcribitur, (cum jam Varolius, Sal. Albertus & Piccolhomineus illam obſervaverint) & membranoſi vel carnoſi circuli ſpeciem refert. Reliquæ minores, cellulas hujus inteſtini (coli) ſimul efformant, a dicto ligamento huic proprio contractas (hinc annotante Spigelio hoc reſciſſo diſparent,) & ex fibris carneis, muſculoſis motricibus conſtant, atque impediunt partim ne chylus juxta lympham regurgitare & regredi poſſit, partim, ne celerius nimis effluat, atque adjuvant potius, cogendo, ut tunicam villoſam ſubintret facilius. Quæ valvuloſa conformatio, quique ſpiralis hujus texturæ tractus atque actio in lepore inprimis, vulpe marino & ſtruthiocamelo &c. inveſtigantibus claret. Speciatim dicendum eſt: cellulas diverticula fæcibus concedere, ut inibi hæreant, donec collectæ mole ſua ſeceſſum urgeant. In recto tandem inteſtino admodum carnoſo & a parte poſtica oſſi ſacro & coccygis, ab interiori vero veſicæ urinariæ & in fœminis utero per communes membranas firmiſſime cohærente, adducendi ſunt muſculi conſtrictores, ſeu ſphincteres inferius orificium conſtringentes, & levatores bini inteſtinum iterum a fæcum excretione in ſuum locum retrahentes.

§. VI.

§. VI. In iisdem ſparſæ ſunt diſſeminatæque vaſorum lacteorum anfractuoſæ radices, & capillares ramuli, & ex iis oblique oriuntur, quarum jam non paucæ ê primo inteſtinorum tenuium duodeno emittuntur; numeroſiſſimæ vero ex altero jejuno progrediuntur : ileon jam pauciora, pauciſſima (vid. Bartholin. *Anatomia lib. I. Cap. X.*) & ſæpe nulla colon habet. Quamvis etiam Anatomicorum non deſint, qui atque adeo in recto vidiſſe aſſerunt, (inde colligitur clyſteres nutrientes interdum aliquid poſſe.) Hæc chylum per cruſtam villoſam transcolatum, & ab aliis inertibus partibus ſeparatum & ſecretum, ex inteſtinis ad meſenterii primum glandulas, primi generis dicti, vehunt, ulterius promovendum. Fæces vero alvinæ, ſecreto chylo, foras excernuntur. Reliqua vaſa, quæ has partes perreptant, tam arterioſa quam venoſa, lymphatica, glandulas, nervos a pari vago, plexu meſaraico & intercoſtalibus ortos, lympham, &c. quæque alias in conſiderationem veniunt, nominaſſe hic ſaltem ſufficiat. Ob has cauſas modo recenſitas, connexionem, continuitatem, viciniam, generis & officii ſocietatem, & partium nervorum communionem &c. inter ventriculum & inteſtina ac non ſaltem adjacentia atque proximiora viſcera hepar, renes ſed & multas alias nobiliſſimas partes longiſſime remotas pectus & caput magnus datur conſenſus, ut iis male ſe habentibus una ſimul aliæ afficiantur, & vice verſa. Unde v. g. patet, quod ex gravi capitis læſione, & nephritico dolore & paroxyſmo a tuſſi vehementiori &c. calculorum motu vomitus ſæpe oriatur, & quod ventriculo male ſe habente, vertigo, ſenſuum ſtupor, oculorum tenebræ, dolor capitis, epilepſia &c. incurrant & quod in omni fere morbo appetitus & digeſtio lædatur &c.

§. VII. Duplicem naturalem ventriculi & inteſtinorum quorum munus eſt chylum & fæces a parte in partem promovere notabiliorem potiſſimum deprehendimus motum, indeſinenter operantem etiam dormientibus nobis. Externus nimirum & communis eſt alter, alter internus & proprius. Ille a motu inprimis preſſuque ceu preli diaphragmatis in reſpirationis actu aliquot millenis vicibus ſingulis horis depreſſi, reciproco & continuo, quo

quo ventriculus, cui adhæret, movetur, exagitatur & conquaſſatur, quoque, dependet. Inteſtina in ſpecie juxta eum, qui a ventriculo procedit, & adeo ſimul usque continuatur, motum ſuum externum tam a meſenterio, quam ab abdominis quinque muſculorum in homine paribus contractis in exſpiratione, abdominisque fornicem contrahentibus potiſſimum mutuantur. Quorum actio maxime neceſſaria eſt, quoniam in animali vivo diſſectis his, atque eorum actione ſic impedita, chylus ex ductu thoracico vulneratione aperto, non effluit, niſi externa manuum contrectatione ſolicitentur iidem.

§. VIII. Alter, qui præ altero in oeconomia chylificationis rectorem & moderatorem ſe præſtat, ex interno principio, & propria harum partium ſubſtantia muſculoſa nervoſaque maxime profectus hic motus periſtalticus eſt: noſtræ præſentis conſiderationis argumentum. Primam hujus mentionem Galenum injeciſſe apparet ex lib. VI. Epidem. Sed. V. p. m. 27. poſt hunc Fallopius, demum eum (quantum ego quidem ſciam) notabiliter ſatis in obſervat. anatom. reddidit explicatum. Alii quidem Aſellio una cum vaſorum lacteorum inventione, acceptum referunt, ſed utraque dubia adhuc ab aliis quoque redduntur. vid. Th. Janſ. ab Almelowen invent. nov. antiqu. Hujus organum æque ſunt fibræ carneæ motrices, juſto tono gaudentes, i. e. quæ nimis rigidæ ſunt & duræ, neque nimis laxæ & molles tunicæ muſculoſæ, præcipue circulares, per totum ductum excurrentes, ſpirituum animalium influxu turgidæ, & animatæ, per octavum nervorum par, geminis ramis, ſurculis inſignibus, & plexibus, inprimis circa orificium ventriculi ſiniſtrum conſpicuis, & per intercoſtales ſufficienter concitato, inſtigante ſimul tunica nervea ſubſtrata firmiterque connexa ſenſum ut illa motum concedente a ventriculi & inteſtinorum contentis vario modo affecta, & affluente per arterias ſanguine calido atque ſpirituoſo. Horum enim affluxus, ut agant fibræ motrices, perquam neceſſarius eſt, ut ab hoc convenienti in tota oeconomia animali omne omnium partium robur omnis tonus & motus visque agens & conſtringens potiſſimum immediate & proxime procedit. Hæc corpora ſubtiliſſima & agiliſſima

liſſima primum impetum faciunt, primumque afferunt motum a fibris motricibus peragendum. Conſtrictæ ſic fibræ elaſticæ alterum motum dilatatorium rurſus exerunt, ad quem contenta mole ſua extendente conferunt. Vbi enim is motus deficit, motus ventriculi & inteſtinorum periſtalticus imminuitur, alvus conſtipatur. quod accidit ininediam aut longum nimis jejunium pasſis, imo exinde ventriculum maxime quaſi contractum & anguſtatum ſentiunt, ad externum quoque contactum totum abdomen in ſe retractum & collapſum deprehenditur ac ipſo viſu conſpicitur. Hoc argumento eſt alimenta in debita quantitate aſſumta etiam hoc intuitu facere ad corporis humani integritatem, quia ventriculi & inteſtinorum periſtalticus ad eam plurimum facit. Atque is exerit ſeſe dilatationis & conſtrictionis ſuccesſivo motu una ſcilicet parte conſtricta altera dilatatur & vermis aut lumbrici inſtar terreſtris repentis, limacis aut hirudinis aliorumque reptilium animalculorum inſtar a ſuperioribus ad inferiores partes ſenſim ſenſimque movetur. Quemadmodum enim ejusmodi reptilia animalia his ſui corporis partibus corpori ſubjecto adhærent, aliis, dein ſe contrahunt antrorſum verſus, ut præterlabantur corpus cui innituntur, ita ſimili modo motus periſtalticus procedit. Incipit jam, ubi incipit totus canalis, in œſophago, quo aſſumpta per deglutitionem in ventriculum ubi majorem incitatum accipit, ut ulterius continuetur, & ex hoc per eum ad inteſtina protrudantur, in quibus etiam præ aliis, in ileo inteſtino manifeſto magis indicio ſe prodit ac urget, & contenta ibi ulterius promovet, ſecernenda ſecernit, excernenda vero excernit &c.

§. IX.

Nimirum (ut explicatius de eo, quod res ipſa poſtulat, agamus) indeſinenter, ſuccesſive & per lenes mollesque ſubſultus velut lente & pedetentim per partes & ſeries articulosque quaſi inteſtinorum repit atque progreditur ſeu reciprocus, interpolatus (interjecta intercapedine remisſione & pauſa) atque undulatorius eſt, per undas quaſi fluctuantes & flexuoſos gyros æquabili ſemper ordine per univerſam canalis longitudinem ſe volvens atque provolvens, ac per anfractuoſos inteſtinorum ſinus

B deſcen-

deſcendit aſcenditque. Quippe muſculorum, ventriculi & inteſtinorum, earumque quibus gaudent, quibusque componuntur tota, fibrarum contractiones ob inteſtinorum longitudinem & anfractuoſum ſerpentinumque ductum cavernarum cellularumque hinc inde remoram non tantæ ſunt, ut contenta una continuata ſimul propulſione ab una extremitate ad alteram ejicere poſſint. Hac enim parte inteſtini contracta, colligentibus prius ingeſtum fibris longitudinalibus, anguſtataque contractis maxime circularibus, & inſecuta immediate eodem tempore longitudinalinm proxime ſubjacentium prius ab ipſis dilatatarum corrugatione & abbreviatione intumefactioneque pars una intiſtini ad alteram, unum latus ejusdem ad alterum propius adducitur, & contentum, quod fibras modo preſſit & dilatavit, a fibris rurſus contractis in alteram vicinam inferiorem vacuam & magis ampliorem partem dum a conſtrictione feriatur, adhuc propellitur commode, quo propulſo recepto, infarcitur & dilatatur magis, donec ceſſante hac dilatatione, iterum novo impetu per varia eademque inſtrumenta, fibras, valvulas &c. facto, a tergo ſemper inſequente & premente ſimiliter conſtringitur, qui reciprocus dilatationis & conſtrictionis motus per vices iteratur, donec cuneo quaſi cuneum trudente, unde accipit, aliis reddiderit illud. Atque ejusmodi interpolatus, & lentus motus de rei neceſſitate utique eſt, alioquin chyli diſtributio haud rite inſtitueretur, & chylus cum fæcibus mox proflueret. Parum abſimilis hic motus periſtalticus ventriculi & inteſtinorum eſt illi qui fit in aliisquoque canalibus & partibus corde, arteriis in nervis undulatorio illo motu dicto, in fibris motricibus, quem tonum vocant, per quem robou, reſiſtentia & niſus reniſusque elaſticus procedit, tubulis ſecretoriis, & excretoriis, venis, vaſis biliariis urinariis, utero inſcroto, in partu præſertim &c. qui pariter in his ad ſanguinis & humorum præparationem, elaborationem, progreſſum & diſtributionem perpetuandam, & contentum provolvendum æque per dilatationes ac conſtrictiones invicem continuo ſe excipientes ſic & per ſubſultus ac ſeries quaſi & ſucceſsive movetur & movet &c. Siquidem omnes motus ſolidarum partium in univerſo humano corpore duabus his motûs ſpeciebus ſaltem ſyſtole & di-

aſtole

aſtole reciproca peraguntur quæ & omnem fluidorum impulſum, progreſſionem, circuitum, ſecretiones & excretiones efficiunt. Præter hanc provolutionem, quam inſtituit motus periſtalticus, a ſuperioribus nempe ad inferiora J. C. Peyerus de glandulis inteſt. cap. 4. aliam & in inteſtinis quidem ſaltem tenuibus (in crasſis enim contenta ſpisſiora fluctuando non ſunt) ſimilem fibrarum contractionem, inverſo modo a parte inferiori ſuperiorem verſus inchoatam, ſecundum naturam, adeoque variis motibus reciprocis motum periſtalticum ferri probat, cum Helmontio. Vid. lib. de flatibus. pag. 217. v. 37. in puero illo hernioſo, atque Wepferus experientia in muliere quadam, & brutis diverſi generis diſſectis, ſtabilivit. Vidit enim, manuque exploravit hic præſertim experientiſſimus vir manifeſte tempore concoctionis ope fibrarum circularium modo ſuperius, modo inferius inteſtinorum tenuium portiones ſeſe conſtringere atque materiam intus fluctuantem deorſum ſurſumque conjicere. Ab his Franc. Gliſſonius non alienus eſt de facult. mot. periſt. p. 288 unde hunc motum periſtalticum luctantem vocat, ab fluctuante inæquali, quem ſibi concipit quoque diverſum, in quo (fluctuante) fibræ ſuperiores &, inferiores inter ſe certarent, antagoniſtarum ad inſtar, & materiam contentam modo huc, modo illuc propellerent, quem prodromum nauſeæ, eructationis, vomitus, præmaturi deſcenſus chyli, torminum inteſtinorum, doloris colici, fluoris alvi, & ſimilium ſymptomatum habet, in dyſpepſia & flatibus præcipue conſpicuum. Etenim ſub tali quadantenus fluctuatione, cui præcipue cœcum inteſtinum conformatione ſua famulatur, qua volvitur ac revolvitur, chylus in ventriculo & inteſtinis, ultro citroque per breve licet inteſtinorum dilatatum ſpatium (ut mihi concipio alias ob contrarium motum periſtalticum a ſuperiori ad inferius in eodem canali non adeo hic eſſet expeditus) conſtanti ſerie, blanda contractione & propulſione agitatio, conquaſſatio, hinc indeoque commiſtio, comminutio, ſolutio, diſcontinuatio, ſecretio utilis ab inutili melius & expeditius ſuccedunt, nec mora contentorum quam ibi nectant, otioſe & inutiliter inſtituitur, quam etiam vix inteſtina vivo motu gaudentia paterentur. Alterum vero

fluctantem etiam non equidem negandum, ſed ad ſtatum potius præternaturalem referendum eſſe quilibet facile ſentit. Intolerabilis autem plane in Proſp. Martiano eſt error qui in comment. in Hip. f. 119. a ventriculo nihil expelli ſtatuit, ac omnem ventriculi motum promoventem & expellentem præternaturalem habet, a rei moleſtæ irratatione inductum.

§. X.

Magnum & mirum eſt quam validus fortisque ſit. Tanta certe potentia tantumque robur quo a provida Natura inſtructus hic motus eſt, cuivis conſideranti non poteſt eſſe non admirabilis. Haud vilis enim vis requiritur, quæ par ſit, ventriculi fundum & latera ſurſum ducendo, ejus cavitatem plurimum arctando, contenta ſubigendo, (quæ ſubactio talem propemodum eamque fortem actionem requirit, qualem in panis præparatione piſtores adhibent qua in mactra farinam inditam affuſa aqua ſpatha lignea vel manibus depſunt, tamdiu, donec homogenea maſſa exinde formetur,) atque per adeo longas & tortuoſas Inteſtinoru m ambages, per valvulas, per tot plicas, flexuras atque anfractus, per cœci inteſtini receſſum & latibulum &c. propellendo, ſecernenda excernendaque expediendo, quæ mole & qualitate non raro moleſta premunt, atque niſui huic & niſu contrario ac reactione reſiſtunt. Nam ſi ventriculi & inteſtinorum amplæ cavitates adeo notabiliter non conſtringerentur, ut pars una ventriculi & inteſtinorum ad alteram accederent, rugæ & plicæ inter ſe allíderentur, partes alimentorum & chyli vix poſſent ita atteri, dividi, & ſolvi: Ventriculus enim cibos omnino arctius complecti debet, quo melior fiat digeſtio & purior, alias anguſtos tunicarum poros non facile poſſent ingredi nutritiæ parte s, neque excernendæ excerni. Hanc vim, hoc robur, hàncque potentiam pro cujusvis judicio tradimus ulterius expendendam, quod poſt abſolutam chylificationem ventriculi cavitatem ſat amplam aliquot menſuras circiter capientem adeo contrahat, ut vix pugnam capiat, & quod in curatione obſtructionis alvi pertinacioris & paſſionis iliacæ, magna mercurii vivi, metallorum adeo graviſſimi, quantitas ad aliquot quandoque libras ore aſſumta, conf. Panarolus

Pen-

Pentecoſt.I.obſervat.ultim.aut ex præſcriptione aliorum(an æque bono conſilio dubium) globulorum plumbeorum minorum aut majorum haud parvus etiam numerus (quo majoris eſſet, eo tutiorem & celeriorem promittit ſanationem. Helmont. Lib. de flatib. §.31.) per ſingulos eosque adeo prolixos inteſtinorum gyros & ſinuatos anfractus ſurſum deorſumque etiamſi reſiſtente vi morbi ad excluſionem ab hoc ipſo urgeantur. Huc referenda eſt hiſtoria a Wepfero recenſita in epiſt. ad Peyer. de vulnerato quodam in regione gaſtrica, qui ultra paſſus diſtantiam liquorem chyliformem aliquamdiu poſt aſſumta alimenta projecit. Attamen limitatur etiam aliqua ex parte hujus noſtri motus robur pro ſexus, ætatis, temperamenti, conditionis vitæque generis hominum diætæ immo climatis diverſitate, v.gr. mulieres parcius alvum deponunt, & ſenes minus alimenti & nutrimenti ferri poſſunt, quam juvenes, parcius appetunt, lentius digerunt, difficiliusque egerunt. Qui habitu corporis laxo & ſpongioſo copioſis & exilibus venis conſpicui ſunt, iis debilior quoque hic motus eſt, ob quam infirmitatem etiam nimia alimentorum copia nocumento eſt. Qui laboribus validioribus quotidianis exercentur, de fortiore motu hoc gaudent, videbis inde agreſtes, plebejos, bajulos multos cibos, eosque duriores difficilisque digeſtionis ingerere, athleticeque vivere Conſpicies idem in incolis Saxoniæ inferioris, Pomeranis, Helvetis præ Miſnicis Svevis &c. Magnum mirumque magis adhuc eſt, quam validus ſit, ſi præter naturam turbatur, irritatur & pervertitur, quantos enim tunc tumultus concitat, adeo ut omnium repagula, omnesque obices eosque etiam fortes, valvulas, pyloros, ſphinctĕres effringat, quæ violentia modo in vomitu, imprimis vero in paſſione iliaca conſpicitur, in qua horrendum & miſerandum in modum excrementa ex inteſtinis extremis, magna vi per os ſupremum unaque vice ejicit, adeo, ut obſervationes Auctorum: Galeni Primeroſii Peyerii. Thoneri, Diemerbroeckii, Blankardi, aliorumque conſtent: Suppoſitoria, glandes & clyſteres immiſſos per os, totos fuiſſe ejectos. Ex his Matth. de Gradibus de puella paſſione iliaca affecta, ſtupenda quæque fidem ſuperare videntur, recenſet; quod nimirum

rum ſuppoſitorium quatuor tandem filis fortioribus ad coxam alligatum & immiſſum ano, diſruptis his multiplicatis filis â morbi violentia raptum atque excretum fuerit. Ejusmodi quoque Ant. Guainerius memorat in tractatu de flux. c. 2.

§. XI.

Vt placide omnia in Naturæ quem inſtituit ordine modoque agendi peraguntur, quoniam ea non amat tumultum, ita & motus ventriculi & inteſtinorum periſtalticus, ut ut validus forlisque eſt, admodum tamen ſubtili, moderato, molli, miti, placido atque leni modo non ſentientibus nobis inſtituitur, eumque adeo ſubtilem eſſe, ut non verbis ſatis exprimi queat. F. Gliſſon l. a. dicit. Atque vix utique forinſecus cadit ſub ſenſus: viſum & tactum, adeo ut hinc non deſint, qui eum potius in dubium vocant, atque plures ea propter obſcurum appellant, inter qvos Pecquetus eminet, qui eum nuſpiam deprehendere potuiſſe affirmat, atque ideo hepati illius munus potius demandare voluit. Equidem in animalibus vivis minoribus nimirum diſſectis, canibus &c. ut & motus alioquin aliorum muſculorum conſpectus obſcurus eſt, algre inquam ab extra apparet. Vero ſimile enim etiam eſt, in ejusmodi animalibus ex metu mortis atque anxietate contriſtatione ac ſub ipſa vulneratione ex dolore ſuborto, hunc motum conturbari, & impediri, quemadmodum manifeſte in ruminantibus brutis contriſtatis motus ille ruminationis ſubito ſufflaminatur. At in grandioribus bobus nempe & equis in ſenſus manifeſte ſtatim eum incurrere alii dicunt, quanquam etiam alii in felibus, porcellis indicis & cuniculis ſatis eum perſpicuum eſſe, perhibent, imo in vulneratis hominibu aliquando obſervarerunt, Riolan. in opuſc. Anatom. nov. c. Pecqueto p. 161. V. G. H. Welſch. obſerv. decad. VII. centur. V. p. 416. & Helmont. lib. de flatibus § 38. (qui in puero hernioſo eum vidit. Moebius in fundam. med. phyſ. cap. XI. p. 105. de matrona nobili ibem refert contumaci anorexia laborante per plures annos tandemque plane conſumta, in qua motus inteſtinorum continuus oculis conſpicuus erat. Inſuper eum & vidiſſe Harveum lib. de generat. animal. & Joh. Conrad. Peyerum in diverſis vivorum bruto-

brutorum ſectionibus Exercit. anat. de gland. inteſt. ut & Dolæum ſæpisſime in vivis canibus diſſectis, legitur Encyclopæd. med. dogmat. lib. II. cap. VI. p. 499. Cl. Wepfferus lib. de cicuta aquatica claris verbis ſequentem in modum deſcripſit. Integrum exſcidi ventriculum movitque ſe motu vermiculari. Stomachus ſive orificium ſiniſtrum arctiſſime ſeſe conſtrinxit, ut ne guttula quidem excideret. Quando vero ventriculus circa medium ſeſe contraxerat, motus lente verſus pylorum procedebat, illeque erigebatur & liquor ſubpallidus quandoque ſenſim, aliquando cum impetu protrudebatur. Conſtricto pyloro ventriculus rurſum intumuit totus, moxque rurſus circa medium ſe conſtrinxerat novusque liquor per pylorum ejiciebatur. Hæc conſtrictionis in medio & inflationis alternatio continuavit per octavam partem horæ, ſtomacho ſemper clauſo permanente. Poſtea ventriculus ſe movere deſiit. Atque adeo in pediculo oculis armatis obſervari eum HARTSOEKER in contin. conject. phyſic. notat. In recens mortui animalis ex templo diſſecto ventriculo, atque in fruſtis inteſtinorum diſſectis interius ad temporis notabile quod dam ſpatium, multiformem & ſat fortem ejusmodi conſtrictionis & dilatationis motum cumuli adinſtar nitentium vermium implicatorum, varie intorquentium & molitantium me non ſemel vidiſſe memini. Sane lenitas ejus cuivis mirabilis videri poteſt conſideranti ope illius oſſa etiam duriſſima, firmiſſima in canum cortices glandium in anatum & adhuc mirabilior in ſtruthionum ventriculis metalla deglutita, quod Langius ſe in Aula Ducis Ferrariæ vidiſſe refert, conſumi & ſolvi in pollinem atque cremorem tamen & citra tumultum, & licet menſtruum maxime energeticum ad diſſolutionem concurrat, motus tamen dubio ſine maxima omnium ſolutionum cauſa & operator eſt. Ut autem lenis ſit & placidus utique rurſus neceſſarium eſt, nimirum ut alimenta coquenda, digerenda, ſolvenda, fermendanda, colliqueſcenda ſenſim, extrahenda & in perfectum chylum & in commodum alimentum convertenda, lento gradu conficiant iter, & debitam quaſi nectant in canali moram, quæ ad illius perfectionem requiritur, & ubiubi laudabile alimentum

tum inſit adhuc, evolvatur, & ne citius juſto præcipitique curſu præterlabantur & indebite ejiciantur eadem. Hinc experimur, in alvi fluxionibus, ſi excrementa ſpiſſiora fiunt: viam ſpemque adeſſe ad ſalutem recuperandam, quod redeuntis coctionis ſignum vocant: indicans, motum ventriculi & inteſtinorum hucusque acceleratum nimis, ſimul ad meliorem frugem redire, atque ſecundum naturam iterum inſtitui, i. e. blande & lente ferri. Accedit &, quod ſub leni, placidoque, reciproco, circumpreſſorio, dilatatorioque motu, debitæ, tenuiores ſubtilioresque ſaltem ſucci alimentaris partes, per tunicam villoſam transcolentur, & per poros ejus ad vaſa lactea adigantur, & ab inertibus ſecernantur felicius, ſi enim vehementior eſſet, crudæ craſſæque inutiles nocivæque ſimul transjicerentur, & chylus impurus evaderet. Nam ſub placido & leni motu omnes ubique ſecretiones & excretiones melius quam celerrimo & concitatiori peraguntur, atque partes fluidæ a crasſioribus longe facilius ſeparantur. Id quod vel domeſtico experimento ſatis notum eſt atque perſpectum: Si enim aliquis liquorem ſubtilibus & crasſioribus corpuſculis infectum, vel maſſam liquidiorem perfuſam per linteum pannum, transcolare velit, & miniſterio digitorum, paulo fortiori compreſſione, contentum exprimat, craſſum, fæculentum & turbidum humorem, loco tenuioris & limpidoris liquoris accipiet. Hinc etiam patet, cur bene valentibus alvus lenta & fæces ſpisſiores & paucæ ſint.

§. XII.

Inſuper ad actionem facillimus eſt, & non modo facili de cauſa etiam remota, & eminus aliundeque ex facili illico movetur, ſtimulatur & excitatur, ſed & ex una in aliam partem, ex ventriculo ad inteſtina, & ex hujus generis in alterius inteſtinorum, & celeri ſæpius motu vagatur in hac vel illa eorum parte ſtimulatus univerſum canalem continuum facile pertranſit, adeo ut mirum ſit, quod per recipocras ſuas conſtrictiones & dilatationes, & per undas fluctuantes tam cito ferri posſit. Hoc clariſſime in purgantibus patet, quæ in una ſaltem inteſtinorum parte quandoque hærent & ſtimulant,

cito

cito tamen purgationem in univerſum inſtituunt. Imo obſervatum eſt eosdem quibus viſcera tenuiora ſunt, ſi clyſterem admittunt, vomitiones experiri. Res quædam præternaturales citam commotionem & converſionem perverſionemque ejus oſtendunt. v. gr. Inteſtinis affectis in colica, cholera, iliaca paſſione aliisque inteſtinorum torminibus vomitus ſpasmo fibrarum continuitate ſurſum abeunte, contingit. Fortius & celerius adhuc agunt acres bilioſi humores in una modo parte confluentes, quod in diarrhoeis & dyſenteriis accidit. Fortiſſime ſe exerunt venena & ſumme corroſiva cauſticaque aſſumta, quæ citiſſime & mox ſæpius ab aſſumtione per ſuperiora & inferiora ſimul irritationem & ſeceſſum moliuntur. Quid? quod alvi dejectionem & vomitum ſaltem viſa v. g. purgantia, vel ſolum cogitatio & reminiſcentia de nauſeoſis purgantibus excitant. Pariter & notum ſatis eſt: animi affectus varios præ aliis, uti in tota œconomia animali, ita etiam in hunc motum periſtalticum magnum habere imperium, magnamque potentiam, eamque per fluidum, ſpirituoſum, ſubtiliſſimum illud, in hunc hasque partes magnopere exercere, adeoque & magnam vim poſſidere, hunc intendendi, immutandi & deſtruendi atque in quibusdam facile ſolvendi alvum aut vomitum excitandi. Huc pertinet, quod obſervationes ferunt Auctorum: a certo ſono audito ſtatim quosdam reddidiſſe alvum, &c. A nonnullis rurſus fuit obſervatum, vel ex leviori ventriculi compreſſione non ſaltem chylum, ſed & ſemicruda ciborum fruſta per inteſtina transfluxiſſe. Alias ordinario & ſecundum naturam intra diei & noctis ferme ſpatium a ventriculo incipiendo & ad inferius guttur usque progrediendo, (intra hoc enim temporis ſpatium digeſtio & diſtributio ciborum atque excrementorum ejectio abſolvitur penitus) penſum ſuum abſolvit; conſuetudo tamen aliaque accidentia etiam hic notabile diſcrimen injiciunt; ſiquidem plures dantur, qui alternis tantum diebus alvum deponunt, quibusdam adhuc hæc excretio lentior contingit; Rurſus alios videbis qui ſingulis diebus bis hanc naturæ operationem experiuntur. Hoc quoque dicendum eſt, quod in noſtra poteſtate aliqua ex parte ferme ſit conſtitutus inteſtinorum hic motus, adeoque ad na-

turales motus, voluntarios & mixtos ex parte referendus animæque imperio ſubjiciendus, cui inſervit primario ani ſphincter, qui valde inteſtinum rectum conſtringit, & fecum deſcenſum moratur, ut eum ad certum quoddam tempus cohibere poſſimus. Addo, quod etiam intentio & cogitatio talia efficere poſſit: Cuique forte perſpectum atque expertum erit, alvum citius ſolvi, ſi de alvi ſolutione ſerius cogitet ſeque in ſeceſſum conferat atque componat. Facile etiam adſveſcit, vario modo, ut conſvetudine legem quaſi factâ, in his mox retardetur, in aliis acceleretur & homines ſemel aut bis in die, aut alternis diebus, aut bis tantum in ſeptimana ſine notabili etiam non raro noxa ut hic ſtatus in latitudine ſanitatis contineatur &c. ſecedant. Ejusmodi etiam eſt quod natura, ut ajunt & habent, facile clyſteribus adſveſcat, ut nonniſi alvus ſic admonita officium ſuum ſequatur. Itaque cum in omni re optimum ſit, optimis adſveſcere, motus periſtalticus Inteſtinorum ut quotidie alvum egerat utique commendandum eſt. Amplius poſſemus commemorare, motum hunc periſtalticum non modo hoc intuitu haud eſſe difficilem, ſed & ſi conſvetudo accedat, quæ altera eſt natura, etiam ad alia alvi atque adeo quæ ad ſtatum magis alias præternaturalem ſpectant, poſſe reduci, ut viſi ſunt, qui pro lubitu quovis tempore ſponte vomitum ediderunt: Sic Sennertus Lib. III. med. pract. P. II. Sect. II. c. 9. refert, ſe noſſe quosdam in quibus feces alvi per multos annos, imo per totam vitam ad ſenectutem usque ordinario extraordinario modo excretæ per ſuperius guttur, per umbilicum, per ſuperiorem femuris regionem rupto abſceſſu fuerunt. Quod etiam non adeo rarum helluonibus eſt, quibus ad nutum ſemper ventriculus contrahitur, & infarcta reddit: Bartholinus vidit Melitenſem bibonem omnes liquores aſſumtos pro nutu rejicientem. In quibusdam animalibus brutis, lupis &c. ſimile etiam habetur, quæ vim ventriculi expultricem per ſuperiora, (ut agunt) animalem & naturalem obtinuiſſe videntur. G. Moebius in Fundament. Phyſiolog. refert, vidiſſe canem anglicam majorem, quæ ſingulis diebus aliquoties cibum, quem devoraſſet, ſuis catulis nutrimenti loco evomebat. Ut igitur in ſtatu naturali facillimus eſt, ita in præter naturali talis

lis quoque deprehenditur ſola perverſæ phantaſiæ actio & conſpectus ingratarum & adverſarum rerum, vel ſaltem reminiſcentia de nauſeoſis &c. illico totum hunc motum periſtalticum afficit & commovet atque adeo evertit, ut non modo per inferiora, ſed & per ſuperiora validius feratur aut tam alvum dejiciat, quam vomitum excitet. Rurſus ſi ſemel aut aliquoties modo præternaturaliter ſic affectus eſt, ex facili etiam ejusmodi motus morboſi hic repetuntur, ſic cardialgia, colica, cholera, alvi obſtructio, vomitus, iliaca paſſio, hypochondriaca epileptici & convulſivi alii ejusmodi affectus præ aliis alias partes vexantes & circuitum ſuum obſervantes facili de cauſa levioríque occaſione redeunt, & in habitum quaſi ac conſuetudinem abeunt. Hi quo magis repetuntur, eo pejus redduntur & atonia & imbecillitas tandem harum partium ægre in integrum reſtituenda, inducitur. Non aliter enim evenire poteſt, quam quod fibris maxime ſenſilibus membranoſis & nervoſis, quæ harum partium contextum maxime conſtituunt per ſæpius repetitas morboſas agitationes, alliſiones, contorſiones magna vis inferatur, & nobiliſſima illa fluida ſanguis, nimirum & ſpiritus animales tonum ac robur ipſum vitale efficientia avolent & diſſipentur, unde a ſpasmis repetitis & vehementibus & magis adhuc ipſis convulſionibus notabilis virium proſtratio & totius corporis languor relinquitur.

§. XIII.

Subit inde animus, quod res obtulit, quoque ulterius explorandi, unde impulſus ad hunc validum fortemque motum inſtituendum & continuandum, perque tam longum inteſtinorum volumen quinquies, ſexies, imo interdum pluries juſtæ hominis ſtaturæ longitudinem æquans, per tot circuitus, & anfractus etiam ſurſum aſcendens, agens, proveniat, quodque gubernet hoc longum inteſtinorum iter. Ad hoc definiendum, luſtrandum ſiſto; Notum ex ſtaticis eſſe, vel minimam corporis vim accedentem aut decedentem motus facere vel ſiſtere poſſe, ſicuti videmus infantem etiam vel aliquot centenaria in machinis ſurſum tollere atque omnem in univerſa œconomia animali (ut & alibi) humorum progreſſum, & impulſum fieri per

principium quoddam, magno movendi robore inſtructum, qualia v. g. ſphincteres ſunt. Tale igitur hic quoque deſiderari, neque id ſimplex, ſed multiplex & varium pro rei exigentia, argumentatio valet. Quoniam motus ſemper a motore recedens ſenſim ſenſimque magis fatiſcit, & canalis alimentorum tractus tantus & longus eſt. Atque in his partibus, docente anatomia, & ſuperius in conſpectum datis, jam adeſſe non unum ejusmodi movendi, principium, idque ſatis validum atque idoneum, ad hunc motum inſtituendum continuandumque, colligitur. Nam in initio canalis, pharynge, ſphincter ſtatim locatus primum agit motorem, qui fortiori facta conſtrictione, ore aſſumta per rectam brevemque viam, gulam protrudit, ubi ingeſta per os ſiniſtrum, in ventriculum & per tempus aliquod ibi retenta, novo impellente ulterius promovenda habent neceſſe, quo officio dexter ventriculi, pylorus, robore ſat valido inſtructus, fungitur, qui contenta, ad inteſtinorum usque tenuium exitum perveniendi, impellit, ubi excepta circa coli inteſtini initium, valvuloſa, & membranacea nerveo muſculoſa, ac fibroſa, & ligamenti nerveo tendinoſa, quo gaudet præ aliis, conſtructione atq; conſtrictione valde robuſta, juxta ipſius Coli inteſtini magnam ſenſibilitatem quam ob dictas dotes poſſidet, quibus alia inteſtina ſunt deſtituta, atque valvulas cooperantes, quæ in hoc itinere offenduntur, ad finem recti inteſtini, usq; ſphincterem, pelluntur.

§. XIV.

Juvamini porro & ſtimulo commode huic motui periſtaltico plurima ſunt, quæ ſubveniunt, nempe & primo quidem nominanda eſt inſpiratio & exſpiratio ſucceſſiva, & qui ab illa procedit, ventriculi & inteſtinorum motus, qui partim a diaphragmatis reciproco motu, deorſum deſcendente viſceraq; in abdomine contenta, leniter & continuo comprimente, & blande concitante, ut ſenſim dimittant, dependet, partim a meſenterii, quo ſunt affixa & in cujus fimbria fibrarum circularium tendines radicantur, cujusque in plano fibræ motrices recta a centro ad peripheriam excurrunt, utpote quæ omnes contractiones communicant, ut & muſculorum abdominis quinque paribus reſpirando actione oritur, qui diverſis fibris obliquis deſcendentibus, aſcendentibus, rectis,

in pyramidem cuſpidatis, transverſis inſtructi ſunt, & ad varios motus edendos eapropter idonei. Juxta horum motum quoque reliquorum adjacentium viſcerum, hepatis lienis, &c. famulatur. Multum adhuc hunc promovet ipſius aëris irruentis & cum alimentis ſubeuntius, elater, quo & ventriculus & inteſtina blande inflantur, cum flatulentiæ illius modicæ, & mitis, placidæ & amicæ turgeſcentia quæ, in inteſtinis, jejuno inprimis & ileo ſ. N. adeſt, iisque illorumque tunicis vigorem quendam roburque afflat, eaque vacua ſervat expanſa, ſine qua expanſione flaccida conciderent latera, & motus & excretiones non forent expeditæ. conf. Helmont. lib. de flat. Hinc patet, cur inteſtinorum anguſtia quandoque accuſetur. Nec non opitulatur ſuccus pancreaticus extra præſertim ciborum reſolutorum tempus, inteſtina emolliendo eaque lubrica reddendo. Majus adhuc calcar quoddam bilis influens addit, quæ particulis ſuis ſalinis activæ & penetrantis indolis ex volatili & fixo mixtis fibras movet motrices, easque ad motum periſtalticum, inſtituendum, de novo invitat & ſollicitat. Inſuper & aliqua ex parte ſpirituaſcentia ſua quam fœnerat chylo, nec non abſumtione acidi & viſcidi eo confert. Hinc, ſi hujus affluxus impeditur, quod in ictero accidit, alvus redditur conſtipata, confer. Kerkring, ſpicileg. anatom. p. 82. & ſi abundat & ſi corruptæ ſunt & acrior; citata nimis eſt alvus. At huic confert non modo ſalinarum bilioſarum particularum ſtimulus, ſed & illarum juxta pancreatici quoque ſucci elaſticitas quæ ſequenti experimento probatur: ſecto canis vivi abdomine, in duodeno fiant filo ligaturæ duæ, una infra pylorum, altera inſertionem ductus cholodochi & pancreatici, conſuto abdomine, & elapſis aliquot horis, denuo aperiatur ligata hæc duodeni pars, tumidam valde & ad rupturam, usque tantum non conſpicies. Ubi aperies vulneratione tumorem, usque adeo inflatum, ut flatus & bullulæ ſpumantes cum ſonitu quin ſtrepitu exeant deprehendes & nares acri exhalatione ſtimulatas ſenties. confer. Mart. Liſter. Diſſert. de humor. p. 152. Nec plane otioſæ hic ſunt partes bilis unctuoſæ, quæ inſunt, ſed potius lævigant latera inteſtinorum, ut facilius deſcendant per motum periſtalticum mota contenta, & illorum fluiditas augeatur, ut pi-

ctores ſuos colores tenuiores reddunt & fluidiores additis bilis aliquot guttulis. Concurrunt porro valvulæ conniventes, & ſemilunares in tenuibus numeroſiſſimæ, quarum per fibras ſuas itidem maxime transverſales carnoſæ tunicæ continuas conſtrictio & dilatatio ab una ad alteram ſucceſſive inſtituitur. Adjuvare etiam eum poſſunt ſimili modo & quidem magna ex parte eſculenta & potulenta & in ſufficiente quantitate aſſumta, & deinceps fermenteſcibilia, cum ipſa dein ſolutione, quam vocant fermentationem, quæque revera non multum abſimilis eſt ab alimentorum in ventriculo celebrata. Etenim ſine fermentatione quæ motus inteſtinus eſt intima corporum diſſolutio fieri nequit, quæ mixti partes unitas intime ſolvit, ut argumento ſunt præter hanc ipſam inflationem ructibus flatibusque teſtantibus, intima quæ hic celebratur corporum diſſolutio, & aceſcentia relicta &c. Accedit ſimul turgeſcentia a mole exinde enata & earum expanſio hujus alimentarii canalis. Nec non poſt digeſtionem abſolutam flatus qui etiam naturaliter inteſtinis ſemper inſunt, ut nimirum ea expandant atque in debita amplitudine & ne collabantur, conſervent his adjuvantibus annumerare convenit. Non longius hic adducam ſalſa, aromatica, &c. quæ cum cibis ingeruntur, ventriculum ſtatim ad motum periſtalticum inſtituendum, vellicatione, una cum menſtrui ventriculi particulis energeticis, ſalinis, & calore influente, a motu ſangvinis intra vaſa ventriculi, & inteſtinorum, ut & partium circumjacentium, hepatis lienis &c. agitatione preſſa, ſtimulare. Nec diffiteor opinioni Ph. Verheyen ſubſcribere ſtatuentis in Anat. H. Corp. p.53. eſſe præcipuum omenti uſum inteſtinorum motui periſtaltico inſervire atque adeo neceſſarium eum exiſtimat: Loquitur enim hac de re ſequentem in modum; Præcipuus uſus omenti, meo judicio, eſt inſervire inteſtinorum motui; cum enim illa variis multisque mutationibus ſubjaceant, ſintque nunc repleta & diſtenta, nunc rurſus exinanita & coarctata ſemperque motu periſtaltico agitata; Omentum ſeſe illis omnibus accommodat: atque inteſtina detumeſcentia inſequendo, ab intumeſcentibus vero recedendo, in cauſa eſt, cur illorum contenta facile obſequantur motui eorundem, absque eo

quod

quod humores flatulenti in locum decedentium reſiliant. Cæterum facilitant quoque hunc motum notabiliter irrigui inteſtinorum parietes a continua glandularum inteſtinalium & tubulorum cruſtæ villoſæ, quam continuo ſtillant, humiditate lubricati atque perfuſi. His humectatio atque mollitio forte etiam ab omento ut altera utilitas ejus accedit, ita, cenſente A. M. Braſſavolo in Commentar. ad aph. Hippocr. Lib. i. 6. aph. 58. p. 1026. dum inquit: ſupra inteſtina omentum a natura poſitum eſt, ut illa humectet & magis lubrica faciat, ut feces per inteſtina facilius diſcurrere poſſint, & ad anum transmitti, ut exeant. Huc forſan reſpexit & Gliſſonius l. c. p. 118. quando pinguedinem omenti peculiari modo tunicis ventriculi & inteſtinorum exterius beneficam, ait, quod miti ſuo calore eas foveat & anodyna virtute demulceat, quodque easdem humectet, lubricet & emolliat. Idem enim fere hic omentum præſtat ventriculo & inteſtinis, quod oleum aut unguentum coriis ſive pellibus. Efficit quippe, ut quoquo verſum facile flectantur, & motum ſuum periſtalticum absque mutuo attritu placide perficiant. Ob hanc ipſam cauſam exiſtimo, omentum infra ventriculum & colon (quibus potiſſimum inſervit) libere propendere, ut tenuibus quoque inteſtinis ſuam unctuoſitatem impertiat. Hoc etiam haud dubia aſſeveratione affirmo peritonæum quod glandulis ſat copioſis refertum eſt liquorem quoque pingvi diuſculum & viſcidiuſculum continuo ſtillare ac reddere linimenti itidem ad inſtar externas inteſtinorum ſuperficies illinientem illaque lubricantem ſicque motum eorum periſtalticum facilitantem, ſimulque impedire ne inteſtina inter ſe coaleſcant. Nec etiam de nihilo eſt reliquas chyli atque ipſa contenta inprimis ſpiſſiora facta feces & mole gravitate quantitate & qualitate atque calore hunc excluſionis motum pondere ſuo tunicas & præſertim nerveam gravante ac proinde irritante, ſicque ad contractionem ejusmodi inſtigante calidoque vapore blando blande afficiente, ſollicitare. Per ſe quoque jam conſtat: hunc motum ex diæta liquida per juſcula & potum ordinarium largiorem & ſub motione corporis vigere magis equitatione ſaltatione præſertim ut & vociferatione cachinno &

affum-

aſſumtis laxantibus & purgantibus medicamentis ut & animi pathematibus modeſtioribus, lætitia, ira, de qua ſtypticitatem alvi, ac ſi pharmacum aſſumtum fuiſſet ſolutam refert Valleriola Lib. II. obſ. 4. & Miſcell. N. C. D. II. ann. V. p. 57. Hildanus Cent. VII. obſ. 18. qui effectus à commotione bilis potiſſimum deducendus; hinc & ira perciti ſub ſcrobiculo cordis & in latere dextro moleſtum quendam conſtrictionis ſenſum & in ore amaritudinem ordinario perſentiſcunt. Conſtat itidem eundem eſſe in dormientibus & quieſcentibus vitæ ſedentariæ deditis, parciorem potum aſſumentibus, lentiorem, &c. Ex præternaturalium magis cauſarum ordine, quædam etiam ſunt quæ ſi non admodum irregulares & violentæ adjutorio & excitatorio interdum, ſalutari motui periſtaltico, ſingultus & tranſpiratio inſenſibilis per cutem impedita (hac enim continua excretione impedita alvi laxatio inſtituitur major) exemplo eſſe poſſunt, ut alia minoris forte momenti jam taceamus. Nam in œconomia animali non inconſvetum eſt, quod provida Natura ex malis & ſonticis cauſis bonos ſæpius & ſalutares effectus producat; ſic ſpasmos peſſimos illos corporis animalis afflictores non raro motus ſalutares febriles inſequuntur, ex intenſiori ſangvinis per vaſa circuitu a validiori & celeriori cordis ac arteriarum ſyſtole ſuſcitati qui a centro ad peripheriam tendunt atque cauſas morbificas earumque mox exinde proficiſcentes malos affectus avertunt, dum humorum copiam imminuunt, ſpiſſitudinem ejus attenuant, & ſtagnationes ſumme verendas auferunt. Sicuti etiam flatus qui ſecundum naturam adeſſe debent, ut modo dictum eſt motum periſtalticum adjuvant, ita etiam idem de flatibus qui excedunt & præter naturam inteſtina pervagantur, dicendum; incarcerati enim atque compreſſi vi ſua elaſtica duas excrementorum columnas ab invicem removere conantes columnam inferiorem, utpote ſuperiori magis mobilem deorſum pellunt ſicque motum periſtalticum excrementa ejicientem & exterminantem juvant, ut explicat Daniel Tauvry in Anat. nova p. 44.

§. XV.

Proinde motus Ventriculi & Inteſtinorum periſtalticus præ-

præſtantiſſimas actiones & uſus utiliſſimos habet, atque multa, varia, egregia, atque inſignia corpori præſtat emolumenta, alia aliis potiora. Primo non abſonum eſt, eum primum, in chylificationis œconomia, motum, in ventriculo, & maxime orificio ſuperiori, ſenſibili admodum, appetitum ſalivamque movere, ac excitare, fibras contrahendo motrices, nerveæ etiam tunicæ atque maxime ac ſimul eo, ſalinas partes vellicantes in actum ducendo, quo ſuperiori orificio moleſtia infertur, & deſiderium cibi ſpiritibus imprimitur animalibus &c. Hinc in eſurientibus ſtomachus valde in aſperitates contrahitur, contrahentibus ſe perpetuo fibris, usque dum materia quædam adveniat quæ illas dilatet, quam conſtrictionem quadantenus infringendam, famemque fallendam Eraſiſtratus notat: Scythas jejunare neceſſe habentes, ventrem latis faſciis conſtringere. Integro illo, appetitus integer eſt, labefactato hoc, labefactatur ille, ideo etiam ſub aeris ſtatu auſtrino, fibris motricibus ventriculi laxatis, ſenſatio hæc minuitur, atque omnia alia, quæ tonum ventriculi laxant appetitum quoque langvidum reddunt, at augetur frigido eo, elaſtico, magisque fibras roborante &c. Aſſumta deinceps ex œſophago ad ventriculum detrudit ibidemque ſubigit, contundit quaſi atque commiſcet auxiliante ſimul muſculorum abdominis per inſpirationem inducta agitatione pro ſolida, dura, compactiora alimenta emolliuntur & diſcontinuantur eaque comminuta ſoluta atque ſubacta & ex hoc (Ventriculo) ad inteſtina, & per ea, promovet non ſolum, ſed & dum per plicas ea agitat, & partem tunicæ inteſtinalis plicat & replicat, adeo ut reciprocam fluctuationem, per ſeries inteſtinorum reciproce compreſſas & dilatatas, experiantur, ac deinceps elaborati jam una eademque pars chyli, modo ſurſum & ad omnia latera prematur atque conjiciatur & fricetur inter ſe invicem favente ſimul tranſitus anguſtia ulterius atterit ea, ulterius comminuit, dividit, diſcontinuat, (unde triturantem huncce motum ingenioſiſſimus Pitkarnius ſolvendis aſſumtis ſufficientem agnoſcit) eoque ſimul impedit ne chymus ventriculi partibus agglutinari poſſit, atque ſolvenda, ſubigenda, attenuanda, digerenda, intimius ſolida & ſicca cum liquidis & humi-

dis, cum menſtruo ventriculi, aliisque acceſſoriis miſcenda, irroranda & diluenda, cogenda atque confundenda ac ut illud per contractiones ſuas reciprocas, ex glandulis quaſi emulgatur, auxiliatrices quaſi manus porrigit. Inter acceſſoria ejusmodi primarium bilis eſt ex hepate oriunda, quæ tam in ipſo chylificationis negotio ac tempore, quam extra illud indeſinenter per compreſſionem contrahendique virtutem a ſtomacho, quem ex adverſo poſitum, cum colo inteſtino ſub ipſo jacente, viſcus hoc hepar, in concava ejus parte ipſam veſiculam felleam condens, habet, procedentem, ad duodenum inteſtinum fertur, atque promovetur per hunc ventriculi & inteſtinorum periſtalticum, juxta illum motum, qui a diaphragmate atque undique adſtantium viſcerum inducitur. Subactum jam & bene commixtum ſubtilem & elaboratum chylum deinceps diſtribuit æqualiter, ut non in parietibus canalis cibarii viſcidiuſculus non agglutinetur, hinc indeque hæreat, atque ut is non uno in loco, cumulatim congeratur, in alio, haud in mediocre chylificatorii negotii incommodum deficiat, quo per totum chyli iter, is operatur haud ſecus atque ii, qui farcimina infarciunt, ubi contrectando ſenſim inteſtina infarcta, materiam inditam ita diſpertiunt, ut nullibi inæqualis hæreat infarctus. Atque eum non ſolum exprimit, ſed & agitat & quaſſat, eoque ut facilius ſub relaxatione a præcedenti conſtrictione ſic hiantia, aſt anguſta admodum, alioquin oſculis quidem ſuis inteſtinorum interiora verſus vaſa ſubeat, præparat, ut v. g. videmus: aquam ſaponatam, attritione manuum, per linteaminum poros faciliùs tranſire, eoque opportune iis admovet eum, ut particulæ ejus poris excipientibus obviam fiant, atque filtrat, colat, exprimit, trajicit per tunicæ villoſæ inſenſiles poros, & minutiſſimos tubulos cavos, vario modo ſibi intertextos, (ut optime deſcripſit *Brunnerus* de gland. inteſt.) quæ in vaſa lactea abeunt. Unde molliori & liquidiori & puriori materia ſecedente, ſolidiora in inteſtinis craſſis redduntur, ut fæculentia ſic paulo craſſior remaneat omnis. Sicque ut ſecretis ſubtilioris materiæ a craſſa atque utilis ab inutili, quod utrumque commixtum ſub nomine chymi ex ventriculo venit, ſive chyli, qui omnium humorum laudabilium, materia prima

exiſtit,

exiſtit, a fæcibus, & proceſſus ad vaſa lactea, & per ea ulterius fiat, opitulatur imo urget. Siquidem & certe pellit ipſe motus, vibratione ſua, periſtalticus inteſtinorum ſemel inceptus ſemelque inceptum iter proſequendo chylum, per vaſa lactea ulterius, ab iis exceptum, adjuvantibus tamen aliis, ut valvuloſa ipſorum lacteorum conformatione & ſtructura quarum accuratam ſatis deſcriptionem Ruyſchius tradidit & diaphragmatis abdominisque muſculis, ad meſenterii glandulas, ubi nimirum motus, quem ab illo acceperunt, & hic novo impetu addito, ulterius per viam chyli conſvetam id eſt in commune receptaculum, & hinc per ductum thoracicum in venam ſubclaviam ad ipſam maſſam ſangvineam usque tendentem, adeo ut ab ore ad intimas usque receſſus laudabiles & neceſſarios ſuccos motum hunc ventriculi & inteſtinorum periſtalticum promovere videatur. Difficultas quidem circa chyli vaſa lactea ingreſſum quædam ſe objicit, quæque multorum ac egregiorum Virorum, ut Pecqueti & Loweri, mentem dubiam torſit, quod nimirum ſub hac motus periſtaltici contractione, venarum lactearum orificia claudantur, adeoque via, venienti chylo, intercipiatur; ſed expedita res eſt; a ſyſtole quidem chylum, ad partes urgeri, ſub diaſtole vero illum in ſua vaſa & patula, adjuvantibus muſculis abdominis, ut bene, modo laudatus Pecquetus monet, jam intrare. Nec abſonum eſt affirmare motuum huncce calorem, qui a minimarum particularum & ſubtilis materiæ motu atque agitatione dependet omnis, etiam ventriculi & inteſtinorum reliquarumque maxime vicinarum partium & viſcerum, excitare, qui & ſolutioni, diſtributioni & ejectioni aſſumtorum inſervit, adeoque chylificationem egregie adjuvat, alibique magna emolumenta confert. Hæc & illa quando ſimul operatur, ut medicamenta aſſumta, vim ſuam medicatam, decenter & tempeſtive, omnibus partibus impertiantur. Atque tandem quoniam excretiones partium inutilium, ſuperfluarum & noxiarium æque neceſſariæ ſunt, ad nutritionem, ſanitatem & vitam ac congruorum alimentorum ingeſtiones, ſtatim quoque apparet, quod ad illorum excluſionem alimentorum nimirum aſſumtorum quæ a ſolutione atque extractione illo-

 rum

rum remanent condenſandorum decoctorum inſtar, quæ cum expreſſione facta colaturæ reſiduam intra filtrum materiam relinquunt atque motus inteſtinorum periſtalticus æque neceſſarius ſit, quæ ab ejus conditione dependet. Ex illis noxiis accidentibus, quæ aliunde afferuntur per motum hunc quoque eliminandis commemorare ſpeciatim habet, quod terror temor & ira non raro multas perturbationes in corporis variis regionibus vultus ruborem cum pallore alternantem, cordis palpitationem, ventris borborygmos &c. ingerunt, qua de re vulgo dicitur: es iſt in leib geſchlagen, quos motus acceptos, ſi motus hic inteſtinorum periſtalticus ultra & deorſum verſus promoveat, non modo ceſſat paroxyſmus, ſed & multa mala ſimul auferuntur; ſi intus manſerint pericula, ſæpe ſymptomata procreant: cujus rei notabile exemplum in juvene quodam ſiſtit Pechlinus 3. obſ. 17. Quo robuſtior & vegetior hic eſt, eo citius fæcum excluſio, quod pro ſanitate eſt, expeditur; ut in hoc obſervatur varia hominum conſtitutio & differentia: Quo lenis, langvidus magis, & placidus eſt, ut in iis, quibus omnes reliqui motus ſunt ſegniores, quos phlegmaticos, pituitoſos vocant & melancholicos, ubi impeditus eſt, ut in hypochondriacis, & hyſtericis fœminis, eo lentius etiam & impeditius, hic quoque procedit: Quo fortiores & citatiores vero iidem, quos ii experiuntur, quos cholericos nominares, eo etiam liberius & expeditius agit. Secundum hæc, primaria fere alia adhuc ſunt haud minus tamen proficua, quæ ab illo procedunt. Hic adhuc v. g. recenſenda eſt juxta bilis & ſucci pancreatici in inteſtinum duodenum effuſio, quam ex his ductibus exprimit, & ſimul ipſum fellis folliculum, in conſenſum trahit. Sic etiam facit quoque ad flatulentiam naturalem: Nam quivis fere liquor, ſive calidus, ſive frigidus, in recipiente ad medietatem usque repleto, fortiter agitatus bullas emittit, & remoto obturamento, aliquid flatus exſpirat, vel ut is etiam in liberiori aëre, virgula frequenter percuſſis dat bullulas flatibus plenas. Ab undarum in fluminibus agitatione levis ſemper ventus efficitur & præpetitæ, bullas ſpumamque colligunt. Pariter confert ad impetuoſiorum & moleſtiam creantium flatuum qui retinentur excluſionem, qui ad excernenda

per-

pertinent quoque; Quoniam etiam hi potiſſimum in colo reſident, ligamento nerveo tendinoſo ad expulſionem horum hoc magis animatur, unde carminativa & nervina, ſalia volatilia oleoſa, & quæ tonum inteſtinorum reſtituunt, & motum periſtalticum armant, ad flatus diſcutiendos multum contribuunt. Deinde experiuntur quoque Medentes, in morbis variis, inter quos hydrops primo omnium nominandus eſt; naturam ſtimulatam ſtimulantemque hunc etiam motum, humores peccantes cum euphoria non modo ex arteriis & vaſis ſatis notis, ſed & ignotis adhuc, quæ in mortuis evaneſcunt, educere & ad inteſtina promovere, & per alvum cum morbi ſolutione excernere; cum inteſtina non modo ad exportandas alvi fæces, ſed & totius corporis excernendis, ſuperfluis & inutilibus diverſisque generis ac indolis fermeſcentibilibus, corruptibilibus acrioribus, cauſticis, ſalino ſulphureis, acidis bilioſis, viſcidis mucidisque ſit deſtinata, unde & ſæpius vel inſenſibili forte tranſpiratione impedita, humores ſuperflui & ſalino ſulphureæ ſordes in corporibus maxime ejusmodi impuris in maſſa ſangvinea, in venis colliguntur atque turgeſcunt, & ad vaſa meſaraica ac demum ad ipſa inteſtina atque ad illorum glandulas affatim transferuntur, quando v. g. fluxus alvi critici, qui ſæpe numero ex varietate coeli, ob tranſpirationem prohibitam, quæ tempore vernali & autumnali præſertim accidit, ſuperveniunt, morbos aut præcaventes aut ſolventes, minime compeſcendi, qui per motum periſtalticum inſtituuntur & promoventur. Nec plane abſonum eſſe reor, ſi dixerimus placidum & æquabilem motum hunc periſtalticum ventriculi ad placidum reficientemque ſomnumque facere & capiti & omnium ſenſum claritatem inferre, quoniam ex contrario notum atque perſpectum turbatum ventriculi motum placidum ſomnum impedire & inquietudines & jectigationes atque capiti & toti corpori gravitatem inferre. Etenim ciborum corruptela, quæ ſecundum Sanctorium Sect. IV. aph. 40. præ omnibus aliis ſomnum interturbat, tunicam ventriculi nerveam præſertim, cui magnus conſenſus magnaque communicatio cum univerſo nervorum ſyſtemate intercedit, laceſſit, quæ exinde conſtringitur

ultraque ipſa conſtringit, ex quo conſtructis excretoriorum meatibus tranſpiratio ſufflaminatur, ſicque totum corpus gravius languidiusque evadit.

§. XVI.

His commemoratis, fit palam: in motu ventriculi, & inteſtinorum periſtaltico ejusque juſto tono ac robore eſſe integritatis, ſanitatis, & vitæ protrahendæ cauſas quærendas. In hoc verum robur ventriculi & inteſtinorum conſiſtit, hoc ſane recte ſe habente, tota œconomia animalis ſtat inconcuſſa. Qui hoc eximio Naturæ inſtrumento ſat valido præditus eſt, bene appetit, bene digerit beneque egerit, adeoque perfecte eſt ſanus, atque robuſto & athletico habitu conſpicuus. Omne enim corporis humani robur in motu ſolidorum, i. e. in ſyſtole & diaſtole juxta circulum fluidorum, quæ ſecernunt atque excernunt, conſiſtit, & quo vividiores iſti ſunt motus progreſſivi & excretorii, eo valentior & robuſtior natura eſt, & hujus vires ex aëre & alimentis probe digeſtis ſubactisque primam materiam primamque originem ſumunt. Tantum quippe ex ejus integritate ſecundum juſtam proportionem & æquabilitatem commodum, ad univerſum corpus redundat, ut pro hujus conditione & ſtatu, ſeu proſpero, ſeu adverſo omnium omnino partium & actionum integritas, & origo dependeat, quæ per eum, & per ſuccum nutritium, quem concedit atque transmittit, nutriuntur, vivunt, conſtant florentque: Chylificationem enim, quam hic promovet, & moderatur, præcipue, (quanquam non deveniamus eo, ut cum Harvæo, Peyero, Pitkarnio, Leewenhoekio, qui prope in eraſiſtratis & Aſclepiadis ſententiam abierunt, totum chylificationis negotium abſolvendum ipſi uni & ſoli adſcribamus.) reliquæ actiones in corpore ſequuntur omnes: Nam qualis eſt chylus, talis eſt ſangvis, & qualis ſangvis, & humores, tales ſpiritus, & quales hi, tales etiam ſunt, nutritio, motus, ſenſus, vita & ſanitas. Atque eo modo ſe habet chylificatio, ut ſi ſemel vitiata, hæc vitia non facile corrigantur, & quicquid non corrigitur, in prima coctione, non facile corrigitur in ſecunda, & tertia. Eapropter etiam ventriculus & inteſtina, & in illis motus periſtalticus præcipue in omni morbo,

ſem-

ſemper ſunt ſpectanda & conſulenda. Hinc non inepte ventrem, facultatis naturalis fontem, conſtituit Meſues Cap. III. Theor. II. Hoc convenienter & Hippocrates indicavit: quando ventriculum totius corporis Regem appellavit, & quando Sect.III.Lib.VI. Epidem. dicit: ventris ſegnities omnium confuſio, vaſorumque impuritas. Atque adeo Helmontius hæc commoda, hancque neceſſitudinem velut quæ ventriculo cum reliquis corporis partibus intercedit, conſiderans, eo proceſſit, ut ſedem ipſæ animæ ſenſitivæ in ventriculo reſidere crediderit. Unde etiam canon medicorum naſcitur: fundamentum vitæ in ſangvine, ſanitatis in ſtomacho conſiſtit. Rurſus hoc hic tritum in medicina valet: qui bene ingerit, bene digerit & bene egerit, ſanus eſt. Atque experimur quotidie: læſo hoc negotio, totius corporis robur diſſolvi, atque motu periſtaltico labefactato, (quod vitium inter alios miſere, paralytici maxime luunt) appetitum perdi, digeſtionis vim, & facultatem ſecernendi inutilia, eaque per alvum excernendi, minorem evadere, unde vel paucum vel nullum debitum nutrimentum transmittitur & multarum ſordium non modo in prima regione, ſed & in ipſo ſangvine & lympha accumulatio juxta adſpasmodica pathemata diſpoſitionem, quæ multis morbis fontem præbent, exſurgit. Innumera propemodum exinde proveniunt mala ac morbificæ cauſæ inter quæ primo loco eſſet nominanda bilis præternaturalis, ſtagnatio, ad quam non modo bilis ſegnities & defectus partium activarum ſalino-ſulphurearum ejusdem, ſed & maxime tonus motusque hic periſtalticus minutus, multum contribuit. Hinc bilis continuo affluens ſicque ingenti copia cumulata congeſtaque præter modum duodenum inteſtinum diſtendit, ex cujus ſtagnatione inteſtinorum partis diſtentione multa pathemata propullulant: Nam quando inteſtinum ſic diſtenditur præter modum non modo tunicæ admodum ſeuſiles ægerrime afficiuntur ſed & rami plexus meſenterici tenduntur nec non vaſis ſangvineis compreſſis ſangvis circa venæ portæ truncum cum initio arteriæ meſeraicæ congeritur, ſimulque aliorum humorum corruptarum affluentium ſive ex ventriculo ſive ex

mo-

maſſa humorum provenientium commixtione atque exinde nata actione & reactione junctis, multæ moleſtiæ & caſus non poſſunt non oriri. Hæ malæ cauſæ, ubi occurrunt fixus in lumborum prima vertebra dolor urens prunæ ad inſtar, anxietas præcordiorum, cardialgia, appetitus proſtratio, anxietates, inquietudines, flatus ructusque moleſtiſſimi, ſomni defectus, virium dejectio, alvi obſtructio vigiliæ, febres varii generis continuæ, lentæ, ardentes, cholericæ, præſertim intermittentes, tertianæ & quandoque icterus, alia plura mala etiam in remotiſſimis corporis partibus perpetuò incidunt. Vix mihi tempero, quin exemplum quoddam, quod mihi occurrit ſubjiciam. Fœmina tenera XXXVI. circiter annorum ſangvineo-cholerica, laute vivens, ſedentariam vitam agens, ſubinde menſium parciorem fluxum, quandoque eorum ſuppreſſionem experta atque de phlogoſibus, cardialgia & dolore fixo circa ſcrobiculum cordis urente & vellicante quandoque ad lipothymiam usque cum ſiti, vix extingvibili appetitu proſtrato, conſtrictionibus faucium, alvi pertinaciſſima obſtructione conqueſta, junctoque flavo fœdoque faciei colore, ad excitandum ciborum appetitum, elixir quoddam ſtomachale ex pharmacopolio petitum, frequenter ante prandium cœnamque aſſumpſit, ex quo dicta pathemata ſemper ſunt aucta; meliori vero conſilio inito per laxantia ex rhabarb. arcano duplicato, nitro, cremore tartari præſcripta, ſubinde quidem ſenſibiliter ſopita ſunt, aſt dicta mala recurrebant, vomitorio vero exhibito ex rad. Ipecacuanta ℈j. cum ſtimulo ex tartaro emet. gr. j. penitus ablata ſunt. Cujus diſtentionis notabilia teſtimonia atque exempla apud Authores occurrunt. Sic legitur apud Diemerbroeckium in anat. p. 53. Quotidianæ anatomicæ ſectiones docent hoc inteſtinum nonnunquam amplitudine inſigni præditum reperiri, atque tunc majori a ſuccis fermentaceis acrioribus vitioſis in illum delabentibus, hincque validis inductis fermentaceis efferveſcentiis a quibus non ſolum ipſum valde diſtenditur; verum etiam moleſti rugitus, magni dolores, lancinationes, ſummæque anxietates in viventibus oriuntur. Ita Miſcell. Natur. Curioſ. Dec. II. ann.

ann. 2. p. 86. obſervant, in cachectico veſicam biliariam hepati annexam, bile plane vacuam; inteſtinum vero duodenum, humore bilioſo repletum atque adeo dilatatum fuiſſe, ut quaſi burſam referret, quæ humoris libram ad minimum continere potuiſſet, cum enim ſectione præpropera aperiretur, plusquam dimidium humoris craſſioris è flavo nigricantis effuſum, & nihilominus in ipſo ſuperfuiſſe 12, amplius cochlearia. Quanta in commoda vel a ſola alvi obſtructione per paucos ſaltem dies mox nunc ſeqvuntur: nam caput dolet præcordia premuntur, abdomen dolores tenſivi, infeſtant flatus & ructus adſcendunt, phlogoſes angunt, totius corporis gravitas moleſtat, mens torpeſcit Pulchra verba ſunt quæ Fuchſius in hanc rem affert in Inſtit. med. lib. II. Sect. V. Sunt vero ſequentia: Venter ſi naturæ beneficio laxus fuerit, id in magnam felicitatis partem eſt numerandum; Quippe qui alvum a natura apertam habent haud facile morbis corripiuntur, qui contra adſtricta ſunt alvo, ii perpetuo cum morbis conflictantur. Nec inutilis Celſi obſervatio eſt Lib. V. Cap. XII. uno die alvum fluere pro valetudine eſt atque etiam pluribus dum febris adſit & intra ſeptimum diem conquieſcat, purgatur enim corpus & quod intus hæſurum erat, utiliter effenditur. Etenim conſenſus, quem etiam aliæ partes cum aliis habent magnum, hic quoque maximus ventriculi & Inteſtinorum cum aliis partibus nervoſis, atque adeo cum univerſo corpore attendendus venit. Si porro attendamus quanta eaque peſſima mala ex ventriculo & Inteſtinis a venenis hauſtis affectis toti corpori inducantur, res tota extra omnem dubitationem erit poſita, quando exinde convulſiones, epilepſia, immanes cephalalgiæ, ſcotomiæ, vertigines moleſtiſſimæ, cordis palpitationes, anguſtiæ præcordiorum, anxietates, ſumma difficultas ſpirandi & deglutiendi, inquietudines partium extremarum, manuum, pedum tremores, & in frigidationes, frigidique ſudores, labiorum palleſcentia, intumeſcentia & tremor, oculorum contorſiones & obfuſcationes, naſi extenuatio & alia plura peſſima ſymptomata, ſtatim multo agmine ſe produnt & terrent. Vix habeo ambiguum affirmare motum hinc ventriculi & inteſtinorum periſtalticum ſenſim ſenſimque

approximante illo vitæ termino a Deo ſummo rerum arbitro hominibus mortalibus præfixo quoad vigorem debitum imminutum, tandem deficere, illumque deſcribere. Ex his rurſum fit palam Medentibus quoque hujus motus conſiderationem tam ad ſanum quam ad morboſum corporis ſtatum cognoſcendum admodum utilem eſſe & neceſſariam, ſiqnidem ex fecum alvinarum conditione, copia colore & modo excernendi vario indicia ipſis naſcuntur, quæ & ipſis & ægrotis apprime proficua eſſe poſſunt, quoniam non modo de ipſo motu ventriculi & inteſtinorum periſtaltico ſed & de alimentorum digeſtione & chyli elaboratione ac diſtributione, de humoris bilioſi & pituitoſi ſecretione & excretione imo de totius generis nervoſi habitudine &c. hariolari poſſunt.

§. XVII.

Si itaque ad tuendam valetudinem, & morbos avertendos, præcavendosque, motus ventriculi & inteſtinorum periſtalticus, adeo ſalutaris, optandum cuivis eſt, ut bene ſemper ſe habeat atque æquabilis & moderatus conſervetur. Eapropter evitanda omnia, quæ eum depravere ullo modo poſſint, ſed potius omni ſtudio ſervandus eſt ſalvus atque integer, magnum hoc ſalutis noſtræ præſidium, & exitii quoque certiſſimus auctor. Depravatur autem atque turbatur, dejicitur & penitus deperditur, dum aut nimis ſtimulatur ac intenditur, aut penitus invertitur, aut nimis debilitatur, relaxatur, ac impeditur. Irritant nimis, & eum exagitant intendunt, convellunt atque invertunt hunc motum cum membranoſis & nervoſis his partibus Ventriculum nimirum & totum Inteſtinorum volumen nimis acria acida, erodentia, cauſtica, maligna venenata, quæ præ aliis ventriculum & inteſtina contorquent, mire inflant & corrumpunt, ſive ex tumultuantibus, ſangvine & humoribus acrioribus, bilioſis, ſcorbuticis, concepta & eo ablegata recrementa ſive ab intus aſſumtis congeſta ac a prava digeſtione & alvi ſuppreſſione ſubacta & ob diuturniorem in ipſis inteſtinis moram, cui præſertim anfractus circumvolutiones, ſpeciatim duodeni & coli inteſtinorum efflexuræ anſam dant nidumque ponunt ac infelicem de novo cum aliis ibi confluentibus combinationem & confermentationem,

pe-

pejora adhuc facta. Concitato hinc in quodam inteſtinorum tractu, ſpirituum animalium fluxu irregulari & violento nimis, & provocato ſic fibrarum ſpaſmo, adeo ut irritata non poſſint bene deorſum verſus moveri atque alias partes & materias movere, accedente inſuper impedimento, motum ordinarium inhibente, & continuata modo irritatione, aliter vix fieri poteſt, quin contenta ſurſum deorſumque per totum inteſtinorum tractum continuum verſus ferantur, unde anxietates, eructationes, roſiones, ardores, dolores, etiam in remotiſſimis corporis partibus capite &c. accidunt. Hic ad antecedens quoddam reſpicere placet atque de acidis vinis ſeorſim notare ex quorum diutina ingurgitatione in viro quodam alias egregio & erudito, continuas alvi dejectiones, debilitates cum torminibus & flatulentiis perpetuis ægre corrigendis, novi. Ejusmodi eſſe poſſunt etiam remedia alioquin adhibita, at præpoſtere vomitoria, purgantia draſtica, helleborus albus, colocynthis, elaterium, eſula, laureola, præſertim gummoſa, reſinoſa ut gummi guttæ, ſcammon. gialappa quæ diutius ventriculi & inteſtinorum plicis adhærent, ut & vitriolum album, vitrum antimonii mercurius vitæ, quæ partes elaſticas, molles & membranaceas, nerveas, ſenſiles vicinas æque ac remotas, imo totum non raro nervorum genus continuo vellicant, erodunt, torminibus exinde obortis, hyperchatharſi, animi deliquio, mentis turbatione, flatulentia moleſtiſſima, convulſionibus & epilepſia ſubinde concitatis, ſingultu, ſtrangulationibus faucium, anxietatibus & inquietudinibus, pulſu ad tactum duro atque contracto, totius habitus corporis, conſtrictione, ſudoribus frigidis, alvi obſtructione per plures dies inſequente, aliisque moleſtis ſymptomatibus teſtibus. De auro fulminante non ſatis circumſpecte adhibito quoque habeo unum & alterum conquerendum: Ab illo enim inteſtina corroſa eſſe novi, nam ob ponderoſitatem ſuam in ventriculo fixam ſedem figit, & a ſuccis forte corroſivis accedentibus corroſivum quoque redditum inhærens lancinat atq; corrodit. Nec non alio alium in finem adhibita, minus tuta ſunt, quæ corroſivitate prædita ſunt ut venerea, vitriolum album, quod præ aliis pro ſcopo vomitorio adhibito per plures dies ventriculum

lum infirmum, ſpasmis obnoxium, nauſeam & eructationes poſt ſe relinquit. Tincturæ item & cryſtalli veneris, & hujus naturæ tincturæ, lunares coeruleæ, ſaturnus, ſaccharum ſaturni, & exinde parata tinctura antiphthiſica Grammani in hunc cenſum veniunt. Siquidem ejusmodi primum nimiam fibrarum criſpaturam & ſpasmum prompte excitant, ex quo denuo extenſus nimis, & tonus relaxatus ad motum admodum imbecillis & perditus, ordinario inſequitur, raro & difficillime in integrum reſtituendus. Vix ſatis enim dici poteſt, quantum nocumentum huic afferant, hæc imprudenter adhibita, a quibus ſibi quisque caveat ſedulo. Ex his major adhuc noxa exſurgit, quando incauti etiam practici, qualia exempla hinc inde nota ſunt, ſub paroxysmis febrium intermittentium, ubi totum genus nervoſum præſertim conſtringitur, ſicque per conſenſum quoque inteſtinorum canalis afficitur, purgantia propinant, motumque hinc periſtalticum peſſime lædunt, unde etiam alvus per plures dies ordinario ſupprimitur. Temerarium itaque facinus eſt nunquam permittendum, ubi vulgus, pharmacopolæ, empirici inſcii & audaces promiſcuum eorum uſum adhibent; Hinc laude ſua non caret lex „ publice Venetiis lata, per quam non licuit cuiquam juniorum Medicorum, purgantia ſcammoniata & ſimilia præſcribere, propoſita publica tabula, ut omnibus eſſet cognoſcendi poteſtas, in qua nomina illorum Medicorum erant conſignata, quibus tantum liberum ejusmodi purgantia ordinandi. Singularis in hanc obſervatio eſt quam refert Walæus de method. med. p. 124. globulum ex helleboro confectum fonticulo admundificandum impoſitum & vomitus & ſedes moviſſe. Ad hanc perniciem affectus animi violenti, ut vehemens ira, quæ furor brevis eſt ac ordinario ſævitiam ſuam in ventriculum & inteſtina exercet (unde exinde non raro inflammatio) occaſionem præbent, qui itidem ſpaſmodica contractione agunt. Ex rebus præternaturalibus hic accuſandæ ſunt, ſpasmodicæ & convulſivæ affectiones, quibus præ aliis corporis partibus ventriculus & inteſtina ſubjecta ſunt per contextum quem jam vidimus maxime membranoſum & nervoſum adeoque valde ſenſibilem. Nec mirum tantam ſympto-

matum

matum multitudinem tantamque vehementiam exinde accededere, quoniam his partibus ingens conſenſus & conſpiratio per communem nervum maxime intercoſtalem intercedit. Hoc etiam notatu neceſſarium eſt has partes maxime ſpasmis & convulſionibus depravatas novis ſubinde morboſis ejusmodi motibus ex levi occaſione eſſe ſubjectas ac obnoxias, atoniæque exinde inductæ reſtitutionem in integrum admodum difficilem, quoniam pededentim atque paulatim modo adeoque difficile & ſero nimis laudatiſſimæ illæ ſangvinis & fluidiſſimæ partes tonum ac robur vitale efficientes, ſub valida illa, ſæpiusque ita repetita ſtaminum omnium carneorum nervoſorumque attritione, concuſſione diſſipatæ, reparantur. In harum rerum numero numerantur Colica paſſio, dolores ex calculo & ejus motu, ſiquidem vomitus, qui ordinario hunc ſequitur, de ventriculo & inteſtinis in conſenſum tractis teſtatur item tenemus, inflationes acres, moleſte vexantes & ſæpius ſingultus graves aliosve convulſivos motus ac dolores ægre ferendos concitantes, hypochondriaca affectio atque melancholica, febres quartanæ; Ejusmodi enim ægri ob copioſum imprimis acidum plus juſto appetunt & ingerunt, nimis vero & parcius flatus & ſcybala alvina egerunt, ex quo haud obſcure apparet, in hoc morborum genere motum ventriculi & inteſtinorum periſtalticum eſſe deſtructum, eſſe ad ſuperiora potius in verſo præternaturalique ordine converſum, hinc & inflatus & eructiones ſurſus feruntur. Notabile etiam eſt ante accesſionem podagræ, febrium intermittentium tertianarum & quartanarum præſertim & lymphaticarum, coryzæ &c. appetitum ciborum augeri, auctique ſimulq; motus ventriculi periſtaltici indicium indicari, langvido licet corpore, atq; non ſine ſubſequente incommodo ob ſerum acre per tranſpirationem impeditam retentum intusq; converſum alvumque clauſam, quippe & ordinario & ſpasmus quidam & contractio cutis ejusque pororum cum modo illo nominato ſymptomate tales morbos præcedunt. Porro hic nominandi vermes & lumbrici inteſtinales, alvi obſtructio, fæces induratæ (exinde enim facile iliaca paſſio accidere poteſt) ut & hernia, inteſtini recti prolapſus, humores bilioſi, acidi,

eructationibus ejus modi teſtibus, & corrupti acres tam in ipſo ventriculi & inteſtinorum canali producti & ſtabulantes, quam aliunde advecti, qui nonnunquam poſt febres hic deponuntur, qua de cauſa exortam iliacam paſſionem veram celeberrimus Sydenhamius nominat, item tumores, inflammationes, continui ſolutiones, vulnera maxime capitis & meningum cerebri puncturæ, exulcerationes ſphacelus, ab adſpectu rei ingratæ nauſea, quam vomitus ſive motus ventriculi periſtaltici inverſio inſequitur, imo perverſa ſaltim phantaſiæ actio, quæ varie alienum & perverſum quoque ventriculo & inteſtinis imprimit motum. Porro dicendum eſt hunc motum in fame augeri appetitu aucto & borborygmis teſtantibus contractisque & anguſtatis ventriculo & inteſtinis. Addo idem in convaleſcentibus accidere. Ex hac irritatione & conſtrictione ſive ſpasmodica contractione varii caſus, variaque pericula proveniunt, ventriculi & inteſtinorum corrugatio, anguſtia, ex qua eorum debilitas perpetua manet, vid. Foreſt. lib. 18. obſerv. 25. alvi obſtructio, in qua potiſſimum non tam materia, quam motus peccat, pertinaciſſimum malum hypochondriacum & hyſtericum, flatus concluſi, urinæ effluxus aut dolorificus aut admodum difficilis, aut penitus interceptus, bilis ad inteſtina deſcenſus impeditus, unde deinceps icterus, convulſiones, inflammationes, imo ſphaceloſæ corruptiones atque diarrhoea dyſenteria ſæpiſſime atque quandoque lienteria proveniunt. In quibus exagitatur & acceleratur nimis, rapidior & impetuoſior redditur, & hinc copioſas ſimul, frequentesque dejectiones facit, ſecundum equidem in his ſuum conſuetum ordinem ſuamque conſuetam viam i. e. à ventriculo ad inteſtina, & exinde, Oeconomiam animalis chylificationis notabiliter lædit & periculoſe, imo periculoſiſſime afficit. Major autem ataxia, majorque impetus eſt, majusque periculum, ſi contra conſuetum ordinem, contraque ordinatam viam, tanqnam equus effrenis fertur, quin invertitur & pervertitur, ut in vomitu, in quo impetuoſus, violentus & vehemens admodum eſt, in cholerica paſſione vehementius irritatus, atque iratus eſt, ubi perplexa quaſi ſeditione tumultuatur, atque indomita undique

ver-

verſum, ſurſum deorſumque mobili impetu ruit & furioſo: atque omnis generis fluores corporis humani laudabiles & illaudabiles, & qui tam per ventriculum & inteſtina excerni ſolent, quam etiam qui ab aliis organis procedunt & perductus biliarios, per veſicam urinariam, imo per ſudores per glandulas cutis excretorias fluunt eò perverſe advertuntur: Sub tali enim commotione etiam tranſpirationes ſenſibiles & inſenſibiles ſiſtuntur & ſerum aliorſum & ad inteſtinorum usque canalem avocatur. Rurſus ex hac irritatione, harumque partiumque dolore & motu convulſivo ad longe remotas partes ad caput & pectusque, ad pedes tale vitium procedit, & ibi quandoque non modo cardialgias & ſummas præcordiorum anxietates, ſed & dolores arthriticos, vertiginem, epilepſiam, hic convulſiones & tractiones inducit. Vehementiſſimus vero conſpicitur in iliaca paſſione, præſertim ubi hæc cum hernia incarcerata eſt ſtipata ubi ad extremam perniciem res ſpectat, ut plurimum omnis & extremis inteſtinis, obſcœna, contenta, per ſuperius guttur, cum violentia ejiciuntur. Quoniam vero ejusmodi motuum licet ſymptomaticorum is eſt qui ab intericribus ad exteriora tendunt, utpote qui naturæ non adeo infenſi ſunt ac illi, qui contrario niſu male feruntur, quia illi materiam quoque peccantem & excernendam foras ſimul excernunt adeoque utiles haud raro dicuntur, modo apparet quod & de hoc hac ratione in comparatione aliarum talium venit notandum. Siquidem & alibi videmus motum periſtalticnm reciproca ſua contractione & dilatatione in variis canalibus excretoriis in corpore humano inveniendis juſto nimis auctum concitatumque excretiones cum euphoria ſubſequente per vias urinarias per ductus biliarios, per vaſa ſalivalia, imo per tranſpirationem quandoque promovere atque augere.

§. XVIII.

Præpediunt e contrario eum, deprimunt, inhibent modo in univerſo inteſtinorum canali, modo in hoc, modo in illo inteſtino ſaltem debilitant & relaxant, conturbant, aut tandem penitus aboliunt, relaxatis nimis fibris motricibus omnia quæ dejiciunt vires, narcotica, opiata in caute & præter modum aſſumta quæ & a calore & humido diſſoluta vaporoſitate quam maxi-

maxime poſſident ſua ipſarum, atque adeo membranarum & nervorum poros ingrediuntur, incolasque illorum ſpiritus animales ligant, tonumque & motum exinde dependentem impediunt & ſufflaminant, hincque ſenſationem & motionem ventriculi & inteſtinorum periſtalticum quoque languidiorem reddunt, quemadmodum *Williſius* ab opiatorum nimirum nimio uſu ventriculi abolitam digeſtionem omnimodam commemorat. E contrario rurſum, eadem interdum nauſeam imo vomitum concitant ut obſervationes quædam ferunt. Præpediunt item eum, diuretica nimia, quæ humidum neceſſarium per urinam evehunt, item crapulæ frequentes, nimiæ cibi potusque, vini imprimis aduſti, ingeſtiones, & ingluvies ac celeriter affatim & magna cum aviditate alimentorum copia ingeſta ac hauſta, a quibus nimis diſtenduntur & laxantur inteſtina. Ob nimiam enim ingeſtorum, præſertim non bene maſticatorum copiam vix quoque prompte contrahi poſſunt, atque ſyſtalticus motus ſic impeditus, totusque motus ventriculi & inteſtinorum periſtalticus, qui liber ſemper debet eſſe, quaſi ligatur atque deprimitur, & chyli exitus difficilior fit, & labore plenus, hinc in ſtrenue & aſſidue potatoribus atque gulonibus, non raro ita extenditur ventriculus, ut contrahi & corrugari amplius non poſſit, ſed extenſus atque extenuatus, anorexias & debilitates parit perennes, quod vitium in mulieribus quibusdam ex abuſu theæ & coffee notavit Præſes. Hincque quibus nimia cruditas ventriculi robur periſtalticum gravat de ponderis inſtar ſtomachum premente dolore & vigiliis involuntariis conqueruntur, & miſero aſpectu faciei confœdati apparent. Monèndi hic atque hortandi ſunt omnes quibus curæ eſt ipſorum ſanitas, ne forte ſub alvo adſtricta, vel ſegnius procedente, nimia ſatietate ventriculum obruant, quoniam enim motus periſtalticus impeditus non poteſt hanc maſſam promovere, in inteſtinis ſubſiſtit, ab aliisque humoribus ex ſangvine accedentibus corrumpitur. Præſertim dictum hoc ſit nutricibus, ne, tenellis nimia lactis & pultis copia, ut ordinario fit, multas moleſtias contrahant, ac eos ventriculi inflationibus, ructibus, febribus, convulſionibus &c. obnoxios reddant. Ut nimia aſſum-

ta viſcera ultra modum expandunt ita pauciora nimis eadem veluti corrugendo in culpa ſunt, ſiquidem diuturniorem invediam apepſiam intuliſſe exempla plura loquuntur. Maxime præterea texturæ ventriculi & inteſtinorum in plethoricis & ſenſibilioris naturæ hominibus, & tenerioris conſtitutionis, foeminis, adverſus eſt potus nimis frigidus isque copioſus tam extra menſam quam in ea aſſumptus & quando glacie alteratum vinum potant ac ut pulchre Plinius loquitur montium poenas in gulæ delitias vertunt, nervoſis enim omnibus partibus omne frigus nocentiſſimum eſt; nam rigiditatem iisdem inducit, ſangvinis & lymphæ per has partes liberum tranſitum impedit ſicque cardialgiam inflammationem, colicam, dyſenteriam iliacam paſſionem efficit, qualia exempla ab Aetio vid. tetr. III. ſerm. lib. 28. Borello cent. III. obſ. 2. Rhodio cent. II. obſ. 71. miſcell. N. curioſ. an. 7. obſ. 73. peti poſſunt. Abacidularum aliarumque aquarum mineralium ſoteriarum frigidarum improvido hauſtu in foeminis nervoſis ventriculi & inteſtinorum partibus læſis fibrisque illorum inconvenienter contractis atque præſertim motu periſtaltico notabiliter debilitato multas variasque noxas hinc in denotavi. Gravis porro noxa propoſita eſt aſſumtis ſiccioribus nimis, durioribus toſtis, humores in ſpiſſantibus infarctum canalium efficientibus & bilis efficaciam deterſivam infringentibus acidis, craſſis nimium refrigerantibus alimentis in prima præſertim menſa ingeſtis, auſteris nimis atque acerbis, glutinantibus, viſcidis, mucidis ut ſunt panis nimis durus, bis coctus, ſpiræ, ova dura, pultes ex milio coctæ, caſtaneæ, mala cotanea, meſpila, ribes berberes, acetum, radix biſtortæ, terra cetechu, vina rubra adſtringentia, pontac. vin. de grave &c. ut & remediis & medicamentis improvide propinatis figentibus & conſtringentibus v. gr. ex alumine, marte, plumbo, vitriolo paratis, rad. tormentillæ, cortice peruviano, in febribus præter rationem uſurpato, actionem fibrarum impedientibus, ut & pulveribus terreo & terreo ſalinis in febribus bilioſis ardentibus & hecticis nimiis ingeſtis & non diſſolutis diu inhærentibus, cum potu parciori, itemq; fæcum deſcenſum magnopere retardante. Nec dulcia nimia aſſumta ut inſontia in hac coſideratione dimittenda

 ſunt,

ſunt, quæ non modo humores viſcidos & glutinoſos reddunt ſed & atoniam ventriculo & inteſtinis inferunt, hinc ex nimio eorum uſu ventriculi gravitatem & alvum nimis relaxatam manifeſte experiuntur ii qui talia nimia in quantitate & ſæpius nimis aſſumſerunt. Ex animi pathematibus, quæ tam fluidorum quam ſolidorum motus ita & ventriculi & inteſtinorum mire turbant, hanc labem minantur diuturnus mœror, triſtitia, ut & intenſa deſideria, cupiditates, inquietæ cogitationes, anxiæ & diuturnæ curæ, meditationes profundiores, quare literati ſtudiis ſeverioribus dediti, de pravata ciborum digeſtione & alvina egeſtione impedita ordinario laborant, unde & literatos ſtypticos eſſe dicitur. Ex reliquis indifferentibus, quies & ſomnus immodicus, atque immodica corporis exercitia, aer humidus, auſtrinus, vigorem imminuens adducendi veniunt, nec non frigidus quatenus is ut cuncta acta frigida ut paulo ante, dictum eſt fibras rigidas & ſtupidas reddunt, humores circulantes & transfluentes condenſant & figunt imo quoque ſpirituum animalium acceſſionem morantur. Exceſſive vero calidus aer etiam non modo papillarum nervearum in partibus tonum & hinc ſenſum ſed ipſas etiam partium fibras earumque actiones perdit ut experiuntur ii qui ad tonum parti reddendum calorem adhibent, nimio autem fine ſuo fruſtrantur, imo malum pejus reddunt. Inter excreta & retenta tum ſangvis, & quæ per eandem ſæpe cum eo viam impuritates per menſes, lochia & hæmorrhoides conſuetas excernendas, tum excrementa ex inteſtinis rejicienda ſi retinentur, chylificationis negotium adeoque & motum hunc periſtalticum impediunt, quod vel indicat appetitus proſtratus cum his cauſis ordinario ferè conjunctus. Ex rebus præternaturalibus ſequentes nominentur: flatus latera inteſtinorum præter naturam diſtentent es affluxus ſpirituum animalium impeditus, paralyſis ventriculi & inteſtinorum, ſpasmodicæ contractiones in ipſorum ſubſtantia enatæ, aut aliunde & ex longinquo quandoque v. g. ex podagrico recremento intus detento (appetitus enim tunc languet) aſthmathe ſpasmodico atque adeo ex atroci capitis & dentium dolore (ſub his enim ſolutio ciborum & digeſtio ventriculi turbatur & in

in appetentia ingruit) per conſenſum delatæ, ab hernia compreſſio, fæces induratæ, copioſius cumulatæ, bilis inertia, aut ejus ſucci pancreatici acceſſus denegatus, pituita tenax inteſtinorum lateribus adhærens ac inſenſibilitatem magnam; imo maximam inducens, ſphacelus poſt tumores, vulnerationes & exulcerationes parietum inteſtinalium ut & tumores mefenterii inteſtina contrahentes cauſamque tardioris alvi præbentes. Dicendum quoque eſt de doloribus qui univerſi corporis tortores exiſtunt etiam alicubi excruciantes quod & ad ventriculum & inteſtina per conſenſum moleſtiſſime afficiant vim motricem & periſtalticum motum labefactent & alimentorum digeſtionem in ſua officina impediunt & excrementorum egeſtionem retardant. Juxta hos referatur & inteſtinorum coalitio, adſtrictio & coarctatio; Siquidem adeo interdum non ſolum orificia ventriculi & inteſtina poſſunt coarctari, ut nec vapor, nec flatus queant exire, quem affectum Petrus Salius Diverſus ſolum Aetium deſcripſiſſe autumat. Similes fere caſus Fernel. lib. VIII. de part. morb. & ſympt. c. 9. Marcellus Donatus lib. III. P. II. ſect. II. F. Gliſſon de ventricul. & inteſtin. p. 459. retulerunt. Ejusmodi quoque inteſtinorum marceſcentiam Renaldus Columbus celebris ille anatomicus in Ignatio Lojola vidit. Quod anguſtia præternaturalis inteſtinorum ingerit uitium illud etiam a nimia eorum magnitudine & extenſione exſpectandum qua quandoque ſecundum totam ſubſtantiam illorum magnitudo augetur ut v. gr. in inflammatione vel a flatibus præter modum expandentibus ea: quemadmodum exemplum a Fernelio datum eſt vid. ejusdem lib. VI. de part. morb. & ſympt. c. 10. Sicuti cacochymia motui ventriculi & inteſtinorum impedimento eſt, ita & plethora, quæ oblentiorem circulationem, quæ eam ſequitur ſangvis ſpiſſior, viſcidior & gravior fit, ſicque in tubulis & canalibus ejus, uti ubique, ita etiam in ventriculi & inteſtinorum vaſis moratus, eaque diſtendit ac premit, ex quo motus eorum periſtalticus depravatur atque turbatur ac præpeditur, unde digeſtio læditur, multæque cruditates generantur. Ad hæc ſcire licet, ubi hic motus periſtalticus in ventriculo & in primo maxime inteſtino duodeno nimirum præpedi-

tus fuerit, in reliquis quoque mox deficere eum. Ad quam defe-ctionem ibi etiam præſertim bilis aut inertia, aut obſtructio ſuum quoque ſymbolum confert. Impeditur vero adhuc frequentius & fortius in colo inteſtino, quod ob conformationem valvuloſam & copioſis validisque carneis circularibus motricibus fibris inſtructam atque ob varias flexuras fortiſſimam ſtricturam patitur. Amplius ſcire licet vitium ex tono robore & motu inteſtinorum læſo enatum, ubi non debitis remediis & mature corrigitur, vix aut nunquam illud corrigi, ac licet motus impetuoſi quandoque ſupprimantur, recidivæ tamen ſubinde accedunt, atque ejusmodi affectus ſpasmodici & flatulenti per totam ſæpe vitam affligunt. Vitium & atoniam ventriculi & inteſtinorum inductam ſeqvuntur plures morbi chronici & pertinaces: apepſia, bradypepſia, alvi obſtructio, flatulentiæ moleſtiſſimæ & in flexuris inteſtinorum detentæ ac tantum non incarceratæ eorumque in ſe veluti arietantium volutio ac revolutio, quæ ſonora illa, murmura edunt, tympanites ac malum hypochondriacum ſpasmis & flatulentiis plenum, imo melancholia ipſa hypochondriaca, atque ſcorbutus, ſomnus inquietus, capitis & totius corporis gravitas & languor, perſpiratio imminuta, diarrhoea hæmorhoides & menſes ſuppreſſi, vomitus cruentus & morbus niger Hippocratis ex congeſtione ſangvinis & apertis nimirum brevibus vaſis. Singularem ejusmodi obſervationem Cowperus, Anglus in anat. corporis humani tab. 34. habet, ab impedito hoc motu periſtaltico inteſtina a pyloro ad anum usque infarcta fæcibus, ac multis in locis inflammata fuiſſe atque tenuia adeo invicem coalita ut cerebrum quaſi pia matre tectum repræſentarint. Hic & cogitatio memoriam ſubit quod ſi in parte aliqua inteſtinorum p. n. affecta motus periſtalticus, ſyſtalticus ut continuari ad exitum usque nequeat, tuncque pariter invertatur. Interdum & ita vitiatur hic motus ut inteſtina mox ſpasmo, mox atonia affici appareat, quod fit quando alvus per aliquod tempus eſt ſubpreſſa atque adſtricta & mox iterum aliquandiu uberius fluit.

§. XIX.

Tuentur vero eum atque cuſtodiunt juvant & ſolicitant

&la-

& labaſcentem erigunt omnia ea, quæ juſtum robur & tonum fibris motricibus addunt, ſtabiliunt, conſervant easque ad contractionem armant, quæ blando ſtimulo vellicant ac proritant, quæ juſtum ſpirituum animalium affluxum in eas procurant. Ejusmodi ſunt & quidem ex rebus indifferentibus, aer ſerenus, tenuis, ſiccus, frigidior potius quam calidior nimis, tepidus & humidus, quoniam hic deſtruit, ille erigit vim fibrarum carnearum comprimentem, ut illo tempore majus eſt omnium muſculorum robur, unde hyeme & frigido Jove melius chylificationem ſuccedere dicitur, atque appetitum magis vigere & ingeſtiones alimentorum, digeſtiones, egeſtiones excernendorum fortius inſtitui experimur. Inter cibos laudantur viliores potius quam delicatiores, & qui excrementa plura quam pauciora relinquunt, quales vegetabilia ſunt, atque aſſati magis quam elixi, duriuſculi magis quam emolliti nimis & viſcidi, iique qui ſale communi & aromatibus bene ſunt conditi, panis groſſior qui ſubtiles furfures commixtos habet abſtergentes viamque velocitati egreſſus præbentes ut & juſcula quæ cum furfuribus aliquibus in locis parari ſolent. Tales jam Hippocrates commendare videtur quando lib. II. ſect. IV. ſcribit, panem ex farina integra, non excuſſa alvum ſubducere; purum vero minus, ſed magis illam conſtipare. Porro ejusmodi fermenteſcibilia, mellita, ſaccharata moderato uſu adhibita, quæ motus periſtaltici exercitium augent, illudq; facilitant lenientia & laxantia, emollientia præſertim in prima menſa aſſumta, ut pruna damaſcena cocta, paſſul. minores, butyrum recens, juſcula pinguia. Conducunt ex potuum generibus frigida potius quam frequenter tepida, vinum & illud medicatum compoſitum cydoniatum abſinthiacum, juniperinum &c. Commendantur motiones corporis convenienter inſtitutæ, inprimis equitatio, tornatio, ambulatio, ſcalarum aſcenſio, in lecto circumvolutio, quod motionis genus in pertinaciſſima etiam alvi obſtructione, magno remedio eſt. Huc trahere liceat, quod pro ſtabiliendo non modo, ſed & reſtituendo motu hoc periſtaltico, ambulationem nudis pedibus ſuper ſtratum lapideum maxime commendet Braſſavola. Proficua quoque ſunt infuſa & decocta ex herbis,

 flori-

floribus, lignis, radicibus, ſeminibusve roborantibus & aromaticis: hb. veronica, ſerpil. calaminth. ſalv. majoran. ſummit. millefolii fl. roſmar. chamomillæ roſarum rd. ſaſſaparill. lign. ſaſſafras, ſantal. rub. lign. aloes, cort. chin. chacarill. rad. aronis pimpinel. ſem. aniſi. foenicul. infuſa & decocta thee, coffee, chocolatæ, fumus tabaci jejuno præſertim ventriculo exceptus, & præ his thermæ & acidulæ atque aliæ minerales ſoteriæ aquæ, ſpirituoſo & ſalino principio maxime nobilitatæ, quæ ſimul & quantitate & qualitate ſua, hunc motum exercent, turbatumque reſtituunt. Remedia ea huc faciunt, quæ vires corpori addunt & confortant, aut languidiorem motum blande ſtimulant, reſtituunt ac conſervant, fibrisque languentibus tonum & robur addunt, confortantia ſic dicta & cordialia, ſtomachica, nervina, roborantia, ut & aperientia, reſolventia, incidentia, quæ pituitam & mucum, qui obſtaculo eſt, attenuant ac removent, ſub adſtringentia quæ in quovis fere, paucis exceptis, ventriculi & inteſtinorum affectuum eapropter conveniunt, docente etiam Galeno de compoſit. pharmacop. ſec. loc. lib. VIII. cap. terra ſigillat. ſileſ. lemnia, martialia, limatura martis &c. tinctura martis aperitiva, tinctura victrioli martis Zwelfferi. Ad priorum claſſem magis pertinent, quæ ſubtili oleoſo, aromatico & ſalino volatili, reſinoſo, tenui & gummoſo principio prædita ſunt, & ſpirituoſa, balſamica, balſam. peruv. de Copaiva, de Tolu, de Mecca, & ex illis paratæ tincturæ & eſſentiæ, inprimis balſam. vitæ Hoffmanni, myrrhata, terebinthinata, caſtoreata, ſuccinata, tartarea, crocata, ambrata, cinnabarina, nec non camphorata, ſpiritus vegetabilium, ut roſarum, fl. ſambuci, lilior. convall. ſpiritus maſtichin. ſalia volatilia oleoſa, &c. e. g. ſal volatile oleoſum Sylvii. Hæc quandoque & imprimis inter paſtum aſſumi poſſunt. Ad eosdem ſcopos valent confect. alkermes, completa & incompleta, ſpiritus ſic dictus regius Michaelis, ex ſpir. roſar. ſalis dulc. cum moſcho, ambra & confect. alkermes, aqua carminativa Dornkreilii, Wedelii, ex rad. pimpinell. gentian. rubr. ari, cort. canell. alb. ſaſſafras, citri aurant. Winterano africano chacaril. nuce moſchata indica, pipere, zingibere, caryophyll. chamomill. roman. & vulgar. calam. aromat. galanga parata officinalia pharma-

ca.

ca. Salina fixa blanda cum terreo-ſalinis, nitrum antimoniatum, ſal ammoniacum, ſal Glauberi cum ſale ebſonienſi, arcan duplicat. tartarus vitriolatus, liquor terræ foliat. tartari, tinctura tartari ſimplex & compoſita, tinctura antimonii, eſſent. cort. aurant. abſinth. centaur. min. menth. elixir. propr. Paracelſi, pulv. cachect. quercetan. pulv. ſtomachal. Birckmanni & ſimilia compoſita elixir vitrioli Mynſichti, ſpiritus nitri dulc. tinct. coraillior. &c. his accenſentur. E re porro ſunt extracta herbar. ſcordii, carduibenedicti &c. ſub forma pilularum alterantium adhibita, ut & pilulæ aloëticæ & laxantes, item ex manna & rhabarbar. ſimilibusque lenioribus parata laxantia, pilulæ Beccherian. Stahlianæ polychreſtæ Hoffmannianæ. Nec externa ex aromaticis, ſpirituoſis & ſimilibus illinita abdomini, ut & clyſteribus injecta (quæ ſpeciatim inteſtinis craſſis proſpiciunt) hic non de nihilo ſunt. Præſervant magis hunc motum ventriculi & inteſtinorum periſtalticum a noxis mox infeſtantibus cruditates collectas ſtabulantesque removendo & congrua laxantia atque lenia emetica Has vero ſordes vel ante evacuantia vel poſt ea reliquias nimirum temperantia adhibita alterantia, abſorbentia, præcipitantia digeſtiva &c. corrigunt & præparant. Nec non venæſectio certo tempore & ſub ſtatu plethorico admiſſa, ne ab eo tunicæ ventriculi & inteſtinorum graventur, & ſic motus hic periſtalticus impediatur, adjumento eſſe poteſt. Hinc per experientiam quoque conſtat alvum clauſam exinde fuiſſe ſolutam. Atque ſic expoſuimus, quam breviſſime potuimus, motum ventriculi & inteſtinorum periſtalticum Ipſam therapiam motus ventriculi & inteſtinorum periſtaltici perverſi, irritati & deficientis, alia occaſione Deo volente, explicatius tractabimus.

II. EXER-

II.
EXERCITATIO MEDICA DE
TUNICA INTESTINORUM VILLOSA, PLURIMORUM MORBORUM FOCO, ILLORUMQUE IMMEDIATO CURATIONIS SUBJECTO

HABITA D. XVI. MAJI A. M DCC XXI.

PROOEMIUM.

HAbet Plutarchus, in conviv. ſapient. Ægyptios quondam demortuos homines diſſecto ventre ſoli expoſuiſſe, extis in profluentem abjectis, quibus a cadaveribus ſejunctis atque longe remotis, ut valde impuris, pura ea jam atque exequiis idonea dignaque exiſtimabant. Phyſiologis, Anatomicis & imprimis Medicis, qui aut valetudinis ſuæ rationem habent, aut quibus etiam curæ cordique eſſe debet ægrotantium ſalus, haud eadem mens atque intentio eſt, aut certe eſſe non debet, minime cum inteſtina tanquam abjecta, ut ajunt, abjectis relinquenda ſint, ſed curatius luſtrationi hæ adeo nobiles, adeo neceſſariæ, adeoque mirandæ noſtri corporis partes veniant exponendæ, quoniam ſingulæ ſingulas expoſitiones poſtulant, quæ tam ſtatum naturalem quam etiam præternaturalem commonſtrant, & partem mandantem, cauſas & generationem morborum explanant, a quibus ad ſalutem via gradusque eſt. Potius igitur imitentur veterum Romanorum Haruſpicum genus, quod mactatorum animalium exta diligentiſſime inſpexit, atque eſt ſcrutatum, ut futura tam bona quam mala, cœca licet ſuperſtitione motum, prænoſceret. Quod divinationis genus extiſpicinam vocabant, de quo Cicero, a quo romana eloquentia extitit, eſt inprimis videndus lib. I. de divinat. Etenim inteſtina maximæ ipſis erant conſiderationis, eam præſertim ob cauſam, quoniam credebant has corporis animalis

lis partes a Diis aut Dæmonibus animari atque moveri, unde Tibullus ait;

Tuque regis ſortes, per te præſentit haruſpex
Lubrica ſignavit cum Deus exta notis.

& Statius Thebaid. lib. 4.

- - Et in nullis ſpirat.
Deus integer extis.

Similiter Lucanus hæc habet Lib. I.

- - Cæſique in viſcera tauri
Inferni venere dii.

Hinc & eadem (exta) in altam aram tranſportabant in infima relictis victimæ reliquis partibus, de quo conferendus Solinus cap. 9. Atque adeo cibum ſacrum eadem nominabant ipſis Diis dicatum. Permagnæ ideo laudi ducitur (ut ad inſtitutum redeamus) omnibus illis Præcellentibus ingenio Viris, qui in his præclara mentis acie adjuti, egregiam, alacrem & curioſam operam collocarunt, atque inveſtigationem, ipſam magis naturam, quam opinionem ſuam, ducem ſecuti, ſuſceperunt, ac res ipſas deliteſcentes intus atque abſtruſas & multis alias dubitationibus impeditas magno artis ſalutaris incremento evolverunt. Inter quos Euſtachius, Varolius, Sal. Albertus, Picolhomineus, Fallopius, Aſellius, Bauhinus, Steno, Pequetus, Caſpar & Thomas Bartholini, Spigelius, Malpighius, Hieronym. Fabritius, Williſius, Wepferus, Lowerus, Liſterus, Screta, Harderus, v, Horne, Kerkringius, Franſ. Gliſſonius, J. C. Peyerus, Nuckius, Joh. Muraltus, Brunnerus, Sponius, Nehem. Grew. Charleton. Gvilielm. Cowper. Hartſchœker, ut & Lœwenhoockius, Ruyſchius præter alios anatomicos eminent. Et haud ſcio, an aliæ corporis partes magis ſint ita cenſitæ ac disquiſitæ, ac quidem cum ventriculo inteſtina, quod etiam tanto magis neceſſarium eſt, quanto certius eſt, eſſe hæc ſedula conſideratione multis de cauſis digniſſima. Nec tantum facile alibi apparatum inſtrumentorum ad arduum, quod præſertim præſtant negotium, chylificationem, a qua vita ſana & ægra, longa & brevis dependet, invenies, & forſan plura adhuc admiranda & notabilia latent ibi, ſequioris ætatis felicitati reſervata. Nos

jam extiſpicium quoddam medicum ibimus celebratum, oculis animoque tunicam inteſtinorum intimam, quam Villoſam vocant, ſubjecturi, ut mirabilis ejus, quam præ reliquis obtinet, ſtructura æque ac ſedes, quam adeo multis morbis concedit, atque ſimul etiam ſubjectum curationis immediatum pateat latius, eoque cenſemus id magis utiliter ſuſceptum, quo majoris utilitatis materiæ peccantis ſedis & foci in theoria pariter ac praxi medica, evolutio ac explanatio eſt, cum non modo facilius ſymptomata, ſæpiſſime ad loca longe remota pertingunt, atque ibidem tyrannidem ſuam exercent, ſeu cauſæ effectus, exinde deducantur, ſed & aperiatur locus, quem adgredi Medicus, fomitem ejicere cauſamque tollere debet. Quare mirandum eſt atque dolendum, ejusmodi utiliſſimam longe tractationem minori, quam par eſt, ſolertia a practicis in monumentis paſſim & literis fuiſſe ſuſceptam, cum in illis magna ſubinde morbi modo, cauſæ ejus & ſymptomatum, modo ſubjecti cauſæ vel morbi mortisque inveniatur confuſio. Quod ſcrutinium ſummi in cœlis numinis auſpiciis ingrediamur.

§. I.

CHylificationis officinam, alimentorum canalis & via, oeſophagus, ventriculus & inteſtina, quæ in tenuia & craſſa commode dividuntur, conſtituunt; ſiquidem ea in ore inchoatur, in ventriculo continuatur, & in inteſtinis perficitur ac in vaſis lacteis, perfecte demum abſolvitur. Varia ibi inſtrumenta tam immediata quam mediata invenies. Præparata enim in ore maſticatione alimenta, per deglutitionem ad ventriculum immittuntur, ubi actione & motu ejusdem, menſtrui ſolventis acrisque ambientis acceſſione, ſangvinis affluentis calore, ſpirituum animalium influxu actuata moram nectentia in chylum vertuntur. Ex quo is egreſſus & ad inteſtina delatus ibi & inprimis in duodeno, proximo a ventriculo inteſtino ac primo, illique valde conſimili & ad multos uſus deſtinato ulteriorem limam commiſtione ibi maxime bilis viſcidum acidumque corrigentis & ſucci pancreatici & lymphæ quam glandulæ conferto agmine obſitæ ibi plorant copia, & ultimam in reliquis experitur.

§. II.

§. II.

Confecto ſic chylo puriſſima pars lactiformis in inteſtinis, quæ cribrum eſſe dixeris, exprimitur atque transcolatur, ubi ea ſecedens ſeparatur ab inertibus fecibus foras excernendis, ut viam inveniat, per vias intermedias vaſa nempe lactea & ductum thoracicum ad communem ſangvinis oceanum perveniendi, ut ſangvis atque humores indeſinenter reſtituantur, & omnes partes nutriantur. Ad quod ulterius inveſtigandum, ut nobis viam quoque muniamus, has partes planius paulo, quoad rationis intereſt inſtituti, exponamus. Nimirum totus iſte alimentorum canalis eadem ſubſtantia, eademque ſtructura componitur, eodemque motu gaudet. Totidem omnibus ejus partibus ſunt, quibus componuntur, tunicæ, quarum carneæ eadem fibrarum ſerie ſunt conflatæ. Harum prima exterior & communis a peritonæo orta omnium tenuiſſima eſt atque membranacea, quam etiam alii non male nerveam nuncupant, & ex multis, exiliſſimis licet, fibrillis nerveis, vario modo & nexu inter ſe complicatis, conſtat. Huic inteſtinali tunicæ adhæret celluloſa a Clariſſ. Fried. Ruyſchio inventa atque ita nominata, illi, quæ ſub cute ſita eſt, ac membrana adipoſa vocatur, admodum ſimilis. Vid. ejus theſ. anat. VI. p. 9. cujus cellulæ in obeſis ſubjectis ac ſanis pinguedine ordinario ſunt refertæ; in macilentis & morbidis autem, niſi flatu inflentur, vix in conſpectum veniunt; in hydropicis, aſciticis, leucophlegmaticis ſero refertas has cellulas obſervavit laudatiſſimus Autor. Hanc excipit muſculoſa ſive carnea, duplici fibrarum ſtrato contexta, exteriores enim in longitudinem excurrentes, interiores in circulum quaſi in transverſum ductæ apparent, & arte evolvuntur, quarum fibrarum munus eſt, ut motum gulæ, ventriculi & inteſtinorum peragant. Tendinoſa, a Fallopio ſic nominata, alias nervea dicta, ſequitur, (cum tendines muſculoſarum fibrarum in hanc faceſſant,) imprimis appetitus exquiſitum ſenſum ſuo loco juxta reliquas ſenſationum ſpecies præſtans. Hæc longior prioribus eſt, atque per totum canalis ductum in varias plicas & rugas præeminentiasque transverſas potiſſimum ducitur.

§. III.

Intima jam in manifeſtum prodit conſpectum Tunica Villoſa, noſtri præſentis inſtituti argumentum. Hæc variis nominibus Autoribus nota eſt: quippe modo a quibusdam velamen aut velamentum villoſum, a Williſio cruſta villoſa nuncupatur, muſci villoſi a Bilſio, ab Hornio velamenti bombycini titulo inſignitur, & ſpongioſum periſtroma Pequeto, F. Ruyſchio papilloſa tunica audit. Quæ vocabula cum re ipſa ob ſingularem ejus texturam, mox explicandam, ſatis conveniunt. Ut varia ejus apud Autores appellatio eſt, ita de hac ejusque exiſtentia & eſſentia non parum inter Anatomicos diſcrepantiæ, variis varia exiſtimantibus: ſiquidem quidam, antiquorum placitis pertinaciter inhærentes, hanc tunicam Villoſam ex numero tunicarum excludunt, vixque nomine tunicæ dignam cenſent, atque adeo cruſtam ſaltem excrementitiam, a recrementis coctionis genitam, eſſe perhibent. Alii vero circa hanc ipſam & inprimis circa villorum naturam ac munus variant ſententiis, & ut ego quidem reor, plurimi conjectura aberrant. Omnium optime & clariſſime in jejuno inteſtino conſpicitur, atque cæteris tunicis recenſitis & proximæ, tanquam fundamento ſuo, eſt adſtructa, & firmiſſime ipſi cohæret, ita ut facies poſterior nervea, anterior villoſa ſit, minus tamen præfatis candida eſt, ſed cinereum magis refert colorem. Adhuc quoque amplior eſt, & æque in rugas plicasque inſignes contrahitur, ac convolvitur quibus chyli partes apprehenduntur, atteruntur, attenuantur, atque ulterius promoventur, & illarum citatior juſto exitus avertitur. Admirandam certe ſtructuram obtinet, quippe tubulorum minimorum, & fibrillarum, nervulorum, papillarum, villorum, arteriarum, venarum, glandularum mirus contextus eſt atque congeries, quibus interpoſiti ſunt copioſiſſimi varie figurati & colorati obliqui & exigui pori, adeo, ut cum filtro laneo, lineo aut chartaceo Pharmacopoeorum & cribro non incongrue comparari poſſit. Hinc & haud multum abſimilis huic textura cuticulæ eſt, quæ pariter ex meris filamentis nerveis a papillarum tenuiſſimis ramificationibus productis, varioque nexu complicatis conſtat, quæque innumera foraminu-

minula habet, in quæ ſudoris vaſcula excretoria hiant, atque ex qua componitur ipſa cutis, cujus corpus reticulare ſeu mucoſum innumeris etiam foraminulis præditum eſt, & ubi papillæ pyramidales nerveæ per ordines parallelos ex hac erumpentes in cuticulam, in plures diviſæ fibras protenduntur, atque verum tactus organum conſtituunt, quibus interpoſitæ ſunt glandulæ miliares cum roriferis ductulis ſuis excretoriis. Talis etiam propemodum eſt, quæ in labiis, buccis & lingua conſpicitur, in qua guſtus organum eſt conſtitutum, atque duplicis generis papillis cuſpidatis atque rotundis e nervorum extremitatibus per lingvam diſperſis, attingentibusque reticulare corpus multis foraminibus pertuſum donata, exteriorique linguæ membranæ conjunctum. Nec multum abhorret ab ea placentæ uterinæ tunica, ex qua per funiculum umbilicalem fœtui ſuccus nutritius ſuſceptus, Clariſſimo Ruyſchio memorante, adducitur.

§. IV.

Nimirum, ut explicatius de ea loquamur, non tantum fibris carneis vario modo contextis ſtratisque gaudet, ſed & denſiſſimis & innumerabilibus vaſorum ſangvineorum adducentium abducentiumque ramulis usque ac usque diviſis prædita eſt, unde ubi inteſtina inflammatione obſeſſa fuerint, tumida & rubicundiſſima (a ſanguinis ſcilicet ſtagnatione) apparet. Ex his inter villos inſurgunt glandulæ, quas quidam quidem huic tunicæ, perperam tamen, denegant, quæ ut prominentes arterioſi apices ſuccoſi ac molles ex conglobatis conglomeratæ denſo agmine per jejunorum maxime inteſtinorum volumen conſitæ ſunt, ac imprimis circa valvulas inteſtinorum tenuium majores lentium, & milii granorum ad inſtar; figuræ tamen diverſæ conſpectui ſiſtuntur; ſiquidem quædam rotundæ, quædam oblongæ olivæ & amygdalis ſimiles, quædam anguloſæ & magis irregulares conſpiciuntur. Nec omnes eundem referunt colorem, quædam enim albæ, quædam ſubrubræ, quædam ſubfuſcæ apparent. In quibusdam manifeſti poruli rotundi excretorii vel nudis oculis percipi poſſunt. Præter has hinc inde, tametſi rarior earum ſeries eſt, ac præſertim in craſſis inteſtinis ſigillatim ſparſimque ſunt diſtributæ, majores illis adſunt, quas modo

laudatus Ruyſchius non ſolum ſolitarias, ſed & ſpurias appellat, cum per ſe non ſubſiſtant, atque vaſculis & involucro proprio ſint deſtitutæ; quales præſertim etiam ſunt fragiformes Liſteri. Singulæ poris vaſisque excretoriis æque præditæ ſunt, & ubi plures congregatæ, interdum, quod circa valvulas inteſtinorum præſertim accidit, vaſa ſua excretoria invicem jungunt, & ſimul dein in communem ductum committunt atque concedunt ſeorſum ac ſpirituoſum ſat largum ab arteriis & nervis ſuppeditatum liquorem, utilem, neceſſarium & aptum tam excipiendis, rigandis, ſolvendisque cibis ac chylo diluendo, liquefaciendo, discontinuando evolvendoque, ejus partibus inter ſe uniendis, acriorum humorum activitati infringendæ, quam etiam ſcybalis tandem in craſſis inteſtinis coagmentandis, atque ad debitam conſiſtentiam conglomerandis, eorumque duritiei leniendæ, inteſtinorum parietibus obliniendis & lævigandis, alvoque lubricandæ, ut non inepte I. C. Peyerus in Parerg. anat. med. autumat. Hæ limpidiorem ac tenuiorem, illæ vero viſcidiorem magis & craſſiuſculum ſuccum obſervante Celeberr. Brunnero tract. de gland. inteſt. p. 107. referunt, prout in toto corpore videmus, diverſas glandulas diverſum emittere liquorem. In aqua fervente adeo induреſcit, ut friabilis quaſi reddatur, & tunc glandulæ melius apparent. Atque ſi ad candelæ lumen objectam teneas, exſiccatam, riteque præparatam flatuque diſtentam inteſtini portionem, diſtincte videas licet, conformationem pene omnem. Quod æque ſuccedit per macerationem in convenienti liquore. Has Amſtelodamenſis quondam prælaudatus Ruyſchius in cadavere hominis, obſtructione alvi demortui, diſſecto, monſtravit tantæ magnitudinis, ut per extimam inteſtinorum tunicam transparerent, prout quidem ordinario eas majores ac tumidas turgidasque in omni propemodum inteſtinorum morbo diarrhœa dyſenteria &c. pridem obſervarunt Anatomici. Williſius cruſtam villoſam in ſuperficiei exteriori convexa, qua tunicæ nerveæ cohæret, glandulis & oſculis vaſorum copioſiſſimis refertam vidit. Eas quoque deſcribunt Gliſſonis tract. de ventric. & inteſtin. cap. X. Gvilielm. Cole de ſecret. animal. cap. V. Joh. Conrad, Peyerus Exercit.

Exercit. anat. medic. Conf. adhuc Ruyſchius epiſt. II. Nec dubium eſt, quin Hippocrati jam notæ fuerint, quod apparet ex lib. de gland. §. III. ubi dicit: Glandulæ in inteſtinis majores ſunt, quam alibi in corpore, & paſci humectationem nimiam ex inteſtinis exprimentes. Glanduloſa hæc conformatio ad humores ſuperfluos recipiendos compoſita & apta, parum exquiſito prædita eſt ſenſu, unde humorum colluviem ſine notabili moleſtia ſuſtinere & ſat diu tolerare poteſt. Poros hujus tunicæ minime directos ſed obliquos eum in finem ſine dubio fabricavit Summus & Sapientiſſimus Conditor noſter ac Parens, Deus, ne facile a ſolidioribus particulis penetrarentur, ſed ab illis tantum, quæ varie inflectentes tam impeditos meatus intrare iisque ſeſe inſinuare poſſunt. Nervi inteſtinis ab intercoſtali ramo, ut ventriculo ab octavo pari, veniunt. Quorum ſingularis propagatio eſt. Etenim nervus intercoſtalis coaleſcit ex Vti & VIti paris ramulis in unum truncum & carotidi internæ comes, in cervice thorace & abdomine varios tumores ſuſcipit & utrinque annuli inſtar axillares arterias circum ligat nervulorumque ſpinalium accretione locupletatur. Commercium etiam habet cum plexibus meſentericis & nervis oſſis ſacri. Ex VIIIcavo pari nervus recurrens proſpicit arteriæ aſperæ, pharyngi, cordi pericardio, pulmonibus ventriculo, pancreati, hepati, omento, renibus, veſicæ, utero, ovario, meſenterio, aliisque partibus.

§. V.

Villi, a quibus nomen accepit hæc tunica, præſertim peculiarem conſiderationem merentur. Hi, ut vel nudis etiam oculis conſpici poſſunt, breves, quaſi recta inſurgentes ac eminentes ſunt fibræ aut papulæ, denſe inter ſe junctæ, ad inſtar panni ſerici, qui holoſericus appellatur. Ubi longiores eriguntur, arcteque ſic conjunguntur, glanduloſos fere apices, ſi armatis quidem oculis inſpiciantur, referunt, Sangvine turgidi ſunt, adeo, ut, ſi vel leviter cultelli vel acus cuſpide eos læſeris, ſangvinem ſat largiter ſtillent, ut & Clariſſ. Brunnerus modo laudatus l. alleg. vaſcula exiliſſima, villos perreptantia, ad extremos apices vidit, ideoque villos glanduloſos eſſe concedit, unde & ſine dubio evenit, quod ex paulo fortiori pharma-

co

co aſſumto in fine tandem purgantium etiam ſangvis ſimul excernatur; natura tamen atque officium illorum, ut in §. III. jam monitum eſt, non omnibus liquido conſtat. Equidem cum prælaudato Celeberrimo Brunnero, qui in eruendis his villis diligentiſſimum & exquiſitum alias ſe præſtitit cenſorem, quem facio jure meritoque maximi, de cujus doctrina, induſtria, fide ac judicio exiſtimo optime, ſic ſentire mallem, & parum aberat, quin crederem ego, villos hos ſcilicet eſſe vaſa glandularum excretoria ac tubulos minutiſſimos variis modis ſibi intertextos, cavos, microſcopiorum beneficio videndos, tanquam congeriem atque contextum totidem chyli infundibulorum, per quæ reciperetur in vaſa lactea, quæ & ideo chylo turgida in bene prius paſto animali deprehenderentur, atque ubi adeſſent villi, etiam adeſſe vaſa lactea, & vice verſa, ubi hæc non conſpicerentur, ibi etiam non villos conſpici, ut in ventriculo & inteſtinis craſſis. At enim ſic profiteri ac ſcribere vix poſſum, cum hæc adſequi mihi nondum licuerit, etiamſi multum ea mihi faceſſiverint negotii, ſollicitumque habuerint diu. Ut enim aſſequerer, in bovinorum ſuillorumque calentium adhuc inteſtinorum, atque canum vivorum diſſectorum portionibus inveſtigationem haud ſimplicem inſtitui, atque villos cavos eſſe microſcopio etiam optimo adhibito, nullo modo deprehendere potui, ac licet ex digitorum inſtrumentorumque compresſione chylum reddere videantur, dubium tamen adhuc manet, an non ex poris potius tunicæ intertextis is provenerit. Nec non etiam manifeſtum eſt, autopſia teſte ac vindice, villos in reliquis alimentorum canalis partibus quoque, ut ventriculo & craſſis inteſtinis, imo in gula inveniri, licet nullæ ibi adſint vaſorum lacteorum radices. Ad hæc non una difficultas ſe objicit, atque probabiliora argumenta aliter cum aliis ſentiendi necesſitatem mihi imponunt, & mutare opinionem graves habeo autores. Difficile enim conceptu eſt, quomodo hæ contrariæ functiones recipiendi chylum, lymphamque emittendi ſimul ſtare ſine unius alteriusve confuſione in uno eodemque organo poſſint. Nec chyli receptio in exerta ſtamina, & quæ cedere ab invicem atque recedere poſſunt, adeo mihi eſt expedita ac

quidem

quidem in demiſſos & imos patulos poros. Quare, re bene cogitata, me non erraturum a ſcopo certius mihi perſvadeo, ſi profitear, villos nihil aliud eſſe, quam compoſita corpuſcula ex papillis nervoſis ſenſum & motum præſtantibus & vaſculis minutiſſimis ſangvineis ad inſtar tomenti aut goſſypii, atque ſimul glanduloſis apicibus, ſubtiliſſimum liquorem in ſtatu hominis integro ſtillantibus, in affecto autem & laborante v. gr. in hepatico fluxu, (in quo ſerum, ad inſtar loturæ carnium coloratum, excernitur:) diarrhœa, ac dyſenteria maxime ſangvinem ſimul quoque reddentibus. Siquidem etiam papulas nervoſas, quas ſimiles eſſe illis, quæ in cute, & lingua, in naribus &c. adſunt & ſenſationum organa conſtituunt. Ex ſupra adductis præſuppono, dolorem quoq; moleſtiſſimum atque adeo immanem in ejusmodi affectibus easdem efficere reor. Itaque non eſt, cur dubitem, eſſe ſaltem poros in tunica villoſa villisque ipſis intertextos, chyli infundibula, atque verum organum per quod chylus transjicitur, & ad vaſa lactea fertur, qui numeroſiſſimi etiam in exſiccata & præparata inteſtinorum tenuium portione, quam theſauri anatomici], prius laudati Ruyſchii famigeratisſimi, oſtendunt, conſpiciuntur, adeo, ut interſtitia acus cuſpide vix tangere poſſis. Atque adeo, præmemoratus Autor obſervavit papillas has ex nervulis prodire, & eſſe ipſis ramulis nervoſis, e quibus prodeunt, longe craſſiores, æque ac arteriolæ viſcerum, quæ ipſos ramulos e quibus exſurgunt, craſſitie longe ſuperant. Cœterum cum ex fibrillis quoque contexti ſint carnoſis villi, motu ſuo tonico eos gaudere apparet, certo uſui in ſequentibus nominando inſervientes, ut Clariſſimus Brunnerus in tract. de inteſt. gland. ſcite docuit. Ideoque, ut reliquæ corporis partes, ſpirituum animalium influxu, ſangvinisque ſpirituoſi & vividi affluxu eos æque animari, vigere, atque per varium inſtinctum modo conſtringi, modo relaxari, argumentatio valet. Pro diverſitate etiam ſubjectorum teneriores aut robuſtiores ſunt, ac motum modo debiliorem modo fortiorem edunt; nam qui rarioris inprimis alias ſunt texturæ, ventriculi & inteſtinorum villos habent teneriores & delicatos, quod Clariſſ. longe Wedelius in diſſertatione de Gialappa confirmat.

H §. VI.

§. VI.

Tota tunica maxime tenuium inteſtinorum ſemper copioſo muco craſſo, glutinoſo & pituitoſo tenaciterque ſatis inhærente eſt obducta, qui inprimis a viſcidis cibis, qui eum præter naturam augent, & excrementis chyli limoſis majori ex parte, annuente Lindenio, ut & non nihil e ſaliva deglutita itemque ſecundum Sylvium vid. meth. med. lib. II. cap. V. p. 97. ex liquore pancreatico humoreque affluente, & ex glandulis inteſtinorum ſtillante, & per moram forte ac inhæſionem ulteriorem craſſiori viſcidiorique facto ſubnaſcitur. Ne autem hic mucus in immenſum augeatur, ſed ſubinde iterum abſtergatur, atque Villoſa tunica ſenſibilis, ejusque pori cum tubulis etiam lacteis eorumque orificiis libera patentiaque reddantur, commode ſubveniunt, tum bilis particulis ſuis ſalinis & ſulphureis, abſtergendi vi præditis, tum lympha glandularum inteſtinalium & pancreaticus ſuccus energeticus copioſe ac perpetuo affluens, qui modo reſtagnatione ſua muco occaſionem rudimentum & incrementum præbuit, jam recens allatus tenuis & fluidus diluendo leniterque eum abſtergendo, confert multum. Hinc etiam advertitur, quod ex uſu ſalium volatilium oleoſorum & carminativorum, ſic dictorum, in ſpecie vero thermarum, acidularum, aquarum ſalubrium, decoctorum & infuſorum, herbarum, lignorum, corticum, radicum, florum & ſeminum, quæ pro diæta in quantitate aſſumuntur, primis aſſumtionis diebus male ſe ſentiant potantes, & de multis turbis, flatulentiis, anxietatibus, ructibus, ſpaſmis, nauſea conquerantur, imo non raro vomitibus afficiantur, indicio certo, primum reſolvi mucum in halitus, & aſſumta in quantitate non liberum invenire tranſitum ac gravare inteſtina; quæ ſymptomata vero, ſi ulterius bibantur, evaneſcunt, ac bene per urinam ac alvum iterum excernuntur. Hinc & primum aquoſum, clarum, tenue ſerum, poris adhuc arctioribus obſtructis atque obſeſſis exiſtentibus, excernitur, ſucceſſu vero temporis craſſior coloratiorque redditur. Exinde etiam eluceſcit, quam proficuæ eſſe poſſint tam nominatæ thermales aliæq; minerales aquæ, quam illa infuſa ac decocta calida herbarum thee, veronicæ & ſimilium, coffee, juſcula

la medicata ſæpius ebibita & hauſta, ut & tincturæ & eſſentiæ ſtomachicæ & abſtergentes aromaticæ & amaræ abſinth. cent. min. trifol. fibrin. &c. ut & polychreſtorum ideo titulum jure mereantur. Atque hinc ſimul bilis rite conſtitutæ & energeticæ emolumentum, quod univerſo corpori præſtat, colligitur. Attamen & hic mucus, ſi non minus eſt copioſus, craſſus, viſcidus, lentus, & glutinoſus, ſed liquidus magis, ſuam quoque poteſt habere & habet ſine dubio utilitatem, eamque non ſimplicem: nempe, ut impediat, ne craſſiores aliæque inertes atque nocivæ partes tranſeant, ſed ut chylus tantum ſubtilis quaſi tranſcoletur, & ne flatus nimio niſu ipſos tunicæ villoſæ poros impetat ac ſtringat, ut acriorum humorum tutela quaſi, a nervoſa tunica adeo ſenſili papillisque nerveis prominentibus avertat injurias, defendatque, ne a fecibus, ſucceſſive magis induratis condenſatisque, detrimenti aliquid tunicæ patiantur, atque ut inteſtinorum parietes eorumque fibræ complanentur, obliniantur, lubricentur, ne tenaciores rigidioresque reddantur, ac ſangvinis ad has partes affluxui debito aliquali ſint impedimento, ſimulque fecum alvinarum lubricitate ejus promoveatur faciliteturque ſeceſſio & dolor ac moleſtia avertatur, atque pertinaciſſima alvi conſtipatio, feces induratæ, multaque alia ſymptomata graviſſima præcaveantur. Addo, quod in ventriculo, quando modice aceſcit, appetitum ſtimulet, atque ad fermentationem, quam vocant, & ciborum digeſtionem faciat. Hinc ſi in dyſenteria aliisque diuturnis ventris fluxionibus in hypercatharſi vel phthiſi & hectica corroditur & perit, ubi cum excrementis alvinis mucus cum ramentis membranaceis & glanduloſis, ſangvine intermixto, ſimul excernitur, ejus defectum multa eaque gravia ſymptomata, dolor inteſtinorum intolerabilis, citata alvi dejectio præter naturam, aut ægre expugnabilis ejus obſtructio, pro materiæ indole tunicarumque conſtitutione, non raro ſubſequuntur,

§. VII.

Ob hanc igitur conformationem poroſam, ſpangioſamque texturam atque ſubſtantiam ſpongiæ vice fungitur, ſimul atque cribrum aut colatorium ſive filtrum & incerniculum qua-

ſi utique conſtituit tunica noſtra, per quod chylus ad ſeceſſionem jam diſpoſitus, propulſus & expreſſus & iterata forte etiam vice ſicuti per ſpongiam, ſub diaſtole nimirum inteſtinorum, in ſuos dilatatos & patulos, oblique hiantes, inſenſibiles tamen poros, infunditur & recipitur, qui ab illo dilatantur, laxioresque redduntur, ut tunica intumeſcat atque turgeſcat tota. Quo ipſo transcolatur, & vi quadam niſuque ſub ſyſtole transjicitur a conſtrictione pororum atque contractione fibrarum, hiſce intertextarum, quibus anguſtatis & a tergo preſſis vicina ſpatia replet ſuccus liquidus, diſcontinuatus, ventilatus, ſubactus bene, mediante maxime motu inteſtinorum, quem periſtalticum appellare ſolemus, tunicam Villoſam inteſtinorum immediate tangente, molliterque premente, & porulus ſimul lacteorum vaſorum, quæ omnia ſub hac tunica egrediuntur, & per eam ſerpentino ductu repunt, ſuccesſive conſtringente. Nec ipſa tunica Villoſa ergo in hoc negotio mere paſſive ſe habet, ſed agit revera motu conſtrictionis & dilatationis vigore & tono, quo gaudet per ſpirituum animalium & ſangvinis calidi & ſpirituoſi affluxum, animata, quibus motus ſpeciebus & pori & vaſorum lacteorum orificia & clauduntur & rurſus aperiuntur. Qua expreſſione, & infuſione ſecretioneque ſic facta utilis ab inutili, relinquuntur craſſiores, inertes, atque obſcœnæ foras excernendæ partes. Cui actioni & muſculorum abdominis quinque paria, ac diaphragmatis motus, nec non aeris flatuumque elater adauctus opitulantur. Peragitur itaque hæc animalis functio fere ſimili modo, quo vegetabilia ſuccum ſuum nutritium per radices earumque tubulos ac poros e terra hauriunt.

§ VIII.

Exinde inſignia munera inſignesque uſus tunicæ inteſtinorum Villoſæ, quæ ideo nequaquam vilis habenda eſt, per ſe jam ſatis apparent. Hoc organo rite conſtituto, chylus debitus & laudabilis omni tempore accedit, & ſangvis, vitæ theſaurus & omnium partium corporis alimentum, augmentum ac conſervatio, ſanitas denique ipſa ac vita exinde ſponte fluunt ſua, atque etiam medicamenta, ad amiſſam valetudinem reparandam facientia, ad hoc convertuntur, & per hoc ad maſſam

hu-

humorum apportantur, ut fons ſalutis & vitæ collocandus hic ſit merito. Primario quippe in œſophago madore, quem ex glandulis reddit, deglutitionem adjuvat, ariditatem faucium, moleſtum ſitis ſenſum corrigit atque demulcet, ſerumque ſpirituoſum menſtruum ſtomachicum, ab arteriis nervisque ſuppeditatum, ciborum digeſtioni inſerviens largo fœnore continuo fœneratur. Ita in inteſtinorum volumine perfecte elaborati chyli ſubactioris, qui in horum plexibus implicatur, receptioni, expreſſioni, ſecretioni, filtrationi aut colationi, ac in poros vaſorum lacteorum impreſſioni & infuſioni, ac lymphæ a ſangvine ſecretioni & ſeparationi, ut & bilis cyſticæ craſſæ, aliarumve nocivarum etiam partium inertium & fecum excluſioni inſervit. Recte enim æſtimantibus conſtat, omne liquidum, quod ex inteſtinis ad ſangvinem tranſit, per vaſa lactea ad ductum thoracicum, minime autem per venas meſaraicas ferri. Ratio enim deeſt, quomodo chylus venarum orificia poſſit intrare, ut non ſangvis ſimul per ea exeat, quod experimento apparet ad oculum: Ligatis ſcilicet venis meſaraicis, duodenum atque jejunum inteſtina non albeſcunt, vel ſangvinem monſtrant chylo refertum. Nec etiam ſangvis in venis, quæ inteſtinis adſunt jejuno nimirum atque duodeno, alium refert colorem, diſparem illi, qui in colo & recto invenitur. Coeterum prominentes villi, juxta liquorem quem ſtillant ſecundum §. V. ſat fortes forte etiam, ut in œſophago, læſiones tunicæ nerveæ ſenſibilis inter deglutiendum metuendas avertunt, atque ventriculum ab injuriis defendunt, ipſam tunicam villoſam porosque illius ab alvinarum fecum aliorumque injuriis tuentur, & præcavent, ne illabantur feces; chylum vero mox recipiendum arripiunt quaſi, colligunt, detinentque, atque ad promovendum eum, & ad depellendas feces auxiliatrices manus porrigunt, atque forte alios adhuc uſus, nobis nondum perſpectos, præſtant.

§. IX.

Ut igitur his officiis adeo eximiis & maxime neceſſariis rite præeſſe & fungi debeat & poſſit, legitime ſe habeat, beneque conſtituta ſit, neceſſe eſt: ſecus lernam, fontem imo mare malorum conſtituit, quæ vitia etiam ejusmodi generis ſunt, quæ

dein non facile corriguntur, ſecundum illud tritum, quod & hic valet: Vitia primæ coctionis non corriguntur in ſecunda & tertia. Et licet omnes aliæ nobiliſſimæ corporis partes bene valeant, influente tamen vitioſo chylo vitiatur tota humorum maſſa, atque hoc vitium undique ſeſe diffundit. Nimirum oportet tono juſto gaudeat ea i. e. fibræ quæque ad debitam ſuam functionem ſint aptæ, ac rite ſe moveant, non nimis remiſſæ & debiles neque rigidæ & difficiles ad motum edendum. Pori illius imprimis ad chyli & lymphæ expeditum tranſitum concedendum, eſſe debent apti, non nimis ampliati, neque nimis anguſtati, aut ſpaſmo conſtricti, aut ab humore acri vellicati atque convulſi, neque pituita aut humore craſſo & viſcido obſeſſi, & liquorum aditum impedientes, ſed liberi atque patentes. Si enim tonus eſt debilis ac relaxatus & pori nimis ſunt ampli, quod ex variis cauſis poteſt accidere, ut, a ſpirituum animalium influxu præpedito, nimia inteſtinorum humiditate, chyly copioſioris affluxu, a crapula, a flatuum impetu extendente: affluentia præter modum premunt, tendunt atque extendunt, quia vigor, qui debet reſiſtere, deficit, & juſto major humorum copia eaque craſſior & iners admittitur. Si vero tonus eorum nimis eſt conſtrictus, pori anguſtati, vel acido quodam conſtrictorio corrugati, & glutinoſo inhærente viſcido obſeſſi atque obſtructi, debitum liquidum aut penitus non, aut parcius ac in debita quantitate non admittunt atque transmittunt, ſed præter naturam retinetur ſolidior & alimentoſa chyli pars, & ſaltem tenuis juſto & aquoſa trajicitur. Æque metuenda vitia ſunt, ubi humore quodam acri, cauſtico, maligno, rodente, vellicante & convellente præter naturam irritatur ac peſſime afficitur, & ad ſecretionem atque excretionem humorum intempeſtive ſolicitatur tota tunica Villoſa. Inde me non monente, diverſæ malorum claſſes conſtitui poſſunt, in ſequentibus mox fuſius diſtinctiusque explanandæ.

§. X.

Quemadmodum morbi eorumque cauſæ omnium facillime in cavitatibus, in tubulis ac vaſis reſident, ac aptum ibi hoſpitium inveniunt, quoniam collectioni ſtagnationique hu-

mo-

morum ſua natura favent apprime, ut in tubulis & vaſis ſanſangviferis, ſive adducentia, ſive abducentia ſint, & lymphaticis meatibus ſecretoriis & excretoriis, utero, veſica. muſculorum interſtitiis, toto die videmus: ita inteſtina, maximus & ampliſſimus in corpore canalis, corporis morbis & maxime chronicis præ reliquis valde ſunt opportuna, quæ deinceps ad alias partes materiam morbificam transmittunt. His deficientibus in officio ſuo & incongrue ſe habentibus, male ſe habet non raro totum propemodum corpus, confluunt ſucci vitioſi, motus irregulares exoriuntur, & nidi ac officinæ ſtruuntur morborum, ex aſſumtis incongruis ſæpius, & ſæpiſſime ſuperfluis ibi congeſtis, a confluxu ac confuſione variorum humorum viſcidorum, mucidorum, terreſtrium, acrium, ſalſorum, alcalinorum, acidorum, ſulphureorum, fermenteſcibilium, corruptibilium facile, & ex diutina in illorum plicis, valvulis, anfractibus & flexuris inhæſione, eorumque ſucceſſu temporis corruptione, ex aëris item inſalubris acceſſione atque tardiore in his partibus ſangvinis motu. Quippe ex Anatomia notum eſt, ſangvinis circulum in vena portæ, ex qua inteſtinales venæ ſangvinem transfundunt, eſſe lentiorem, quia pulſu atque impulſu fortiori in comparatione aliorum vaſorum ſangviferorum eſt deſtituta. In inteſtinis vero inprimis tunica Villoſa vitiata eſt accuſanda: quoniam, ut modo dictum, hæc præcipuum inſtrumentum & cribrum eſt, & id quidem impeditum atque anguſtum, per quod humor alimentarius adeo neceſſarius omnisque lymphaticus ex his ad maſſam ſangvineam fertur. Quod ſi igitur ea debita requiſita in præcedentibus indicata non habeat, labeque quadam laboret, vel unica, dantur quoque in corpore plures, ſeu effectus & phænomena quampIurima, ſive multorum graviſſimorum, maxime chronicorum morborum, ſedes paratur, in qua ſemina ponuntur morbifica, ex quibus dein, ut ex malis ovis mali corvi, varia pericula variique caſus certius tandem data occaſione exoriuntur, & inde facile explicari queunt. Nam compertum eſt, non ſimul & ſemel fieri multorum morborum geneſin, ſed ſenſim paulatimque progenerari, & cum tempore ex fonte domicilioque inſurgere atque capere incrementa,

Qua-

Quare ejusmodi ſcrutinium eo utilius, quo magis neceſſarium eſt, noſſe non ſolum morbos,ſed & eorum nidum, focum & fontem, in quibus eorum cauſæ, tanquam in officina, formantur, fabricantur, componuntur, retinentur atque figuntur, ut eorum origo adimatur penitus, curatioque ex fundamento adornetur. Per tunicam Villoſam poroſque ejus uti nutrimur & vivimus, ita & per eosdem ægrotamus & morimur. Non leve ſtatim indicium proclivitatis ad multos motus præternaturales conſideratio connexionis firmiſſimæ cum vicina tunica nervoſa atque amplitudo, in multifarias rugas plicasque contractionis indicat ſimulque ſenſibilitatem magnam & minerarum morbificarum collectionem inhæſionemque prodit: Siquidem hic mineram febrium intermittentium latere arbitror; Ratus hinc forte Galenus eſt quando præcepit lib. II. ad Glaucon. I. in his præſertim quartanis utendum eſſe clyſteribus deinde deſcendendum ad alia. Sed ſpecialia accidentia ſpecialior contemplatio dabit: Nam ſi primo tonus ac vigor debilis & nimis eſt relaxatus, fibræ una cum muſculoſa tunica ſimili modo debilitata languent, & motus atque promotio promovendorum impeditur, & juxta alia incommoda inſequentia, ſpeciatim alvus durior & ſtipatior redditur &c. Hinc experiuntur ſæpius medentes, martialia aliaque roborantia & ſubadſtringentia alvum proritare, quod ſæpiſſime in febribus intermittentibus accidit, ubi ex cortice peruviano, vitriolicis, aluminoſis, ſalinis, terreſtribus, præcipitantibus & ſimilibus, atque aliis adſtringentibus datis asſumtisque alvus fluida fit, quæ antea pertinaciſſima erat, imo diarrhoeæ non raro profluunt. Poris autem amplioribus factis, ut ea ſimul per eos tranſeant, quæ non debebant tranſire, ſed aut aliorſum ferri aut una cum excernendis excerni, partes nimirum, chylo conjunctæ, craſſiores, terreſtres, glutinoſæ, viſcidæ, tartareæ, bilioſæ, feculentæ, corruptæ, impuræ, atque etiam laudabiles alias, chyloſæ, ſed nimia quantitate exuberantes, quæ in vaſis lacteis ſtatim, ad quæ abeunt, & per quæ debent ulterius ferri, obſtructiones pariunt, eaque diutius iis inhærentes mole ſua gravant, præterque modum extendunt ac debilitant, ſive tonum vaſorum horum deſtruunt peſſime, maxime cum lymphæ

per

per lymphatica ac vaſa lactea ut & ſangvifera, per venas meſenterii motus ordinario magis eſt impeditus, quia ibi deeſt ſat forte impellens. Inde & tumores hydatides, lymphæ extravaſationes, abſceſſus, obſtructiones, indurationes, ſcirrhi ibi quam frequentiſſime inveniuntur, & occaſio ad cachexiam, multiplicesque lentos & intricatos morbos ſubminiſtratur uberrima. Eædemque ex longiori mora, quod humoribus ſtagnantibus ordinario accidit, indies corrumpuntur. Atque adeo ſi tandem præter modum turgent, vaſa lactea rumpunt & ad meſenterii membranas & abdominis cavitatem deponuntur, ex quo aſcites jam paritur: ſi vero per ea promoventur ad cor vaſaque ſangvifera ejusmodi partes incongruæ, tota humorum maſſa præter modum repletur & coinquinatur, ut ab indole genuina & debita deficiat, aliena fiat & corrumpatur, cruda, craſſa & pituoſa reddatur, atq; plethora & cachexia hanc inſequens oriantur; adeo ut mirum ſit, quantam ejusmodi corruptam materiam errhina, apophlegmatiſmi & ſalivantia educant. Ex quo vitio, maſſæ ſanguineæ advecto, non poſſunt non multa ſubinde propullulare mala, quia labes cum chylo immiſſa, humoribus commixta, eos quoque, contagio velut ſimilem in modum inficit, & cum his in univerſum per circulationem dimanat corpus. Qualis enim chylus, talis ſanguis, & qualis ſangvis, tales humores & ſpiritus animales, qui ex eo ſecernuntur, & quales hi, talis nutritio, talisque vita & ſanitas eſt.

§. XI.

Si itaque chylus & lympha & coinquinati humores impuri, craſſi, terreſtres, tartarei, pituitoſi, lenti atque tenaces & conſtipantes ad ſangvinem veniunt, facile caput dolet, quod præ aliis corporis partibus doloribus patet, & ad quod etiam ex inferioribus partibus facile aliquid adſpirat, ut moleſte, exinde afficiatur, quia hæ partes morbificæ, graves & craſſæ incraſſant maſſam ſangvineam, & in capitis vaſis congeſtæ, violenterque & vaſa ipſa ſubtilia & membranas proxime conſitas, ſenſiles maxime, diſtendunt, ex qua diſtenſione caput proprio affectu labefactatur, ipſumque univerſum aut certe maxima ejus pars dolore quidem magis obtuſo ac gravativo dolet. Hinc & ii

homines, qui vaſa habent plurima atque exilia, doloribus capitis præ aliis ſunt opportuni. Si humor ſimulacris fuerit & ſalſus, ſalino ſulphureus, ſcorbuticus, bilioſus eo delatus, ut in inteſtinis, moleſtiæ imo cruciatus, colica, diarrhoeæ, teneſmus &c. exinde oriuntur, ita ulteriori progreſſu hic etiam paſſionis ſumme dolorificæ, acutæ, vellicantis & terebrantis vixque ferendæ fit ſenſus. Ac quoniam is continuo excruciat, continuasque vigilias parit, via ad phrenitidem in ſaniamque lata panditur, quæ accedentibus æruginoſis vomitibus & ſurditate inprimis certiſſime aut indicatur aut jungitur. Jam etiam inflammationes oculorum, & ſi magna ſimul nervorum diſtenſio eas comitatur, coecitas difficile aut nunquam ſolubilis, poſſunt evenire. Imo in eo non ſolum vertiginis & incubi, ſed & ſpaſmi rigorisve nervorum & attoniti morbi, paralyſis & epilepſiæ & lethargi, cari, comatis, catalepſis, apoplexiæ, ſenſuum abolitionum, memoriæ abolitæ, melancholiæ, guttæ ſerenæ, ſurditatis &c. periculum vertitur.

§. XII.

Quodſi ejusmodi materia incongrua per circulationem ad alias partes ſic defertur & hæret, in iis itidem varii generis morbi pro materiæ indole varia, variaque quantitate & qualitate ejus, conſequuntur. Tum in iſthmo faucium, collo atque thorace tumores glandularum, tonſillarum, ſtrumæ, & ſcrofulæ, deglutionis moleſtia, catarrhi pulmonum infarctus, aſthma & quandoque catarrhus ſuffocativus & inflammationes, anginæ, pleuritis, corruptiones, tabes, phthiſis, dura tubercula & vomicæ, peripneumonia, tuſſes, anhelatio, difficilis reſpiratio invadunt, & in cordis motus ſufflaminationem, aut etiam ex irritatione præternaturali, vel ex polypoſa jam concretione, lipothymiam ſyncopen & palpitationem cordis, anxietates præcordiorum rapiuntur; In reliquis viſceribus & vaſis, liene, hepate, obſtructiones, indurationes & ſcirrhi, icterus, hydropes, leucophlegmatiæ ac cachexiæ & ſcorbutus, abſceſſus & exulcerationes facile oriuntur. Atque tandem etiam hæc vitia a mucoſitate ac viſciditate, lentore ac acrimonia ſic contracta in ventriculum & inteſtina ipſa iterum redeunt, & ibi ſingultum, car-

dial-

dialgiam, inflammationem ventriculi & inteſtinorum, tormina, nauſeam, vomitum, choleram, fluxiones alias ventris, obſtructiones vaſorum & glandularum pertinaces, tumores & indurationes, ſecretionumque impedimenta, corruptiones &c. efficiunt. Alibi eadem quoq; hæmorrhoidum & menſium in fœminis depravatum negotium, fluorem album, gonorrhœam, malum corporis habitum, hydropes, tumores œdematoſos, calculoſas in cavitatibus concretiones ſpeciatim in renibus, urinam reddendi difficultatem atque ejusmodi alia procreant. Ex hoc colligitur cur ſubadſtringentia a Riverio ni fallor ac Scherbio & ab aliis tam multis herbæ omnes vulnerariæ in præſervatione & curatione calculi laudentur & commendentur.

§. XIII.

Similiter artus afficiuntur, in quibus vagus fixusque morbus articularis, rheumatismus, malum iſchiadicum, exſurgunt. Nec non cutis vitia fœda, puſtulæ, ſcabies, impetigo, pſora, vitiligo, alphus, melas, ipſa lepra græcorum atque exanthemata ejusmodi alia exinde proficiſcuntur, & morbus auriginoſus habitum occupat, alienoque tingit colore. Imo cum materia nutritia incongrua viſcida & acris per hanc viam partibus omnibus accedat, nutritio totius corporis depravatur. Atque ex acrimonia ſui juris facta ac pro ejusdem benignitate ac malignitate majori aut minori, ſenſiles partes continentes plus minusve irritantur, ut contenta, fluida, humores nempe & ſpiritus præter naturam per eas ferantur, exagitantur, tumultuentur, turgeſcant, majori in copia inordinate affluant, impingantur, & tandem qua data porta effluant, totaque humorum craſis temperata pervertatur. Inſuper languores, febres varii generis, intermittentes atque errantes, quæ frequentiſſimæ ſunt, & generi hominum inimiciſſimæ, biliofæ, continuæ, duplicatæ & triplicatæ, imo malignæ, purpuræ, morbus hungaricus & febris caſtrenſis, petechialis, itemque peſtilentiales inde ortum trahunt, quæ ut plurimum errores, in cibo & potu commiſſos, & incongrue aſſumta in annonæ caritate a pauperculis, inſequuntur, quemadmodum jam olim apud Græcos notum proverbium eſt: μετὰ λιμὸν ὁ λοιμὸς, poſt famem peſtis: in quibus, ut

tam phænomena & accidentia præcedentia, & non raro morbum per totum ejus decurſum comitantia, nauſea v. gr. & maximæ præcordiorum anxietates & inquietudines, vomitus, alvi fluxus &c. quam ſectiones demortuorum declarant: ventriculus & inteſtina tenuia ut plurimum afficiuntur. Sic in peſte extinctis maculas & eſcharas nigras in his partibus undique obſitas Helmontius vid. Tumul. peſt. p. 182. & Diemerbroeck de peſte, Ambroſ. Paræus lib. de peſte, Laur. Gieſelerus obſ. de peſte XVIII. J. Fernelius lib. de febribus cap. XVIII. Gall. Etſchenreuterus in epiſt. ad Geſnerum, Th. Cornelius Conſentinus aliique invenerunt. Hinc & vomitus mature injunctus hæc mala & præcavet & curat. Siquidem etiam in præterita modo Maſſilienſi peſte, ut relationes a Clariſſimo Dn. D. Kanold Vratislav. collectæ referunt, p. 12. & 17. hoc obſervatum eſt. Etenim omnes fere mortui ſunt, quos vomitus non purgavit. In horum numero numerantur omnes illi morbi, quos obſtructiones pororum, ſtagnationes & proritationes cauſantur, a quibus horum abſolvitur generatio, atque latentes ſæpe morbi atque obſcuri ibi forte nidulantur. His admiſſis in promptu eſt error ac vitium, quod inducitur, ſi non bene repurgatis ventriculo & inteſtinis, ſudorifera calida pellentia, volatiliora exhibeantur, quibus efficitur, ut materia peccans ibi reſidens attenuetur, imo exaltetur, & per poros cruſtæ villoſæ ad maſſam ſangvineam usque, vi propellatur. Amplius dicendum eſt, per poros hos relaxatos nimis & per vaſa lactea flatus ex inteſtinis maſſæ ſangvineæ communicari, ubi æque ac in ventriculo & inteſtinis ſimiliaque incommoda excitant, ut anxietates cordis & diſpnoeas & ejusmodi alia mala. Notabils in hanc rem eſt tumor ille flatulentus circa ſpinam dorſi apud Borellum legendus. Non minus notatu digna obſervatio eſt quam Pechlinius obſ phyſ. med. lib. VII. narrat, qui in hominis a multis ventris doloribus pectorisque anguſtiis tandem oppreſſi aperto cadavere non modo omnia inteſtina cum ventriculo, ſed & omnes venas inflatas, atque ideo cor ipſum copioſo flatu immenſum in modum diſtentum, omni vero ſangvine vacuum reperiit. Nec improbabile eſt flatus interdum per

ru-

rupta exeſaque vaſa lactea cum ſero ad cavitatem abdominis transgredi, nam flatus non raro cum eo ibi intermixti obſervantur. Occurrunt præterea alia de aliis exempla ut ſangvinis verminoſi apud Plinium hiſt. N. lib. 26. c. 13. Paulini obſervat med. phyſ. 15. eph. germ. N. curioſ. D. I. ann. 1. obſerv. 50. ann. VII. obſ. 56. P. a. a. Caſtro tr. de febribus malign. & puncti c. p. 16. Kirch. ſcrut. peſt. ſ. II. c. 4. Borellus cent. II. obſerv. 72. in ſcabie & variolis, vermes generatos obſervavit Riolanus Ench. anat. & pathol. lib. c. I. 17. e vena ſecta majores vermes exiſſe ſcribit. Qualem obſervationem addit N. de Blegny Zodiac. med. gall. act. menſe majo obſ. 7. & A. II. menſe martio obſerv. 8. Aliorum obſervationes de vermibus ex variis corporis humani partibus excretis loqvuntur, ex capite, auribus, naribus, oculis, dorſo, mammis, hepate, veſicula fellea, umbilico, utero, quorum nidum ſangvinem fuiſſe probabile eſt. Conferant. hujus dogmat. pathologiæ nimirum animatæ Fautores & Auctores alii Langius & Hauptmannus, præſertim. Prætěr vermes alia quoque animalcula ex humano ſangvine prodiiſſe alii Auctores teſtatum eunt. Borellus centur. III. obſ. 4. inſectorum balæni morphorum mentionem facit N. de Blegny Zod. med. gall. menſ. Junio anno 2. obſervat. 14. refert lacertam minimi digiti longitudinis e vena egreſſam eſſe.

§. XIV.

Ulterius ad alterum vitium progreſſio fiat, ubi tota tunica, a copioſa materia incongrua, corrupta, craſſa, pituitoſa, & muco lento atque tenaci, aut ab acido quodam, auſtero atque acerbo conſtringente, quod hypochondriacos conſummatos frequentiſſime occupat, & ægerrime imprimis has ſpongioſas partes afficit, aut a calculoſis concretionibus aut a cicatricibus inductis atque induratione & ſcirrho, ut de ſingulis paſſim occurrunt obſervationes, præter naturam eſt obſeſſa, incruſtata, ejusque pori repleti, obſtipati, anguſtati, coarctati, contracti corrugatique atq; coaliti. Quo ipſo vaſa etiam lactea, quæ exinde egrediuntur, non raro ſimul eodem malo afficiuntur, adeo ut aut tenuis tantum & aquoſa portio & paucum aut nihil prorſus admittatur, & lymphæ itus & reditus, atque chyli impedia-

tur per poros diſtributio, quod vitium ſenibus & iis, qui digeſtionis debilitate, & frigido, ut ajunt, ventriculo laborant, admodum familiare eſt. Ex quo non modo humorum nimiæ congeſtiones ac ſtagnationes in inteſtinorum canali, in corruptiones mox abeuntes, ſed & anorexia, artuum laſſitudo totius corporis emaciatio, viriumque ſucceſſiva & tandem totalis proſtratio, animi deliquia, febres intermittentes, flatulentia moleſtiſſima hypochondriorum & anxietates, (cum flatus per poros inteſtinorum non poſſint tranſire,) alvi retentio atque ſegnities cum ipſo malo hypochondriaco, quod totum flatibus debetur, hydropes, cœliaca paſſio, & elaborati, chyli excretio ſeu lævitas inteſtinorum, atrophia, maraſmus (quoniam in ſenibus minutiſſimi canales anguſtantur ac concidunt) febris lenta & hectica lentaque mors propullulant atque ſequuntur. His de cauſis obſervationes quasdam collegi in fœmina quadam Lipſienſi, quæ per quatuor annos anorexia laboravit, indiesque macie eſt confecta, & tandem fere conſumta, præterea ſemper de motibus in abdomine moleſtiſſimis oculisque patentibus eſt conqueſta, ac ſi animalia viva per inteſtina errarent, quæ, cum per quatuor propemodum menſes convenientibus remediis, interpolatis laxantibus, & alterantibus, eſſet curata tandem ex laxantibus pilulis denſiſſimam pituitoſam, concretam materiam copioſam placentarum ad inſtar, cui multi vermes ac lumbrici inhæſerunt, rejecit, ex quo indies continuatis tandem remediis melius ſe habuit, appetitu ordinario ac nutritione redeunte, quieſcentibusque abdominis motibus. Nec a vero longe abeſſe cenſeo, ſi cachexiam illam virginum chloroſin dictam, menſibus obſtructis junctam ac pediſſequam inter pravæ digeſtionis vitia referam quoniam ab erroribus diætæ, & imprimis aſſumtis viſcidis, mucidis, acidis, conſtringentibus, ut acidorum abuſu placentis pingvibus & calidis &c. ſæpius accidit, ubi ventriculi & inteſtinorum tunica villoſa & glanduloſa amurca & craſſa pituita eſt obſeſſa. Atq; adeo de ipſo fluore albo mulierum idem dicendum. Simul hoc juvantia docent, quippe abſtergentia & laxantia ex ſalinis neutrisq; ſalibus, ut & thermæ & aquæſalubres ſalinæ, egregaim his opem fœnerantur & ſine quibus reliqua

omni

omnia licet &optima balſamica mihi nomines caſſa deprehenduntur. De calculoſa obſtipatione pariter obſervationem notabilem Pariſiis quondam habui in vetula, macie lentoque morbo confecta atque demortua, in cujus cadavere cruſta inteſtinorum villoſa a jejuno per totum inteſtinorum tractum ad rectum usque materia ſabuloſa ex luteo alba ac friabili erat obſeſſa, atque pori villique ea dilatatà eademque iis impacta cernebantur. Ibi quoque in alius vetulæ demortuæ & macie confectæ cadavere raro ſpectaculo vidi glandulas inteſtinorum inprimis tenuium in hac tunica inſigniter tumefactas, adeo, ut villos porosque magna ex parte comprimerent, quo chyli aditus ſufficiens prohibitus fuit. Sylvius vid. ejus prax. med. lib. I. c. 16. ſæpius obſervavit ex dyſenteria occluſos poros ad vaſa lactea tendentes. De inteſtinorum tunicarum coalitu poſt ulcera obſervationes Argenter. lib. II. cap. 10. de cauſ. morb. Benivenius de abd. morb. cauſ. c. 30. & 37. & Schenckius lib. II. collegerunt. Quæ coalitiones & indurationes, ut & maxime cicatrices, calli & ſcirrhi inducti nullum auxilium facile admittunt. Qua de re conqueritur modo nominatus Sylvius l. c. quod nulla nota eſſent medicamenta quæ cicatrices in tenuibus inteſtinis ſolvere, cruſtamque villoſam novam, & talem quidem quæ tranſitum concedat chylo ad lacteas venas propellendo reparare poſſint. Exinde apparet, quantum peccent improvidi & nimis confiſi medici quando v. g. in febribus intermittentibus promiſcue & ſtatim in principio, ſine præmiſſis evacuantibus, & pituitoſum gluten, quo obſeſſa eſt tunica inteſtinorum villoſa, abſtergentibus, incidentibus, & aperientibus, adſtringentia, aluminoſa, vitriolica, terrea, & famoſum illud febrifugum corticem peruvianum magna in quantitate ingerunt, quibus obſtructiones pororum magis augent, & vel ſtatim diarrhoeas & anxietates efficiunt, torminumque mineram & cauſam febrium lentarum & atrophiæ ſubminiſtrant. Similem labem inferunt ii, qui, poſt habitis his, in variis morbis imprudenter juxta adſtringentia dicta, opiata, & refrigerantia nimia præſcribunt.

§. XV.

Sequantur tandem reliqua vitia, ubi tunicam noſtram hu-

humor maxime corruptus, malignus, ſalinus & ſalino ſulphureus, bilioſus, acris, cauſticus, venenatus, acidus, exceſſivus aggreditur, qui inprimis teneras tunicarum fibras carneas æque ac nerveas & membranaceas .ipſosque villos ægre afficit, & non modo eam obſtipat, coarctat, ſed & vellicat, corrugat, ſpaſmum inducit, convellit, & non raro corrodit, &, vellicatione ſua perturbatis concitatisque immanem in modum ſpiritibus animalibus, ſimul alias partes in conſenſum trahit, quibus, per nervos præſertim, magnum intercedit commercium. Ea enim omnis motus indoles eſt ut facillime & longe lateque in diſtans ſeſe extendat. Nec alia pars corporis, humani facile tam gravibus ſpaſmodicis motibus & omnis generis doloribus fixis vagisque urentibus, perturbantibus, rodentibus, lancinantibus, pungentibus, diſtendentibus, expandentibus, gravativis, prementibus, pulſantibus, contorquentibus, contendentibus afficitur, quam inteſtina, ob membranaceum atque nervoſum, quo hic gaudet canalis, contextum & multiplicem cauſarum concurſum. Acriora aſſumta cauſtica, venena, vomitoria, purgantia, draſtica, vermes, cruditates nidoroſæ & acidæ ſumme corruptæ hic accuſanda veniunt. His ſpeciatim ſine dubio adſcribendum eſſe puto, quod in quibusdam acidorum vinorum nimiæ ingurgitationi deditis obſervavi, eosdem dejectionibus alvi cum torminibus & flatulentiis, abdominis, vix compeſcendis, correptos fuiſſe, arroſis forte inteſtinorum tunicis. Proin non modo in inteſtinis cardialgiæ, ánxietates præcordiorum, colicæ convulſivæ, paſſiones cœliacæ, imo & iliacæ, vomitus, cholera, ipſe morbus niger Hippocratis, dyſenteria, inflammationes & ſphaceloſæ corruptiones, & ejusmodi deleteriæ cauſæ producuntur, ſed & irritant dein irritata, (inteſtina) ac afficiunt longe remotas partes, vaſa ſangvifera ſpaſmodice afficiendo, nervos vellicando, incolasque illorum ſpiritus animales in ataxiam concitando, quo ipſo humores modo ad has modo ad illas partes pelluntur, eæque infarciuntur, v. g. caput, pectus, renes, veſica urinaria, hepar &c. atque ita ſæpiſſime epilepſia paſſiones hyſtericæ, hypochondriacæ, paralyſis, pareſis, apoplexia, atque ſimiles capitis affectus ex primis viis ſuboriuntur, ſpaſmo-

ſpaſmodice nimirum affectis fibrillis nerveis ac membranaceis aut ruptis tenerrimis cerebri vaſculis. Hinc horripilationes, nauſea & ad vomitum inclinatio, faciei intumeſcentia & rubor ac ſtupor apoplexiæ imprimis junguntur. Quare apprime Henricus ab Heer. obſ. XVIII. ſcripſit: Plurimi noſtratium incurrunt apoplexiam ingluvie & commeſſationibus. Hinc vomitoria, opportune exhibita, quæ tunc ingentem humorum corruptorum, bilioſorum, nigricantium ſaburram exonerant, feliciſſime apoplexiam paralyſin aliaque ejusmodi mala præcavent, avertunt, ac curant. Conf. Helmont. lib. de morb. ſed. Wedelius pathol. dogmat. p. 135. Angelus Sala, Joh. Langius, ut plures alios taceam. In hanc rem & Rhaſis notabilis obſervatio eſt, multos paralyticos per ſupervenientem diarrhœam curatos fuiſſe. Catalepſis a vermibus inteſtina rodentibus ſæpius fit. Quid frequentius eſt, quam quod caput ex vitio primarum viarum male ſe habeat ac doleat, vigiliæ &c. exerceant, & aurium tinnitus, ſcotomia frequentiſſime ab acido inteſtina vellicante viſus læſiones, aphonia, conſtrictiones faucium, ſtrangulationes, fœminis imprimis familiares, proveniant. Nec deſunt de primarum viarum cum thorace conſenſione teſtimonia eaque quam plurima. Cui tuſſis ſtomachalis ferina ſicca ignota eſſe poteſt? Sic Williſius de morb. convulſ. c. XII. p. 140. affirmat, in aſthmate convulſivo periodico, tuſſique convulſiva pulmones ſanos ac integros eſſe, mineram vero malorum in inteſtinis ſæpius reperiri. Atque Tulpius lib. IV. cap. XLVII. teſtatur: Febrem ſyncopalem a bile corrupta exortam fuiſſe. Unde & in ejusmodi affectuum curatione vomitoria ac laxantia, præcipitantia, nitrata, acrimoniam temperantia Riverius in obſ. ac praxi, Ballonius vid. lib. I. epid. p. 62. ne plures nominemus, expertiſſima remedia afferunt. De infimo ventre res pariter notiſſima eſt, de quo hypochondriacum hyſtericumque malum ex menſium obſtructione vaſorumque meſenterii ſaltem adducere hic erit ſatis.

§. XVI.

Similem in modum de reliquis ſentiendum eſt, ac fere de omnibus in univerſo corpore partibus totoque nervoſo genere.

Hinc v. g. experimur frequentiſſime, violentas animi pariter ac corporis paſſiones alvi fluxiones concitare. Doloribus vexatis inteſtinis, febres, dolores variarum partium longe remotarum, inquietudines, cutis univerſæ pororum conſtipatio & corrugatio, horripilatio &c. prodeunt, quæ tunc ſympathice patiuntur, quoniam illis cum inteſtinis per nervos maxime intercoſtales magna intercedit neceſſitudo ac mutua dependentia, conſenſus atque commercium: & vice verſa, illis læſis, læſio in hæc quoque redundat. Sic, læſo cerebro a vulnere ac plaga graviori & vellicato a calculi per uretheres tranſitu, bilioſi vomitus accidunt & alvi dejectiones, manifeſto indicio, vaſa choledocha & inteſtina ſpaſmo affici. Hinc in ejusmodi morbis ſpasmodicis urina aut parce fluit, ſæpius ſupprimitur, aut pallida, aquea tenuisque redditur: indicio rurſus, ob conſtrictas anguſtasque vias aut inſufficientem aut ſubtilem ſaltem materiam transmitti. Speciatim adhuc indicare convenit, a vellicatione inductos ſpaſmos, inteſtina conſtringentes, hæmorrhagiarum in variis partibus conſtituere cauſas. Quippe vaſis ſangviferis, ventriculum & inteſtina perreptantibus, ſic conſtrictis anguſtatisque, ſangvis non poteſt libere circulari: ſed ex his ad alias vicinarum partium venas pellitur, quas præter modum extendit ac urget, ut ad proxima loca cum impetu ruat, usque dum preſſis ruptisque vaſis apertisque illorum oſculis alicubi effluat, adeo, ut nullus dubitem affirmare, nullam facile hæmorrhagiam ſine internis vaſorum obſtructionibus eſſe. Quod autem ut plurimum hæmorrhagiarum, quæ ſine externa læſione contingunt, in inteſtinis & viſceribus infimi ventris lateat cauſa, exinde fit palam, quia omnem fere ſive narium hæmorrhagiam, ſive hæmoptyſin aut ſputum, vomitumque cruentum, morbum nigrum Hippocratis, aut menſium hæmorrhoidumque fluxum, inflatio abdominis, ſpaſmodici motus, dolores preſſorii, tormina ventris, extremorum infrigidatio ac horripilatio cum pulſu arteriarum magno, ac vehementi partis, ex qua effluit ſangvis, intumeſcentia, rubore & dolore gravativo &c. præcedunt & comitantur. Hinc etiam frequentiſſime hypochondriaci & hyſte-

ticæ fœminæ, quibus ordinario ſpaſmi ac obſtructiones in inteſtinis ac viſceribus ſunt, hæmorrhagias experiuntur.

§. XVII.

Sæpe etiam non ſolum ab aſſumtis cauſticis, atque venenis, ſed & in morbis quibusdam, ut in dyſenteria & phthiſi, ceu obſervationes Autorum ferunt, ab acrimonia proclive abraſionis, exeſionis, denudationis & eroſionis periculum eſt, quo contracto, tunicæ hujus defectum gravibus dirisque ſymptomatibus & exitio miſeri luunt, & ut plurimum gangræna & ſphacelo vitæ cruciatibusque finem imponunt. Sic totam interiorem inteſtinorum tunicam excretam eſſe Tulpius obſ. lib. III. cap. 17. refert. Æque villos totos cum glandulis abraſos per totum pene inteſtinorum tractum in cadavere hominis, dyſenteria demortui, in Amſtelodamenſi noſocomio me vidiſſe quondam memini. Fuit quoque, cum ejusmodi vitium Tiguri, quæ primaria Helvetiæ urbs eſt, ſub manuductione Clariſ. ac Experientiſ. Dn. D. Joh. Muralti notavi, prout ex ſequenti hiſtoria conſtat. Vir XXXVI. circiter annorum melancholico-cholerici temperamenti, ſtrictioris macilenti corporis habitus, ad iram proclivis, & præter modum aliquando ab ea motus per trium ſeptimanarum fere ſpatium ægrum ſe ſenſit, ſubinde tamen lectum deſeruit, & de appetitu imminuto, nauſea, colicis paſſionibus, modo dejectionibus alvinis ſeroſis, modo alvi adſtrictione, per aliquot dies perſeverante, inflationibus ventris conſtrictoriis, anxietatibus, inquietudinibus, & doloribus colicis conqueſtus eſt. Pulſus erat durus, & urina pallida ac tenuis. Vinum, ſuccum citri, cum ſaccharo, quo alias delectabatur, edulcoratum, cereviſiam, ſpirituoſa, & pulveres terreo - ſalinos laxantia, & frigidiusculum ſerenum aerem plane non ferebat, auctis exinde dictis ſymptomatibus. Circa tertiæ ſeptimanæ finem corporis extrema calido influo deſtituebantur, &, exactis aliquot diebus, macie confectus, ſpasmis immanibus ſubortis, mortuus eſt. Facta apertione tunicæ duodeni atque jejuni inteſtinorum arroſæ, villoſa præcipue eroſa & inflammata conſpiciebantur. Memini etiam adhuc, me ex B. D. Ortlobio audiviſſe obſervationem de viro quodam primario, qui, præſerva-

tionis (tempore peſtis Lipſienſis) gratia, acida, ſuccum inprimis citri, quotidie majori in copia aſſumſit, & a peſte quidem immunis manſit, attamen colica convulſiva demortuus, cujus ventriculi & duodeni atque jejuni inteſtini tunicæ, inprimis villoſa, tota fuit eroſa, adeo, ut in ventriculo tria foramina conſpicerentur, per quæ cibus & potus in cavum abdominis ſunt prolapſi. Hinc etiam patet, ut experientia docet, cur dyſenteriam graviorem ut plurimum coliaca paſſio & maraſmus ſequi ſoleat. Williſius in pharmac. rat. ſ. II. cap. I. Villoſam cruſtam in guloſis & bibonibus eſſe ex parte detritam, teſtatur. Exinde colligitur, quanta totius animalis œconomiæ pernicies haud ſimplici modo ex vitiata hac tunica oriatur.

§. XVIII.

Satis de his nobis verba feciſſe videmur. Alterum, quod habemus inſtitutum jamjam perſequamur. Scilicet, quemadmodum tunica inteſtinorum Villoſa multis morbis dat ſedem, partem mandantem, occaſionem ac cauſam; ita & in morborum, longe etiam diſtantium, curatione immediatum concedit ſubjectum. Quoniam omnia medicamenta in corpus aſſumta, quæ facile poſſunt per ſubtiliſſimos poros tunicæ Villoſæ, vaſorum lacteorum, tranſire, ut tincturæ, eſſentiæ, ſpiritus, oleoſa ſubtilia, ſalia liquefacta, per hanc chyli viam ad maſſam ſangvineam tranſeunt. Quantumvis etiam enumeres plura eorum, quæ, in corpus aſſumta, operationem inſtituunt, non ſaltem evacuantia, vomitoria, purgantia, laxantia, ſed & alterantia, fixa adſtringentia, terrea, terreo ſalina, & omnia quæ ſub præcipitantium titulo veniunt, & quæ ſub forma pulverum præſertim præſcribuntur, qualia in ſchedulis medicorum utramque faciunt paginam, quæque certe univerſaliora ſunt alterantia atque in pluribus affectibus egregium officium collocant, adeo, ut polychreſtorum remediorum titulum jure mereantur, quorum plurium pauciſſimæ tantum partes, aut etiam ſæpe prorſus nullæ, ad ſangvinem remotasque partes, forte affectas, perveniunt, ſed immediate & unice tantum primarioque in inteſtinis, & præcipue in tunica villoſa & per eam ſuam exerunt operationem. Nam rem recte æſtimantibus conſtat, poros & tubu-

los

los tunicæ Villoſæ atque vaſorum lacteorum in naturali ſua conſtitutione ſubtilem ſaltem ſuccum chyloſum admittere, heterogenea & craſſiora ut pulveres, & potus etiam genera, craſſiora vina, cereviſias, potulenta amaricantia craſſiora coffee &c. & adſtringentia terrea & terreo-ſalina & ſulphurea, quæ ſolvendo non ſunt, bilemque craſſiorem excludere, cum fecibus foras excernenda, quorum quædam ideo etiam eas fuſco colore, ut chalybeata, ſaturnina & quædam ex auro, imbuunt. Sic cinnabaris tota cum ſulphureis ſuis partibus, ut per experimenta facta conſtat, iterum, ut eſt aſſumta & bene rubra, redditur, ut jam de aliis taceamus. Nec medicamenta etiam ſubtiliſſima & ſoluta ſalina & ſulphurea volatilia, ut & aquoſa, thermæ, acidulæ decocta & infuſa calida & lignis, rad. herb. &c. pro diæta adhibita ad ſangvinem integra veniunt, ſed in ventriculo & inteſtinis maxima ex parte alterata, ſaturata, enervata, adeo, ut eo delata ibique commixta parum admodum activa ſint, nec ad deſideratum effectum edendum, aut aliis partibus implicita & mixta hæreant ac remaneant, aut per alvum exeant. Siquidem thermales v. gr. aquæ Carolinæ in quibusdam ſubjectis & quidem in pluribus eorum ſi tepidæ, in omnibus fere ſi refrigeratæ ebibitæ fuerint, ſaltem per alvum operationem ſuam inſtituunt, & tota earum quantitas per alvum iterum educitur, nihilominus tamen ſuum officium in ſanando egregie præſtant.

§. XIX.

Operationem vero hæc medicamenta ſuam potius exerunt, atque adeo curationem potiſſimum perficiunt, (ſi ita in genere loqui liceat, cum, ſi exacte res conſideretur, quorundam uſus paſſivus magis quam activus ſit:) dum hanc ipſam tunicam immediate afficiunt, quando ad eam appellunt, ipſis villis adhærent moramque ibi nectunt, ac eam ejusque poros ad ſtatum naturalem reducunt eosque abſtergunt ac liberant, apertos ſervant, obſtructiones tollunt, ac avertunt, mucum viſcidum incidunt & reſolvunt, aut acerbum, auſterum, acidum, adſtringens acre cauſticum, rodens & vellicans ſalinum aut ſalino-ſulphureum, ſive in primis viis genitum ſive ex maſſa humorum apportatum, & biliosum, plus minusve volatile & ſumme mobile

imbibunt, præcipitant, temperant, invertunt, diluunt, eluunt, figunt & cohibent, edulcorant, aut bilem inertem acuunt, ſpiritus animales ut uberius influant, invitant, aut vi ſua tonica leniter adſtringendo, tonum firmant & reſtituunt, præter naturam patulos & laxatos reducunt, fibras motrices ad contractiones animant ac ſolicitant, ſtimulant, motum ulterius continuandum juvant, ipſos glanduloſos apices, ut liquorem reddant, molliter afficiunt; atque ipſas præternaturales fibrarum membranoſarum & nervearum vellicationes, & eroſiones, criſpationes, ſpasmos & convulſiones inductas demulcent, corrigunt; ulteriorem progreſſionem & affectiones inhibent, ut & ipſum affluentem chylum cum lympha depurant, attenuant, acidum deturbant, eique conſiſtentiam legitimam conciliant, vi medicata inficiunt condiuntque, & illius diſtributionem, excernendorum vero ejectionem juvant, & viam ſimul in ſequentibus medicamentis expeditam parant, quibus effectibus fonte ac ſcaturigine malorum obſtructa, & rivuli exinde emanantes ſua ſponte exſiccantur. Dictis faciunt fidem phænomena, quæ in praxi medica toto die occurrunt. Uti enim totum corpus ſpirabile eſt ita etiam totum ſenſile, hac parte læſa, alia, læditur & dolet & ſentiente parte aliqua ſentiunt facile omnes, quod Hippocrates jam dudum dixit. Per naturæ ſimilitudinem, contiguitatem enim & propagationem membranarum & nervorum illorumque fibrarum elaſticitatem totum eorum ſyſtema afficitur & partes motus ſuos communicant, ejusmodi vero partibus admodum ſenſilibus omnium vaſorum & animalium inſtrumentorum compages componitur, ut motus fluidorum ſangvinisque circuli in partibus, nervoſarum ac membranaſarum exquiſitiori motu & ſenſu gaudentium, ſyſtematis nervorum & fluidorum progresſus & circuli atque motuum vitalium & animalium harmonia & conſpiratio exſurgat amica. Talem naturam, conditionem, & effectum in aliis quoque inſtrumentis non animatis quidem, paſſim exemplo & experimento chordæ aut funiculi videmus. Utile quoque & aptum erit in comprobationem & illuſtrationem quandam ad alias remediorum & medicamentorum, quæ aliis partibus applicantur, operationes, animum revocare, in

cujus

cujus rei exemplum modo errhina jam & clyſmata nominare libet. Etenim de illis conſtat eorum uſum, in quam multis interioribus affectibus admodum proficuum eſſe, licet etiam ex cerebro nihil per ea deſcendat, ut per hodiernorum Autorum, qui hanc rem probatam dederunt poſt Galenum præſertim Williſius, Vieuſens, Diemerbroeck, Schneiderus, contra ſuperiorum ſeculorum Medicorum ſententiam vid. Laurentius oper l. XI. cap. XV. p. 583. Fernelius phyſiol. lib. I. cap. IX p. 21. Liddelius art. med. lib. V. cap. VII. p. 698. Re enim exactius reputata, omni aſſeveratione affirmandum eſt, errhinorum jam in pleriſq; operationem nullam aliam eſſe, quam ut nervos vellicent, ſolidasque & fluidas partes in motum concitent, ut in apoplexia, caro omnibusque affectibus ſoporoſis, ſimilibusque fieri aſſolet. Tametſi mihi nullus dubitationi locus ſupereſt; aſſerere, quasdam etiam errhinorum partes arteriarum tunicas earumque poros penetrare ſangviniqve ipſi commiſceri, ipſumque ad cerebrum usque deferri, ut ſua efficacia ac vi, qua pollent, humores viſcidos, lentos craſſosque aut ſtagnantes atque hærentes diſſolvere & ſubtiliſare, motumque rurſus fortiorem imprimere ulteriusque promovere queant. Sternutatoria, ſi ſunt, totum corpus concutiunt. De his (clyſteribus) pariter advertentibus comperiet illorum uſum admodum eximium eſſe & in pluribus morbis efficaciſſimum, licet in inteſtinorum rectum injiciantur columque ſaltem perveniant, atque ultra ejus valvulam vix transeant. Plura ſuccurrunt exempla atque teſtimonia, in frictionum, pediluviorum adhibitione ac fomentationibus, in unctionibus, item inſeſſionibus, in purgantium umbilico, vel plantis pedum applicatione. De tactu lobi auriculæ de quo Th Bartholinus hiſt. anatom. cent. IV. 80. experientia haud ſimplici edoctus aſſerit eum reliquas partes in conſenſum trahere & ſummo æſtu, ſi frigida aqua lobo adſpergatur, univerſum corpus in conſenſum trahi & refocillari &c. In emplaſtrorum ſacculorum impoſitorum aliisq; variorum remediorum generibus applicatione idem videmus. Hinc ſi hypochondriacis, viſcerum, lienis, hepatis obſtructionibus & atonia laborantibus terreo-ſalina aut terrea ſaltem abſorbentia lap. 69, C. C. raſpatum aut uſtum &c. præſcribuntur, al-

yum

vum laxatam ſentiunt, non aliter ac ſi laxantia aſſumſiſſent & exinde ſe habent quam optime. Majorem adhuc ejusmodi operationem atque effectum a limatura martis habebis, partim quia tonum reſtituit, fibras ad motum edendum invitat, acidum deſtruit, viſcidum incidit, quæ eas obſeſſas tenuere, partim quia ab acido ſoluta tertium velut quoddam vitriolicum dulce, egregia abſtergente aperienteque virtute præditum, hypochondriacis inprimis utile, concedit. Atque vix, duabus elapſis ab aſſumptione eorum horis, pulſus acceleratur, facies floridior & coloratior fit &c. quam accelerationem in ſpecie a limatura hac, ad maſſam ſangvineam atque ad cor delata, procedere abſit, ut quis exiſtimet, cum longe veroſimillimum ſit, ex primis viis hunc effectum & leniter ſtimulatis fibris nerveis præſertim, auctoque exinde in reliquis omnibus vaſis ſucceſſivo ſangvinis motu procedere. Hinc &, qui ſpaſmis obnoxii ſunt tenerrimæ conſtitutionis homines, fœminæ delicatæ & maxime hyſtericæ martialia ejusmodi ægre ferunt, & protinus in illis ſpaſmi aut augentur aut concitantur, evidenti ſane argumento, in ventriculo inteſtinis, canali illo nervoſo & membranaceo, qui, ob varia affluentia, quæ recipit, ſpaſmorum admodum fertilis eſt, per hunc ſtimulum eos exinde oriri. Ea rurſus fixa ut ungula alcis medulla ſaxorum, bolus armena, terra ſigillata, unicornu foſſile, lap. cancr. &c. ad drachm. ſemis aſſumta, ſudorem provocant ſat citum & largum, non certe ad maſſam ſangvineam delata, id præſtant, ſed, ut potius reor, dum agunt in partes obvias, & chylum cum lympha tenuiorem ſubtilioremque reddunt, qui ad ſangvinem delatus, in eumque mutatus facilius transſpirat &c. Eadem turgeſcentem, ebullientem, ferocientemque univerſam humorum maſſam ſæpiſſime in primis viis præcipitando, materiam vellicantem corrigendo, placando ſiſtendoque motus irregulares in membranis nervoſis ſedant ac corrigunt, adeo ut dubium ſit, an etiam eo delata talem effectum producere valuiſſent. Lap. cancr. in pleuritide ſpecificum non ſecus ac antimon. diaph. martiale in variolis eſſe dicuntur, qui tamen pleuram non attingunt, notante Sachſio gammarol. p. 662. & 719. Contra eandem atque anginam

man-

mandibulæ lucii piſc. & dentes apri, unicornu marinum in eryſipelatibus illorumque æſtu apud practicos decantata remedia ſunt; lapidem ſpongiæ colli ſtrumas deſtruere, medullam ſaxorum ſtranguriæ, os ſepiæ gonorrhoeæ mederi, expertis conſtat: ungula rangiferi raſpata pro infallibili remedio contra animi deliquia venditatur. Vid. Talanders curieuſe Reiſen P. II. p.14. cryſtallum montanam præparatam & lac lunæ in mammis lac augere, & oſteocollam in fractis oſſibus occalleſcentiam promovere, lap. cancr. in vulneribus pedum ruborem, ardorem & inflammationem ſiſtere videmus, quæ vel ab unico cochleari vini acidi mire exaſperantur. Quis vero facile crederet aut probaret, has materias in mammis ac pedibus fractis læſisque &c. ipſo materiali ſui contractu id efficere. Febris hectica, lenta, in quibus tunica ventriculi & inteſtinorum Villoſa, glutine quodam craſſo atque corrupto, acido, acri, nidoroſo obſeſſa eſt atque obſtructa, non raro in principio unico vomitorio aut paucis laxantibus ſaltem ex abſtergentibus, ſalinis, terreo-ſalinis, arcan. duplic. tartar. vitriol. ſale tartari, ſale ammoniac. nitr. mercur. dulc. & ſimilibus, quæ materiam hanc reſolvunt, abſtergunt atque auferunt, inſequentibus ſubadſtringentibus & roborantibus, atque ſic ulteriorem materiæ peccantis per cruſtam villoſam acceſſionem impedientibus, feliciter curatur; ſi in maſſa humorum jam inordinatus & concitatus nimis eſt motus, præcipitantibus, terreis & terreo-ſalinis, nitratis, antihectico. Poterii, nitro depurato, lap. cancr. &c. tandem etiam cedit. Febres intermittentes famoſo illo febrifugo, cortice Peruviano, uno quaſi ictu, aut etiam quandoque rad. gentiana, coſto arabico, cortice ligni guajaci tamariſci &c. concidunt, aut paroxyſmi, qui inſequi alias ſolent, emanent, atque ſic inventriculo ſaltem aut in inteſtino duodeno operationem fieri, in aliis autem locis extra hanc aut parum aut nihil prorſus aſſumta hæc remedia operari apparet. Reliquæ etiam varii ordinis febres, quæ generi humano frequentiſſimæ ſunt, nedum omnes a quibusdam, ut &, ab Anglis præſertim, epilepſia, hypochondriaca & hyſterica pathemata, & a Gallis menſium ſuppreſſiones & pallidi fœminarum colores, eodem cortice aut frequen-

tius per pulveres aut potiunculas ex præcipitantibus vulgo curantur, atque ſimul ſymptomata comitantia, præcordiorum anxietates, inquietudines, irritationes, jectigationes, agrypnias, cutis conſtrictam & aridam ſopiunt atque emendant & tranſpirationem atque ſudorem reſtituunt. Chalybs, lapis hæmatites pulveriſatus atque aſſumtus tinctura ſulphuris vitrioli & ſimilia hæmorrhagias narium, hæmoptyſin, menſium fluxum nimium aliasque ſangvinis fluxiones præternaturales inhibent, tinnitum aurium, tuſſim ſic dictam periodicam ſtomachalem atque ferinam ſoli pulveres terrei ſalini præcipitantes veſperi ſumti penitus tollunt. Poterius celebratiſſimo auro ſuo diaphoretico fixo aut magneſia ſaturnina, aut luna terreſtri firma atque compacta, contumaciſſimas & inveteratas paralyſes, melancholiam, vertiginem, palpitationem cordis, icterum contumaciſſimum, impetiginem, cauſum, hydropes, pedum tumores, podagram & malum iſchiadicum eradicavit funditus. Vid: Excel. D. F. Hoffmanni not. ad Poter. p. 11. 21. 35. 59. 79. 80. 87. 96. Convulſivi infantum motus familiariſſimi ab acidis & bilioſis corroſivis ſuccis primarum viarum pulvere marchionis & cinabari, aut ſpecifico cephalico D. Michaelis feliciſſime illico auferuntur ut epilepſia a limatura auri & viſco corylino atque quercino ſedatur, qui pulveres quomodo per poros Villoſæ tunicæ obliquos circumvolutaque vaſa lactea ad caput &c. feratur & in cerebro & in medulla ſpinali, horumque membranis lympham viſcidam, acrem ſubſiſtentem rapiant aut reſolvant ac temperent haud mente ſatis concipere poſſum. Qui cruditates in primis viis alunt, vel buccella panis mane ſumta, vertiginem, capitis dolorem, oculorum obfuſcationem avertunt. Sed ubi finis foret, ulterius ſi pergere vellemus, cum etiam hæc adjeciſſe ſit ſatis. Hoc ipſo pariter nodus is ſolvitur, qui adeo multorum hominum ingenium torſit, quomodo ejusmodi corrigentia in maſſa ſangvinea ſanationem perficere poſſent, cum eorum tranſitus ad eam usque dubius eſſet, & minori temporis ſpatio ſæpius efficerent, quam quidem ad eam pervenire poſſent. Ex præfatis colligitur, quam bene ſuo officio & ægrotantium ſaluti proſpiciant medici, ſi univerſalia ſic dicta & ejus-

modi

modi alia præmittant atque adhibeant, quæ tunicam Villoſam liberant, abſtergunt, mucum tenacem incidunt, acidum & auſterum temperant, corrigunt & evehunt, tonumque firmant &c. Quod optime fit præſertim per ſalia deterſiva, temperantia, præcipitantia, invertentia, laxantia, roborantia. Quare laudis fructus pro eo ac par eſt Martiano, Ballonio ac Riverio inprimis tribuendus eſt, qui diligentiſſime monent atque hortantur, ut medici primarum viarum provide in omni morborum curatione hoc modo habeant rationem.

§. XX.

Ut per tunicam Villoſam ejusque poros vitia ad maſſam ſangvineam & reliquas partes transmittuntur; ita & hæc ab iis recipit ea, ut primæ ipſæ viæ varie afficiantur, quippe mutua harum partium conſpiratio eſt. Atque ſic natura per hanc, morborum præſervationem & ſolutionem non raro molitur, quando v. gr. diarrhoeas ſpontaneas bono & ſalutari ſucceſſu exinde ſcaturire cernimus. Hoc maxime per glandulas fit quas habet intertextas & forte per ipſos villorum apiculos, quos glanduloſos Clariſſimus Brunnerus eſſe dixit, & antecedentia referunt. Nimirum ſubinde accidit, ut ex ſangvinis quod oceano excrementitiæ partes ſalinæ, ſulphureæ, acres &c. ad inteſtina deponantur, & ibi ex acriori vitio diarrhoeæ, dyſenteriæ, choleræ, ex acerrimo, inflammationes ac corruptiones & ſphacelationes producantur. Ejusmodi frequentiſſime in plethoricis, cacochymicis, ſcorbuticis evenit, ſi forte auræ frigidiori ſe exponant, ex quo, tranſpiratione impedita, ſerum excrementitium ſimul atque laudabile, uti ad alias partes, aſperam arteriam, glandulas colli &c. ita & in tunicas ipſarum primarum viarum ſecedit, ſiquidem & in hanc rem notabile eſt, ſub catarrhorum acceſſionem, exacerbationemque tenſam, duramque fieri alvum. Dictum modo a nobis Riverius comprobat cent. I. obſ. *66.* dum ait: Quoties alvus reſtitabat, catarrhus affligebat graviter, &, fluxu alvi redeunte, catarrhus ceſſavit. Imo in medica praxi exempla empyematum thoracis per inteſtina & alvum expurgatorum occurrunt, qualia & Galenus (vid. de loc. affect. lib. VI. cap. 4.) vidit. Maſſa enim ſanguinea turgeſcente,

ſero ſive ſenſim ſive confeſtim accumulato, aut per febrilem motum ac fervorem liquato; ſtimuloque accedente, ſive ab humoribus facto, ſive in inteſtinis contracto, onus hoc natura, per arterias cœliacas maxime allatum, deponit. Sicque ab impedita forte præternaturaliter ſeceſſione, per poros cutis aliasque vias tenuiſſimæ indolis ſalino ſulphureæ, excrementitiæ ſordes, aut ſerum etiam nimis lentum, craſſum & viſcidum exinde & ejusmodi particulis commixtum, quod per alia ſpiracula non facile excerni poteſt, per hanc viam publicam ſecernuntur. Sanguis etiam, dum per venas meſaraicas, venam portæ, hepatis viſcus difficilius lentiusque movetur, quod in vitæ ſedentariæ deditis, hypochondriacis, cachecticis, ſenibus maxime accidit, mora atque ſtagnatione impurus evadit, & feculentias per glandulas in inteſtinorum canalem transmittit. Rurſus autem ex retrocedentibus cutis exanthematibus, variolis, morbillis, purpura, ſcabie, impetigine &c. ut reliquæ inteſtinorum tunicæ, ita præcipue Villoſa ordinario male afficiuntur, exitiumque patiuntur, ſiquidem, ut Obſervationes teſtantur, hæ eroſæ, inflammatæ, exulceratæ, ſphacelatæ ſunt inventæ, quod B. D. Orclobius & Chriſt. Ludov. Welſchius confirmarunt, qui varios ex purpura, morbo Lipſienſibus familiariſſimo, retroceſſa demortuos ſecaverunt, atque ſemper tunicas inteſtinorum, præcipue Villoſam, inflammatas corruptasque invenerunt. Eadem labes ibique deprehenſa eſt ab illis Clariſſimis Medicis in iis, in quibus purpura non ſufficienter ad habitum eſt educta. Ex his modo hic ſuperiusque allatis intelligi poteſt, inteſtina publicam ſolennemque diverſarum ac copioſarum materiarum, quarum aliæ laudabiles ac neceſſariæ, aliæ vero aliis ſunt pejores, eſſe ciſternam, eſſe regiam promovendarum viam nutritionis, ſuſtentationis, correctionis, curationis, per naturam æque ac per artem æmulam, inſtitutæ, eſſe ſanitatis ac vitæ pariter ac morborum, cauſarumque morbificarum mortisque officinam.

§. XXI.

Quodſi itaque res ſe ita habet, quod tam utilia tamque neceſſaria munia & perficiat tunica Inteſtinorum villoſa, & tantum ſanitati & vitæ interſit eam rite conſtitutam eſſe, tantaque

taque mala ſecus exinde proficiſcantur, indicata in ſuperioribus paragraphis maxime vitia, quibus vitiatur, ſedulo ſunt præcavenda atque evitanda; præſertim cum vitium primæ digeſtionis vix ſatis in alia corrigatur, adeo, ut & idem malum ſæpe ad ſuum recurrat principium, nam & hæc ipſa vitioſorum humorum circulatio & multiplicatio eſt, quæ difficilem maxime eorum reddit curam. Hoc fine inprimis potimur, cum talis ſit chylus, qualia ſunt aſſumta, ſi quivis ſibi caveat ſedulo præſertim à cibis viſcoſis pingvibus, glutinoſis v. gr. piſcibus, in piſcinis nutritis, tincis &c. durioribus, tenacibus, compactis, verbo difficilis digeſtionis & flatulentis, diſtendentibus. Qualia ſunt: panis durus, mucidus, non bene fermentatus & coctus, placentæ calidæ & pingves, lac & lacticinia nimia & ventriculo acidis cruditatibus repleto ingeſta, inter quæ lac ovillum inprimis ob craſſitiem accuſatur. Accuſatur hinc & lardum, inprimis vetus, caro vervecina tepida aſſumta, ſuperingeſtoque præſertim frigidæ aquæ aut cerevifiæ hauſtu. Abſtinendum pariter eſt ab acidis exceſſivis, nimis conſtringentibus, acribus, acutis, ſcindentibus, lædentibus rigidis, auſteris, acerbis, fructibus horæis immaturis, prunis, uvis, malis cydoniis, pyris, meſpilis; fructibus acaciæ & myrtillorum &c. Ex potulentis exulent vinum, præter modum acidum atque auſterum, cerevifia acida & corrupta, non bene lupulata & defœcata, & aqua, quæ dura, aſpera, fœculenta dicitur, a qua inteſtinorum eorumque pororum & viſcerum obſtructiones, lienis inprimis, & ſcrophulæ in glandulis colli procreantur. Abſint etiam potus nimis frigidi inprimis, calenti ab exercitiis corporis aut ira commoto ſuperfuſi, qui ſtuporem & lentorem ventriculo & inteſtinis maxime inducunt. Hinc veriſſime Celſus ſcribit lib. I, p. 28. Illud noſſe oportet, quod ex labore ſudanti frigida potio ſit perniocioſiſſima, atque etiam cum ſudor remiſit, itinere fatigatis inutilis eſt. De iis, qui frigido potu perierunt, legas apud Marcell. Donat. hiſt. mirab. lib. IV. c. VI. Quod vitium in viro quodam vidi, qui cerevifiam frigidam, ab exercitiis corporis adhuc æſtuans, affatim hauſit, ex quo in hecticam cum vomitibus matutinis incidit, cujus tunica Villoſa ventri-

 culi

culi & duodeni inteſtini craſſa pituita copioſiſſima obſeſſa, atque penitus obſtructa poſt mortem eſt inventa. Ejusmodi exempla in praxi frequentiſſima obveniunt: ex frigido potu, liberalius in corpus calidum admiſſo, hecticam, atrophiam, ſingultum, phthiſin, inflammationes ventriculi & inteſtinorum, cachexiam, graviſſimos diuturnos affectus cum ſpaſmodicis & flatulentis inteſtinorum paſſionibus pronaſci. Deleterium ejusmodi effectum ſpiritus vini largior & continuata potatio poſt ſe relinquit, horum enim corporum, qui hunc in quotidianis deliciis habuerunt, ſectiones demonſtrant, ventriculum, inteſtina omniaque viſcera rugoſa contracta, indurata, arida eſſe, atque bile concreta obſeſſa. Exulent immodicus ſomnus, ac ſocordia, quibus totum torpeſcit corpus, humores incraſſantur omnes & obſtructiones ingenerantur, vita etiam, qua contabeſcimus, ſedentaria & intermiſſio commotionis agitationisque corporis, frequentiores lucubrationes, meditationes profundæ, quas amant literarum indefeſſi cultores: Per hæc enim ſæpe relictum a cibis & cruditatibus vel ex glandulis inteſtinorum collectum lentorem in pituitam vitream quaſi tenaciſſimam coagulari, inteſtinorumque latera obduci, incruſtari, chylove aditum præcludi, obſervationes ferunt, qualis e. g. de Juſto Lipſio habetur in vita Joh. Heurnii, qui poſtquam ex motus corporis defectu valetudinarius pharmacum adhibuit, pituitoſam quaſi faſciam ejecit. Similis caſus quoque a Fernelio recenſetur de Legato quodam Cæſareo, cui, per ſexennium valetudinario, ex injecto acriore clyſtere firmus, durusque pituitoſus pannus, pedis humani longitudinem æquans, eſt detractus. Quia & multum a purgantibus violentioribus, draſticis reſin. Jalap. ſcammon helleb. alb. & hujus farinæ aliis, ut & aliis corrodentibus patiuntur fibræ tunicarum carnoſæ, nerveæ, glanduloſæ ac ipſi inteſtinales villi, quoniam illa crebris ſpasmis & repetitis ſucculſionibus nimiis & convulſionibus graviter invadunt, & irreparabile damnum, atoniam pertinaciſſimam alvi obſtructionem, tubercula, excreſcentias, eroſiones, indurationes, inflammationes, exulcerationes, corruptiones, gangrænam, ſphacelum cum ipſa morte, quæ tragoediæ tandem finem imponit, inferunt: cau-

tus cuivis & circumſpectus eſſe debet eorum uſus. Male itaque ſibi conſulunt, qui conſilia a pharmacopoeis, medicaſtris, circumforaneis petunt, quibus nihil antiquius eſt, quam primum ſtatim purgantia, vehementer nimis operantia, devoranda præbere, quem infelicem eventum, ac ſi optime purgati eſſent, ut feliciſſimum deprædicant atque collaudant. Ex reliquis rebus indifferentibus nocet aer caliginoſus & nebuloſus, nimius, ſolis & aeris æſtus, vehementiora corporis exercitia, inprimis calidiſſimo aere inſtituta, & accedente potu calido ſpirituoſo affatim hauſto &c. fornaces & balnea æſtuantia nimis, quæ cruditates pituitoſas, nidoroſas &c. commovent, exagitant, exaltant, &. ad vaſa lactea vi quadam propellunt. Rurſus coagulantur contenta, ſi corpus ex calido aere in frigidum corpus derepente transferatur. Ex animi affectibus maxime hic ſunt accuſandi ira atque terrores, qui ſpaſmis pernicioſiſſimis ventriculi & inteſtinorum tunicas corripiunt, atque invidia, odium, ſolicitudo, meticuloſitas, moeror atque triſtitia diuturna: Nihil enim magis auſterum auget atque intendit, pituitam incraſſat. vid. Sylvius method. med. lib. II. p. 132. & 314 inquinamenta a peripheria ad centrum revocat & poros inteſtinales obſtruit & coarctat, quam hi, ut obſervationes loquuntur.

§. XXII.

Ea autem potius ſunt in frequentem uſum ducenda, quæ obſtructiones præcavent & auferunt, & poros tunicæ Villoſæ liberos ſervant, abſtergunt, craſſum terreſtre attenuant, & mucum, quo obſeſſa eſt, viſcidum incidunt, conſtringens, acidum, auſterum & acre cauſticum, bilioſum vellicans, rodens, convulſiones inducens corrigunt, diluunt, deſtruunt, invertunt, temperant, educunt, tonum & robur ſervant atque reſtituunt & alvinas excretiones debite adjuvant. Quibus ſcopis egregie inſerviunt in genere magis infuſa & decocta calida ex herbis præſertim travmaticis, rad. cort. lignis, ſeminibus & floribus, ut card. bened. veron. angelic., imperator., naſturt. hortenſ. & aquat. ſalv. meliſſ. roris marin. abſinth. cent. min. menth. agrimon. cuſcut. chamædr. chærefol. fumar. lign. ſaſſafras, ſantal, juniper. quajac. buxi, cort. aurant. tamariſc. citri, rad. chin. ſaſ-

ſapa-

ſaparill. polypod. bardan. caryophyllatæ, helen. galang. cichor. tamariſc. bacc. junip. ſem. fœnic. aniſi, raſur. C. C. &c. in aqua & vino macerata & decocta, juſcula calida, thee, coffée & thermæ præ aliis & acidulæ. In ſpecie magis acidum deſtruunt abſorbentia, præcipitantia, terrea & terreo-ſalina, alcalia, fixa & volatilia, mand. luc. piſc. ebur, dens hippopotami, dens apri, corall. creta, ſangvis draconis, mat. perl. conch. os ſepiæ, lap. cancr. unicorn. verum, teſt. ovor. terra ſigill. Sileſ. armena bolus, oleum tart. per deliquium, ſal. tart. liquor. C. C. ſpiritus ſalis armoniac. ut & martialia in primis martis limatura. Ad auſteri & acerbi correctionem terrea, oleoſa, ſalia volatilia, alcalia, ut & ſpir. nitr. dulcem Sylvius commendat. prax. med. lib. III. p. 501. & ejus ſigna, tam in inteſtinis quam alibi v. g. pulmonibus hærentis ſuppeditat lib. I. c. XX. p. 209. Acre cauſticum magis enervant pinguia & oleoſa, oleum amygd. dulc. butyrum recens, emulſ. ſem. 4. frigid. maj. & min. frigida, opiata &c. mucilaginoſa, ex herb. & rad. malv. alth. ſem. cydon. paratæ mucilagines, gelatina C. C. tragacanth. lac & lacticinia. Acrimoniam vero bilioſam. magis infringunt cryſtall. montana calcinata, acida, nitrata vitriolica. Viſcidum reſolvunt, incidunt & attenuant, liquefaciunt, aquea, ut infuſa & decocta modo nominata, aromatica, ſalia alcalia, & ſecundum Sylvium acida, acria, ſpirit. ſalis, nitri, vitrioli, ſulphuris per camp. acetum deſtillatum, ſuccus citri, neutra fixa & volatilia, ut ſal ammoniacum, ſal tartar. eſſentif. arc. dupl. ſal culinare, oxymel ſquillit: & ſimilia. Tonum laxatum firmant & reſtituunt ſubadſtringentia ex cortex chacarill. chinæ, fraxini, ſanguis drac. & ſimilia, balſamica aromatica gummata, maſtiche, ſuccinum &c. flores hyperici ejusque eſſentia, terrea & terreo-ſalina. Quæ & fibras ad motum edendum armant & ſollicitant. His indicationibus & ſatis faciunt amara, aromatica, ſtomachica dicta, antiſcorbutica ut eſſentia rad. gentian. abſinth. card. bened. chamædr. cent. min. ſcord. fumar. trifol. fibrin. cort. aurant. cinnamomiſata rad. ari calam. aromat. galang. cardamom &c. Reſinoſa & gummoſa G. ammoniac. in acet. ſolut. eſſentia ejus mel & mellita, atque compoſita magis, ut ſalia volatilia oleoſa,

ſal

ſal volatile oleoſum Sylvii, balſam. vitæ Hoffmanni ſpiritus & elixiria balſamica, elix. ſtomachic. D. Michaelis elix. P. P. elix. rhabarb. Laxantia lenia ex phlegmagogis & cholagogis præſertim ex rhabarb. aloë rite præparata, & ſecundum mentem Becheri cum balſam. maritata. Ejusmodi etiam ſunt pilulæ Hoffmannianæ, Stahlianæ, Hermannianæ, ex mercur. dulc. & ſimilibus paratæ. Item tartarea, tartar. tartariſat. vitriolatus, tinct. tart. crem. & cryſtall. tart. Spaſmos tandem ipſos & convulſiones auferunt antiſpasmodica, anodyna, antepileptica, ut caſtoreata, ſuccinata, cinnabarina, camphorata, crocata, pulv. marchion. ſpecif. cephal. D. Michaelis, pulv. lumbric. terreſtrium, ungul. alcis, dent. hippopotami, unicornu verum, tinct. benzoës, ſpiritus ſangvinis humani, pulv. ſecund. human. Extract. viſci quercini & ſimilia. Nec externa hic plane de nihilo ſunt olea & empl. ex oleis laurin. ol. cumin. maſtich. caſtor. menth. philoſoph. nux moſchata, nard. ol. carminat. Minſichti, empl. de baccis lauri, carminativ, Sylvii & ſimilia; Vel fotus ex mentha, thymo, majoran, origan, ſerpill. puleg. abſinth. calendula cum maſtiche, nuce moſchata, mac. caryophyll. vinum, aqua vitæ, balſama, balſam. anglic. peruvianus, liquidus & ſimilia ejusmodi interdum poſſunt exhiberi, præſertim quoniam ſubinde ex chyli confectione recrementa maxime viſcida remanent, & acidum ſuccreſcit: atque ſi ſuſpicio hujus vel illius vitii adſit, convenientia indicata potius eligantur.

§. XXIII.

Cœterum conveniat decens his omnibus ſemper victus vivendique ratio omnis, quam humanitas ſimul & continentia ſvadet, & quæ totam hominis naturam conſervat, & labefactatam adjuvat. Ea autem præſertim ita ſit compoſita, ut ventriculo & inteſtinis bene conferat, & non faciat moleſtiam & negotium; indicata emolumenta impertiat, mala vero avertat: Nimirum cruditates pituitoſæ, acidæ, auſteræ, acres obſtructiones &c. præcaveantur & tollantur, ſpiritus animales conſerventur &c. Aer igitur, quoniam inſpiratus & cum cibis ac chylo mixtus maxime ad ventriculum inteſtinaque deſcendit, conducit temperatus, ſerenus, elaſticus, purus, ſiccus, tenuis, & calidus

M magis

magis quam frigidus, & ſuffumigiis ex ſuccino, thure, myrrha, baccis junip. ſpica, majoran, lign. aloës &c. correctus. A luxuria & immodica aſſumendi libidine, blando illo malo, & quod accuſare facilius eſt quam vitare, ſibi temperandum, ne cruditates colligantur, & eædem ac exuberans chylus tunicarum ventriculi & inteſtinorum inprimis Villoſæ labem ingerant, tonum mole ſua deſtruant, debilitent, ac fibras ad actiones inſtituendas inertes reddant, obſtructiones in poris vaſisque pariant &c. Qua de re veriſſimum Italorum proverbium eſt, quo dicunt: Qui multum vult comedere parum comedat, & elegans ſatis Fernelii dictum, non, quod ſapit, nutrit hominem, ſed gulam. Multi enim cibi multique potus multos morbos procreare ſolent qui evitantur, ſi modice cibi & pro neceſſitate, atque Socratica mediocritate obſervata, aſſumantur, eique, qui boni ſucci mediamque atque convenientem formam inter ſolidum & humidum obtinentes, diluentes, incidentes, attenuantes, roborantes, temperantes, modice calefacientes, aſſati & duriuſculi magis quam elixi & emolliti nimis, pultes ex frugibus oryza panico, milio, piſis, avena, frumento ſaracenico, obſonia ex braſſica rubra, rapis, ſiſaris &c. juscula hordeaca, & avenacea & ſimilia, aromatibus, cinnamomo, ſalvia, majorana, thymo, chærefolio, ſatureja, croco, nuce moſchata, mac. pipere, galanga, zingibere, fœniculo, aniſo, carvo, caryophyllis vel ſucco citri, & aurantiorum, adjecto rapiſtro, naſturtio, cochlearia ſaleq; bene condita, fercula vel etiam herbis radicibusque aperientibus & roborantibus medicata ut rad. cichor. petroſelin. cum herb. & chærefol. acetoſ. naſturt. capparibus, cortic. aurant. citri, baccis lauri, juniperi cocta, nec ideo ſale muriaque maceratos cibos rejicere poſſumus. Panis bene coctus & ſecalinus potius eligendus, inprimis confert ille, in quo ſubtiliſſimi furfures adhuc ſunt relicti, qui villos & poros egregie abſtergunt, quod etiam alii cibi faciunt, ut piſciculi, in aquis gregatim natantes, cum ſpinis, & cancri minuti cum chelis, cruſtis, cauda, pellibusq; integri comeſti poma dulcia, borsdorffiana, pyra aliique maturi arborum fructus ſive cocti ſive crudi cum putaminibus & pelliculis, umbilicis pomorum, tunicis nucleorum piſarum ſiliquis, uvæ maturæ, ri-

beſia,

beſia, berber. baccæ cynosbati cum acinis, fungi & boleti edules & ejusmodi manducata, edulia, quæ per digeſtionem non ſubiguntur, ſed integra iterum aut parum mutata exeunt, ſimulque acidum deſtruunt, corrigunt ſpiculaque ejus obtundunt & pituitam adhærentem, educunt, & de quibus vulgo dicitur: Es ræumet den magen. Hinc non adeo ineptiunt illi ruſticorum atque plebejorum, qui ceraſa cum nucleis deglutire ſolent, atque quidam quos ipſe cognovi, qui cancros fluviatiles etiam mediocres coctos integros devorant, Succedere poſſunt lactuca, endivia &c. Conferunt & mel atque mellita præſertim melligo in cellulis cratibusque tenuibus adhuc contenta, raphanus major & minor & condimenta ciborum ſalita aromatiſata, ſaccharata, quæ interdum lenem efficiunt fermentationem, pituitam potenter incidunt atque abſtergunt. Potus genera eligenda ſunt tenuia, quæ cito tranſeunt, variis etiam alterata, ut vin. abſinth. cydon. helen. aromaticum Hippocraticum dictum, cereviſia hordeacea potius quam triticea & bene defœcata, rite lupulata, rore marino & ſimilibus, fermentata & medicata, cuique panis ſubinde toſtus nuce moſchata & cinnamomo conſperſus, atque conditus eſt inditus, quod genus potus ad villos ventriculi & inteſtinorum laxatos roborandos inprimis commendatur. Inter ea & hydromel proficuum habetur &c. Nec non fumus tabaci ſuctione exceptus diſſvadendus eſt. Verbo, omnia bene conferunt, quæ tunicas ventriculi & inteſtinorum molliter abſtergunt, incidunt, aperiunt & roborant. Exinde etiam inducuntur ii qui a tunica Villoſa aquæ frigidæ hauſtu poſt potum ſuccolatæ gluten ejus abſtergere ſatagunt. Debitæ corporis motiones præſertim ambulatio, equitatio, curruvectio, tornatio, & quæ cibum antecedunt, utique ſuadendæ, illæ enim, quæ paulo fortiores a prandio inſtituuntur, poris tunicæ Villoſæ moleſtiam creant, & crudum chylum in partes rapiunt, unde Celſus bene monuit lib.I.cap.11. dicens: Si quis interdiu ſeſe implevit, poſt cibum neque frigori neque æſtui ſeſe neque labori debet committere. Alvus rite reſpondeat ſemper, ne fœtidæ ſubtiles atque ſuccoſæ excrementorum partes, ſi diutius hæreant in inteſtinis, per poros tunicæ Villoſæ pertrans-

eant, hinc ea alvo clauſa retenta per paucos ſaltem dies areſcunt & indureſcunt, indicio, ipſas partes liquidas foetentes a calore naturali reſolutas ſeceſſum feciſſe: Si usquam enim certe hic locum habet, quod Avenzoar Arabum experientiſſimus procem. in lib. I, Theiſir. ſcriptum reliquit: In habendo ventrem mollem nutu Dei conſervatur ſanitas. Reliqua excernenda per veſicam, menſes, hæmorrhoides, ne horum retentio multis noxis anſam præbeat, expedita præſtentur, ſecundum enim illam regulam, bene, qui ingerit digerit & egerit, ſanus eſt; Nec non retinendorum negligenda eſt ratio; Animus in tranquillitate, gaudio, amore, lætitia & hilaritate, ſuavi muſica amicorumque amico jucundoque conſortio erectus ac recreatus ſemper eſt ſervandus, quæ ut univerſo corpori, ita & ventriculo & inteſtinis illorumque functionibus conſtantem afferunt integritatem.

DEO Ter Optimo Maximo ſit Laus & perennis Gloria.

III.
DISSERTATIO MEDICA
DE
COLO, INTESTINO
MULTORUM MORBORUM NIDO
EOQUE PROXIMO PRÆSERVATIONIS CURATIONISQUE SUBJECTO.

PROOEMIUM.

Minus accurate iſti ſentiunt qui morborum curam ſuſcipiendo minimum laboris in inveſtigando morborum fonte ac nido ponunt, ſed compendia quædam medendi quærendo medicamenta ſtatim præſcribunt ſatisque habent ea ingeſſiſſe, vanaque prope ratione exiſtimant ac ſi ipſa aſſumta ad ſedem morborum pervenirent: Siquidem cum quibusdam ex noſtris hominibus ita eſt comparatum, ut non modo libenter ea artis præcepta quæ ſedulitatem exigunt negligant, ſed haut incolumi etiam conſcientia ſine indefeſſa ac accurata mentis intentione morbos eorumque cauſas ac fontem æſtimant, atque vix audita morbi hiſtoria, circumſtantiis omnibus ſpretis eisque in quibus vera vertitur indagatio atque cognitio præ cæca & faſtuoſa imaginatione neglectis, modo ad formularum præſcriptionem properant. Aſt a janua aberrant. Fit adeo non raro ex ignoratione, ut aliorum cognitione neceſſariorum ſedis etiam morbi, ut parum de materiæ peccantis domicilio ſolliciti, vel ſymptomata maxime quæ velut hujus cauſæ effectus ſunt, & quæ in longe diſſita ſæpe loca vim ſuam exerunt, rationem inde elicere ac derivare vix poſſint, atque ut rebus deſperatis ſalutem temere promittant, rurſus in ſecuris ad extremum rem rediiſſe omnem, titubantes pronuncient, vel ut non rite intelli-

gant, quem locum remediis magis adgredi, & ubi peccantem materiam cauſamque morbificam, quæ in abditis etiam corporis partibus hæret invenire & depellere debent, cujus cognitio tamen haut leve in felicem ſanitatis amiſſæ reſtitutionem monumentum eſt. Ex humani corporis cavitatibus, quæ commodum morbis hoſpitium præbent, præ aliis inteſtina ſunt, quæ adeo vaſtas inteſtinas morbiferas mineras alunt, eoque magis verendas, quoniam inteſtina ſunt. Etenim nulla facile alia pars adeo ſenſilis eſt, neque alia tanta tamque multa latibula continet, in quibus nociturus fomes hæret, nullibique tanta confuſio & copia diverſarum materiarum, quam in inteſtinis reperitur. Atqui hinc ſciri poteſt, magnum operæ pretium in æſtimandis & perſcrutandis his quidem corporis partibus fieri a Medicis poſſe. Nos in præſentiarum Colon inteſtinum de quo præ reliquis inteſtinis hæc cenſura agenda venit inſpectione, penſitatione ac conſideratione quadam peculiari Divino favore atque auſpicio aggrediamur.

§. I.

EXplanationem oſtenſuri innoteſcendorum æſtimandorumque morborum qui in Colo inteſtino ſtabulantur, recte a contemplatione phyſiologica & anatomica initium hujus Diſſertationis capere videmur. In qua tractatione modo ſcire licet Colon inteſtinum, de quo jam agitur, inter inteſtina craſſa ſecundum eſſe omnium maxime cavum atque carnoſum ut venter inferior appelletur & a Galeno ἔντερον ſimpliciter dictum, atque eſſe ipſi conſtructionem flexuram & convolutionem ſingularem & multifariam, ſiquidem ejus initium incipit mox a cœco inteſtino & octo aut novem palmarum longitudinem æquans, latum laxum amplumque, & multis cellulis & anfractibus convolutum, ex dextro hypochondrio circa orificium dextrum ventriculi ſurgit, & connexum veſiculæ bilis (cujus etiam quandoque tinctura inficitur) renique dextro ſub ventriculo, quem ſimul attingit, ad ſiniſtrum hypochondrium & latus flectitur, cujus etiam magnam partem occupat, a quo circa hepar aſcendit ejusque cavitatem attingit. & per transverſum ſub no-

notharum coſtarum cartilaginibus rurſus infra ſtomachum fertur, ad lienem, renem ſiniſtrum atque cum iis præſertim cum hoc per membranas varias arcto jungitur nexu, ubi varie conflexum in notabilem anguſtiam deſinit; hincque aſcendit ad finem oſſis ſacri in S. literæ Romanæ modum, atque ad umbilicum quaſi adſcendens circumducitur; ubique omento tegitur, poſtea ad pubem declinatur ac in rectum inteſtinum deſinit. Ex hac vel ſolius ſitus coli inſpectione clariſſime eluceſcit quam utilis & neceſſaria hujus notatio medicinæ practicis ſit. His tamen non poſſum non errorem quendam, tam Anatomicorum, quam Practicorum ut & aliorum e plebe hominum notare, qui curvaturam Coli nimis anguloſam fingunt & pingunt, & dolorem acutum colicum huic anfractui acuto & anguloſo audacter adſcribunt. Nam ſitus hujus inteſtini ab anteriore parte retrorſum ſe flectentis, ſpinam verſus atque ad renem vix talem reſiſtentiam ibi patitur, ut angulum adeo acutum formet. Quandoque quodam naturæ luſu præterque conſvetos ductus mire volvitur & plures anfractus & circumgyrationes memorabiles format, qualem ſitum & ductum admodum mirabilem ſane in aperto quodam cadavere Amſtelodami conſpexi. Subſtantia ejus non abſimilis a reliquis inteſtinis ipſoque ventriculo eſt, ſimilibus enim cum iis, quibus tota componuntur, tunicis iisque robore majori præditis, gaudet, ſimilibus fibrarum carnearum, muſculoſarum ſeriebus i. e. longitudinalium & transverſalium eſt conflata. Etenim quinque diverſæ tunicæ harum partium compagem deſcribunt, quarum prima & exterior atque communis membranacea aliis, nobis potius nervea eſt, quoniam ex multis exiliſſimis fibris nerveis vario modo & nexu inter ſe complicatis contexta. Ob id, quod nempe tunica nervea juxta tendinem exquiſitiſſimi quoque ſenſus præditum colon ſit, præ reliquis inteſtinis, admodum, & præ reliquis quoque ſenſile eſt, tenuia vero tunica magis gaudent interiori villoſa & glanduloſa. Hanc ſecunda celluloſa Ruyſchii excipit. Sequitur tertia muſculoſa fibroſaque duplici nimirum fibrarum ſerie longitudinalium exterius ab intra circularium conſpicua. Quarta rurſus pro nervea habita, aſt nobis tendinea potius audit,

dit, nam tendines muſculoſarum fibrarum in hanc ipſam deſinunt, quinta tunica villoſa ob villos quos monſtrat memorabilis horum agmen, claudit. Ex his tendinea tunica longior eſt, hincque in varias plicas annulares per univerſa inteſtina aliis alias tamen pauciores diſpares & minus eminentes ducitur, nam tales in jejuno, in illo vero atque Colo noſtro elevatur magis magiſque regulares adipoſas & fimbriatas ſemilunares appellatæ occurrunt, in recti inteſtini initio irregulares potius, Kerkringio conniventes dictæ, conſpiciuntur, harum fimbriæ velut ſegmentatæ modificant & firmant cellulas membraneas circulares. Præter ventriculum renem dextrum & ſiniſtrum folliculum fellis lienem, etiam meſocolo, membranæ cuidam meſenteriæ pendulæ quaſi ipſi propriæ, a quo ipſum etiam nomen accepit, adhæret & quidem in regione lumbari dextra principium hujus inteſtini coaleſcit ubi membrana ſuperior peritonæi tranſcendens ipſum inteſtinum ſuperior lamella ad ipſum meſenterium propagatur. Hoc meſocolon ubi colon adſcendit verſus ventriculum & per abdominis medium, non ſolum cum hoc ſed & ex parte cum duodeno atque cum pyloro a latere poſtico ventriculi ut & cum pancreate connectitur atque adeo duas pene portiones laminæ ſuæ inferioris cum omento penes utraque loca coli conjungit verſus orificium nimirum ventriculi inferius atque lienem. Ubi ad renem ſiniſtrum meſocolon pervenit a latere ſuperiori huic per membranam a peritonæo oriundam tum ſuperiorem tum inferiorem atque mox in regione lumbari ſiniſtra verſus pelvim ad rectum inteſtinum flectitur eo quidem modo ut cum colon per membranam peritonæi ſuperiorem circa muſculum pſoas ligatur, quæ deinceps ſuper colo in meſocolon terminatur. Præterea & ſat notabiles plexus nervoſi truncum arteriæ meſaraicæ ſuperioris comitantes recipiunt & glandulas plurimas conſpicuas continent loco tamen, ſitu, magnitudine ac numero a meſaraicis diſcrepantes. Cœterum coli principium ſatis capax eſt & membranis robuſtis motricibus inſtructum ut ſurſum excrementa propellere poſſit.

§. II.

Peculiarem adhuc Colon inteſtinum obtinet conformationem,

nem, & ut nos quidem reputamus, ab ipſa tunica tendinoſa magis elevata deducendam. Valvula ea Coli magna eſt juxta minores modo adductas, ubique ac omnibus decantata ac nota, quæque ulteriori conſiderationi admodum digna. Hæc circa ingreſſum ilei inteſtini in ipſum colon conſpicitur, ejusque interiora ſpectat ac concidens inteſtina tenuia occludit nihilque aliud eſt quam propendicula quædam longitudinalis, ex duabus membranis ſemicircularibus velut è regione poſitis compoſita clariſſime conſpicienda, ſi inteſtinorum hæc pars â ſordibus bene repurgetur & â partibus adhærentibus ſeparetur, flatuque inflerur atque exſiccetur, tumque provide incidatur, aut recens mox inteſtinum iterum circa ejus finem & ipſumColon circa ejus principium ligetur, hocque per longitudinem ſecetur coecum verſus, ſicque regreſſum ibi â craſſis in tenuia prohibitum obſervabis. Equidem vulgo ea valvula Bauhini vocatur; aſt hanc inventionis gloriam ipſi dubiam Varolium, Salomonem Albertum & Picolhomineum reddidiſſe videtur, quoniam hi eam ante Bauhinum jam obſervaverunt. Etenim hujus conformatio ita eſt comparata, ut duplicem quaſi limbum ſemilunarem referat, quique ita ſe habeat alteri altero invicem impoſito, ut more aliarum quoque valvularum deſcenſus provolvendis quidem permittatur aſcenſusque vero inteſtina tenuia verſus prohibeatur, quia uterque limbus ſic ſibi jungitur, ut inteſtinalem tubum apprime occludat. Ab ipſa valvula procedunt duæ quædamfimbriæ rugoſæ oblongæ valvulam ſuſtinentes ſat magnæ & conſpicuæ quæ & ad ipſius valvulæ altitudinem propemodumquidem accedunt,ſed ſenſim decreſcunt; qua parte â valvula recedunt.Perhanc valvulam ileum inteſtinum latelariter Colo inſeritur. Juxta hanc valvuloſam conformationem ſeorſim notari meretur totiusinteſtiniColi ejusque tunicarum robur ac vis, qua præ aliis inteſtinis eſt inſtructum, nec non ea quam ratione ſitus ſui exerere poteſt, nam per eam motu ſuo adventitio magma ex extractione chyloſa reſiduum quod ſubinde ad motum ſit tardius ulterius promovet tandem foras excernendum.

§. III.

In hoc inteſtino atque aliis glandulæ præſertim notantur, lympham utilem ac aptam lævigandis lubricandisque inteſtinis perfundendisque ac humectandis contentis ſtillantes abinis eminentibus in Medicina viris Pechlino atque Peyero inventæ, atque deſcripte qui ultimus præſertim ulterius iſtarum enucleationem inſtituit. Hæ carneæ tunicæ intertextæ ſunt, & optime in inteſtinis flatu diſtentis ac exſiccatis conſpici poſſunt. Ubiejusmodi inſpectionem inſtituimus, invenimus eſſe easdem in tenuibus inteſtinis admodum exiguas, vixque milii granum æquantes (ſiquidem & miliares hinc inde vocantur:) ſed plures in cumulum velut congeſtas, mox orbicularis, mox ovalis, mox anguloſæ figuræ plexusque varios, formantes easque numeroſiores circa exitum ilei. videmus; In craſſis vero non in plexus conglomeratæ, ſed longius ab invicem diſtantes ſingulæ ad lentis magnitudinem excreſcentes eæque ſat copioſæ, adſunt; Nec non quædam in ipſa Coli valvula reperiuntur. Intus & pinguedine ſat multa inæqualiter tamen diſtributa præ tenuibus inteſtinis Colon ſtipatum eſt. Inſuper vaſa omnis generis obtinet noſtrum inteſtinum cum reliquis. Nimirum arteriæ nutritiam materiam afferentes, adſunt duæ ex ramo cœliaco oriundæ, quarum ſuperior maximæ inteſtinorum parti, inferior hujus inteſtini (Coli) ultimæ portioni, ubi ſcilicet in rectum deſinit, ac ipſo (recto) modo inſervit. Ab arteria meſenterica præſertim inferiori hæmorrhoidalis pronaſcitur. Venæ ſanguinem ex meſenterio in venam portæ revehunt, quarum ramus inferior in ſiniſtro latere reperiundus, in recto inteſtino hæmorrhoidalis nuncupatur. Nervi motum & ſenſum præſtantes ab extremo medullæ ſpinalis atque ab octavo ſeu vago nervorum pari derivantur. Nec non vaſa lymphatica, ut & ipſa vaſa lactea, quamvis pauca, ipſi deſunt, quorum Bartholinus v. Anat. Lib. 1. c. X. ſat multa conſpexit. Ligamenta dicta porro ipſi adſunt tria conſimilibus ſemicirculis ſtabilita, & nihil aliud, quam faſciolæ fibroſæ carneæ ſunt. Horum primum medii digiti latitudinem accedit, per ejus medium ſecundum longitudinem parti ſupernæ adhæret & à cœco ortum-

rum ad rectum usque protenditur. Reliqua bina adhuc fortiora ſunt, quorum alterum ſurſum, alterum ad latus & deorſum ducitur, quibus ſuperioribus & inferioribus partibus alligatur. Circa hæc ligamenta notabile eſt, quod ſectis his cellulæ ſuperius nominatæ, hujus inteſtini penitus evaneſcant, adeo, ut inteſtinum recto ductu continuatum appareat. Vſum horum ligamentorum omnino videtur in eo conſiſtere, ut juxta alligationem quam præſtat, ſuis contractionibus alvi fæces ex Coli cellulis rectum inteſtinum verſus propellendas adjuvent.

§. IV

Exinde haud difficile uſum ac utilitam propriam magis hujus inteſtini vel potius inteſtinorum portionis cognoſcere licet. Vbi modo præſuppono inteſtina craſſa ſingula æque eſſe organa admodum utilia & neceſſaria, ac eſſe æque ſenſilia actenunia acerbiſſimis multis ſymptomatibus teſtibus; quin etiam inſigni activ itate pollent, licet vulgo pro receptaculis fæcum ſaltem habeantur; Ut & vulnera eorum abſolute lethalia habentur Conſ. P. Ammannus in Praxi vuln. lethal. p. 54. Etenim amplitudo latitudoque magna, mira circumvolutio & anfractuoſa, ſinuata, celluloſaque conformatio ejus, magmatis illius reſidui, quod deinceps ſub nomine fecum venit collectioni apprime favet ut commoretur ibi paulum illud, atque ſi tenuium inteſtinorum vaſa lactea aliquid laudabilis nutritii ſucci effugerit in hujus lactea vaſa recipiatur neque quidquam de hoc perdatur Copioſæ etiam hæ cellulæ quæ ſub ventriculo ſiniſtro latere. numeroſiſſimæ ſunt, alium adhuc uſum juxta naturalem & phyſicum etiam moralem atque decorum ſpectantem obtinent: Tranſitum enim fecum quæ inibi ſunt formatæ, remorantur. Quippe eum in finem à Natura ſine dubio fabricatæ ſunt, ne homini frequenter, citra voluntatem alvi exonerandæ neceſſitas incumbexet. Ulterius variæ convolutionis inteſtinorum uſus eluceſcit exinde, quod ea animalia quæ rectos ductus â ventriculo ad anum ut ex gr. anates, habent, admodum guloſa ſint, ſine dubio, quia multæ alimentorum partes ſive digeſtæ ſive non digeſtæ cito excluduntur, quarum jactura mox iterum per aſſumenda reſarcienda eſt. Hoc etiam hic addi poſſet, juxta ſanguinem & ſpiritus anima-

les per canales ſuos numeroſos intra tunicas diſperſos poſt aſſumtum cibum potiſſimum affluentes maxime etiam collectionem ibi & retentionem ad modicum tempus fæcum aluinarum viſceribus abdominis & præſertim ventriculoquem alluit colon aliqua ex parte quoque conferre quoniam calore ſuo præſertim ventriculum blande fovent, ſicque quoddam beneficium contribuunt.

§. V.

Sed e contrario eadem facilitate etiam ex capicitate, amplitudine ac flexuris, circumgyrationibus, anfractibus ſinuoſis, curvaturis & circumvolutionibus cellulis, & coar cotatione tandem perſpici poteſt, quam aptum ſit inteſtinum Colon collectioni ſtagnationique futuræque corruptioni diverſorum humorum, adeoque materiarum atque cauſarum morbificarum. De quo jure dici poſſet; ſemper reconditum ibi eſſe velut in annulo Hannibalis venenum. Eandemque proclivitatem ad varios morbos concitandos indicabit nervoſi ſingularis complexus atque ſummæ ſenſilitatis ejus conſideratio. Quare his ita breviter animadverſis, quæ ſtatum ſecundum naturam reſpiciunt, via jam patet, ut ea videamus, quæ præter naturam occaſione inteſtini Coli & per illud humano corpori contingunt. Vel ex ſola inſpectione inquam Coli inteſtini, quoad ſtructuram & conformationem ac ſuas flexuras & connexiones cum aliis partibus mox hariolari licet, trahi hoc inteſtinum præſertim ab aliis in conſenſum, trahere illud alias partes atque admittere in ſeſe cauſas & materias morbificas easque fovere. Atque propemodum Colon inteſtinum totius corporis excrementis recipiendis deſtinatum eſſe videtur, etiam iis ſalino ſulphureis ſummeque activis, quæ alias per ſummam cutem evehuntur, ubi tranſpiratione ſublata ad tenuia verſus convertuntur. Hinc etiam haut obſcure latentes atque propinquos plurimos morbos clauſa præter conſuetudinem aluus ac preſſiones contractionesque hanc abdominis regionem occupantes, ſignificant. Non vana certe ratione exiſtimo, medicos practicos ſedem morborum eorumque contumaciſſimorum ſæpius alibi in liene, pancreate, hepate, renibus meſenterio, ventriculo utero

aliis-

aliisque quærere, quos tamem in Colo potius quærere debe-rent, Quid v. gr. frequentius eſt. quam quod incauti pra-ctici colicum dolorem pro nephritico qui tamen quantitate,qua-litate motu,loco,a cauſis præcedentibus,ut &ab exeuntibus potiſ-ſimum differt, aut inflationem a flatibus dolorificam Coli (in hy-pochondriacis admodum familiare malum,) pro tumore & dolo-re lienis aut ventricnli habeant &c. Simulque affirmo, ipſos ſæpe medicos taceo, obſtetrices, intumeſcentiam præter natu-ralem Coli pro ingravidatione falſo habere, quales obſervatio-nes inquilinas addere poſſemus niſi eæ eſſent odioſæ. Immo hoc quoque obſervatur doloribus præ aliis Coli dolores arthriti-cos nephriticosque utplurimum conjungi adeo ut non fa-cile hic ſine altero inveniantur,& hunc alterum excipere & ſequi nec non unum in alterum terminari, adeo, rurſus, ut alio præ-ſente abeat alter. Etenim apud Medicos in confeſſo eſt omnes hos affectus a motu irregulari ſpirituum animalium ſpaſmadico in articulationibus alios in membranis ſuam originemducere. Sic Trincavellius lib.19.c.1.comemorat coliam in arthritidem cum eu-phoria ægri abiiſſe. Nec nobis ignotum eſt vice verſa ex podagra-colicam cum urinæ retentione fuiſſe ſubortam. Varia ejusmodi exempla paſſim literarum monumentis reperies conſignata. Vid. v. gr. Ephemerid: Germ. N. Curioſ. D. I. an. VI. obſ. 208. D. II. an.VI. obſ. 2 &c. Ut nulla propemodum affectio eſt quæ magis inteſtina affligit, quam dolor, ita patet primum hoc inteſtinum (Colon) præſertim reliquis inteſtinis multis iis-que atrociſſimis doloribus,ab humoribus acribus,falſis bilioſis, lan-cinantibus aliisque rebus præter naturalibus iisque toto genere diſcrepantibus, vermibus &c. inductis quoniam ob nervorum conjunctionem conſenſum atque conſpirationem ac ligamenta tendinoſa, obque tunicam interius nerveam admodum ſenſile eſt. Inter quos caſus, eosque primarios moxque ſe offert cru-ciatus ille graviſſimus acutiſſimus,acerbiſſimus ac pertinaciſſimus & nomine & re ſatis notus atque qui ab inteſtino Colo colica & à Celſo, inteſtini majoris affectus appellatur. Hujus colon locus vel ſedes primaria eſt, unde Colo infeſtari pro colica la-borare apud Scribonium L. n. 121, legimus. Ubi ſic afficitur,

 affi-

afficitur fere ſemper totum, interdum ſecundum Celſum Lib. IV. c. 7. in ea maxime parte, qua cœcum eſt, ſeu circa principium, quod cum valvula Coli halitibus & flatibus colligendis apprime favet, vid. Sim. Pauli quadrip, botan. p. 84. & exitum eorum intercludit. Hinc obſervante jam Rolfincio lib. III. epid. affect. part. C. 13. p. 262. utplurimum dolor magis in dextro latere ſe exerit gravior vero inſiniſtro affligit ubi colon anguſtius efformatur qua ex parte inferne, is incipit & ſurſum ad ſiniſtram adſcendit totumque dein ventrem cinguli ad inſtar acerbe conſtringentis occupat. Cui ordinario nauſea, vomitus & cibi faſtidium magis urget, quæ indicia ordinaria & fere primaria ſunt laborans Colon indicantia. Quandoque enim & reliqua inteſtina, imo ventriculus ejusque orificia utraque, imo œſophagus ac diaphragma ſimul afficiuntur. Pro ratione cauſarum quæ variæ eſſe ſolent colica quoque varia eſt, (ex aſſe a paucis deſcriptam) ſiquidem vel humoralem pituitoſam, bilioſam, flatulentem vel nephriticam, ſcorbuticam, arthriticam, hyſtericam, hæmorrhoidalem, convulſivam eam nominant Pathologi. Quidam eorum peſtilentem & epidemiam, qualem P. Æginetta L. III. c. 28. & cap. 43. recenſet; addunt, Alii alibi & certis quibusdam regionibus v. gr. in noſtra Germania Auſtriæ atque Moraviæ præ aliis incolis & in Gallia Pictonibus admodum familiarem eſſe obſervant atque ideo endemiam eam appellant. Novæ ejusdem & a paucis receptæ & probatæ appellationes ſunt quibus auream, plumbeam &c. Colicam indicant vid. C. Fr Paullni. Obſervat. M. phyſ. Cent. I. obſ. 28. Fehr C. III. epiſt. Barthol. 69. Borellus Cent. IV. obſ. 25. Convolutionem atque flexuram ipſius inteſtini Coli exacte non raro monſtrat hoc malum, ſiquidem dolores per totum quidem abdomen in profundo incidunt, ſed ordinario magis â dextra regione incipiunt, & ad ſiniſtram ileorum procurrunt, adeo ut miſeri, qui ſic torquentur quaſi cingulo quodam ſumme dolorifico intimiorem abdominis cavitatem conſtringi aut falce incurvata conſcindi ſentiant. Ubi in ſiniſtro latere ejusmodi pathematha magis obſervantur caveas ne mox lieni cum vulgo adſcribas cum potius coli flexuris ſæpius debeantur. De hinc circa renem utrum-

rumque ac dorſum ut & ſupra infraque umbilicum verſatur vago omnino & in ſtabili , modo dextram modo ſiniſtram abdominis partem pervagante dolore, mugitus cum intumeſcentia abdominis & murmura quaſi concluſa ventris modo adſcendentia modo deſcendentia circumvolventiaque acerbe affligunt, ac ſi per inferius guttur exitum inveniunt, â ſummo ad imum ileum provolvuntur. His ordinario etiam juxta nauſeam cibi faſtidium & conatus vomendi, junguntur cardialgiæ anxietates conſtrictoriæ,thoracis,gulæque anguſtiæ. Alvus eſt utplurimum adſtricta, & ubi redditur, fæces induratæ atque ægre egeruntur quandoque etiam ejus dejectiones liquidiores ſeqvuntur. Urina difficile redditur,& ſæpe penitus retinetur. Si excernitur primum tenuis & aquoſa eſt, interpoſito tempore craſſa, arenoſa bullulisque internatantibus conſpicitur. Quandoque ex veſicula fellea per talem conſtrictionem convulsâ per vomitum copioſa ſincerabilis, ac modo flava, modo viridis ejicitur. Hæc quidem ſæpisſime experiuntur, ſed quandoque etiam fixus dolor una in ſede ibi inhæreſcit alteque excruciat perterebrante quaſi doloris genere quod ſæviſſimum eſt, adeo, ût tum reſpirationem admodum difficilem & laboris plenam,ſudores algidosque tum motus convulſivos ſpasmodicos ſingultus vomitus imo lipothymiam & epilepſiam,oculorum contorſiones & viſus depravationem inferat. In ſpecie adhuc indicandum eſt colicis doloribus ex facili & ſæpius ſupervenire icterum ex eo,quoniam ſpaſmodica hujus partis affectio ad duodenum inteſtinum & ductus biliarios usque pertingens eos valide conſtringit bilis acceſſio denegetur ſed ea per vaſa lymphatica reſorpta & ad maſſam ſagvineam delata icteritio colore totum corpus perfundit. Quod malum adhuc adeo eſt impeditum ut id neque motus neque flatus illud leniant. Cauſæ tales morbificæ, ſi in Colo reſident, reſident autem ea utplurimum ibi (ſpuria enim ſic dicta colica aliunde ex partibus quibusdam vicinis prodiens ut meſenterio, pancreate, omento, rarior affectus eſt) ſunt, pituita craſſa, lenta ac maxime vitrea, aſſumta fermenteſcibilia, flatus tunicas inteſtinalea diſtendentes cruditates bilioſæ, nidoroſæ, humo-

humores acres cauſtici, acidi, frigus acre incaute admiſſum, tranſpiratio ſenſibilis & inſenſibilis impedita & retropulſa, vermes rodentes ac vellicantes, fumus metallorum, ſaturni &c. per os abiis hominibus, qui metalla, lithargyrium mercurium ejusmodique labores tractant, improvide exceptus, & quandoque calculoſæ concretiones in cellulis Coli hærentes atque eas obſidentes, ſiquidem & acres humores & quicquid dolorem inferre poteſt ob valvulas hic non poſſunt ultro citroque longius evagari. Facile etiam hoc marborum genus a gravioribus animi affectibus, ira crebriori, terrore, maxime ab iracundia cohibita, mouetur. Frequentiſſime in ſubjectis ſenſu exquiſitiori præditis viſitur. Quandoque in adoleſcentibus a nimio & intempeſtivo veneris nec non a largo potuum ſpirituoſorum uſu, aut verius abuſu exortum hunc morbum eſſe, conſtat. Accidit quoque talis dolor non raro per conſenſum, quando nimirum ex epilepſia, paſſione hyſterica, atque hypochondriaca etiam à motu calculi renum, nec non veſicæ, ſuppreſſione hæmorrhoidum, menſiumque, inflammatione hepatis atque meſenterii poſt partum, item ab uteri doloribus, & ex lochiorum excretione impedita, ut & vel ex ſola pedum infrigidatione Colon cum reliquis inteſtinis dolent miſerrime. Ubi convulſiones tales invaleſcunt colica exſurgit convulſiva appellata quæ parum apud Autores occurrit, & ut plurimum in ſequiori ſexu ex utero provenit. Eſt vero convulſio, quæ ex contorſione ex Colo ad ſcrobiculum cordis immo ad fauces usque adſcendit, reſpiratio ſumme eſt impedita, umbilicus retrahitur & in lateribus contractio affligit. Aliunde quoque exſurgit alia Colicæ ſpecies, quæ colica hæmorrhoidalis appellatur, quæ æque ab Authoribus quondam non nominata neque deſcripta eſt. Indicavit eam primum Celeberr. Stahlius dicitque eam eſſe ex congeſtione ſangvinis in vena portæ, eſſeque eam adultis XXX. & XL. annorum habitus mollioris ſangvineo - cholericis hominibus familiarem. Se manifeſtat alvo adſtricta, qnandoque ſolvitur diarrhoea ſangviolenta, cum continuo teneſino & dolore quodam urgente ac ſi in inteſtino recto globulus urens hæ-

hæreret. Omnium frequentiſſime colica & iliaca paſſiones tam quoad cauſas quam quoad ſigna & curationem inter ſe communicaut. Ex hoc morbi genere ſæpe alii peſſimi pediſſequi proveniunt; Omnium vero frequentiſſime] inſequiur illa paralyſis quæ pareſis appellatur. Aliquando etiam in arthritidem, rheumatiſmum, epilepſiam, melancholiam, hydropem, ileum, tabem alioſque affectus pernicioſos; nec non, neque haud raro in herniam umbilicalem deſinit, quia flatuum multitudo intus coacervata eſt. Ubi vero flatulentæ colicæ ſupervenit febris, bonum ſignum habetur, quoniam curæ ſpontaneæ ſpes affulget. Qui colica pereunt, ordinario ex inflammatione & ſubſequente ſphacelo inteſtinorum pereunt. Hoc Ad, Spigelius affirmat, aſſerens, ſe nullum unquam diſſecuiſſe ex colica mortuum, ſine inteſtinorum inflammatione.

§. VI.

Idem ſtabilis & atrociſſimus, acutiſſimus & contractorius urenſque Coli dolor, plurima ventris loca graviſſime affligit, ubi a ſangvine ſeu copioſiori ſeu tenuiori juſto ibidem affuſo, vel ex graviori præcedente dolore aut alia læſione concitato, Colon, inflammatione uritur: Siquidem illud inflammationis cauſas communes, maxime autem & frequentiſſime ex dyſenteria præcipue per adſtringentia intempeſtive ea curata non difficile gignit; quamvis raro â medicis ipſis cognoſcatur ac diſcernatur ſæpiusque cum inflammatione renum & veſicæ confundatur. Vehemens accedit febris, urgens æſtus, & ardor totius propemodum corporis maxime internus ad inſtar prunæ candentis extorrenr, externa frigent, vigiliæ moleſtiſſimæ inquietant, ſuccedunt ſitis magna, nauſea, ſingultus, bilioſus præcipue vomitus frequens nihil tamen dolores levans, per intervalla limpidi liquoris in os regurgitatio, animi deliquium. Intus juxta morbum ejusque regionem pulſatio & titillatio ignea quaſi quædam utplurimum præcedit & eam comitatur, excrementa exſiccata ſunt & indurata ac ideo alvus utplurimum manet clauſa atque urina retenta. Lingva præ aliis ſicca, uti certiſſimum inflammationum internarum, ita & inflammationis Coli ſignum

eſt, adeo, ut creſcentibus inflammationibus ejusmodi lingvæ ſiccitas creſcat. A renum inflammatione diſtinguitur quod Coli inflammatio magis ventrem antrorſum verſus ſe extendat majorque mutatio in alvi dejectionibus appareat quam in renum inflammatione, quæ etiam dolorem ad ſpurias coſtas, dorſum & veſicam ſpargit. Hujus inteſtini inflammatio diſcusſione frequentius per ſuppurationem ſolvitur materia per alvum rejecta, Utplurimum malum in iliacam pasſionem facesſit taliquando etiam in gangrænam abit. Hujus rei teſtem eumque gravem præ aliis adduco Th. Williſium qui vid. Pharmac. rat. Sect. I. C. 2. p. 17. inflammationem & ſphacelum circa Coli initium ſæpius vidit. Conf. & M. A. Seuerin. de abſceſſ. Lib. IV. Cap 36. p. 276.

§. VII.

Cum non omnis inteſtinorum dolor colicus ſit ita et frequenter nimirum extra dolorem illum quem colicam ordinario vocant, aliis occupatur Colon. Omnium vero frequentiſſime a flatibus copioſis & non raro præter modum ideoque haud levius ferendis ſolum extenditur, (nam hæc aut illa tantum inteſtinorum pars ſic afficitur) & moleſtiſſime atque acerbe inſtabili tamen modo affligitur. In Colo enim ut ampliſſimo inteſtino particulæ aereæ a feculentis plus liberatæ validius illud expandi poſſunt. Quæ afflictio admodum pertinaciſſima deprehenditur, quoniam per cellulas ad latera prominentes flatus decurrunt ibique incarcerati quaſi, diu perſiſtunt, ægre exturbandi, ex quo ſola diſtenſione multa eaque gravia incommoda in toto corpore & diſſitis ejus partibus exſurgunt, adeo ut non raro vitam in ſummo diſcrimine poſitam eſſe crederes & vulgus mox incantationibus diabolicis easdem adſcriberet. Magis ad huc hæc ſymptomata gentur ex adjacentium partium & viſcerum præſertim diaphragmatis preſſione & diſtenſione ſurſum moleſtiſſima, unde cor atque pulmones maxime patiuntur. Hæc quotidiana obſervatio in eam multos perduxit erroneam opinionem, ut crederent, nullo alio fini â Natura conditum eſſe Colon, quam ut excipiendis flatibus inſerviat, cum potius reputandum ſit flatus ibidem moleſtos ſemper præter naturam ſeſe habere. Admodum in hanc

rem

rem memorabiliaſunt, quæ habet Fernelius lib. VI. pathol. c. 10. Colon â flatibus adeo diſtentum deprehenſum fuiſſe, ut brachii crasſitiem æquaverit. Dodonæus ſimilem obſervationem adducit obſ. m. c. 37. Felix Platerus in puero femoris crasſitiem Colon æquans notavit Lib. III. obſ. p. 616. Apud Schenckium legitur p. 627. eum inteſtinum Colon adeo flatibus tumidum conſpexiſſe, ut ocream magnam referret. Hujus inflationis ſpecies morbi illi bini infantum admodum familiares ſunt, quam alterum das Hertzgeſpan, alterum das Anwachſen, vulgo vocant, et in hoc heparaclien ſubjectum morboſum pronunciant; Hoc alterum gravitate & pertinacia ſuperat, præviis aut comitantibus ventris torminibus abdomen & hypochondria dura atque tenſa elevantur, jungitur cardialgia & febricula, pulſus eſt celer, oculi intumeſcunt, alvus aut adſtricta eſt, aut ſi fluit, viridia, porracea & grumoſa rejiciuntur. His vix adeo frequentes diſtenſiones coli ejusque cellularum ab aliis rebus præternaturalibus ut pituita craſſa & multa collecta, foecibus induratis & impeditis atque hærentibus &c. accidunt. Haud erraverit, qui forte credat, præter pituitam inhærentem adipem multum & inæqualiter diſtributum quo præ inteſtinis tenuibus donatum eſt colon, meantia excrementa morari potius & retinere quam eorum excretionem facilitare. Atque adeo obſervationes anatomicæ & practicæ confirmant, colon a flatibus ruptum fuiſſe. Wedelius Vid. Pathol. Dogmat. d. S. II. C. XII. p. 380. Coli crepaturam in pasſione iliaca uidit.

§. VIII.

Conformatio ejus atque progreſſus porro (ut explicatius paulo de eo loquamur,) clare docent vix aliud inteſtinum colligendis cruditatibus â mala digeſtione ortis aptius eſſe ac pituitam craſſam & excrementitiam ibi diutius juſto morari ac coacervari, quoniam fæces ſurſum præcipue elevari debent, adeo, ut mirum in modum illud extendant, tunicas totam

compagem conſtituentes relaxent tonumque perdant penitus, ex quo ægri tarda alvi dejectione, flatibus plurimis obmurmurantibus, ventriculi cruditatibus, in ventre frigoris quadam perceptione atque dolore cum virium animique languore ægerrime moleſtantur. Apud Salmuthum ut ad prius reſpiciamus in obſervat. Cent. I. obſ. 78. legitur, quod in cadavere hominis cujusdam Colica demortui diſſecto, totum Colon pituita obductum fuerit, relicto ſaltem foramine digiti minoris craſſitie pro fecibus transmittendis. „Referri huc meretur „quod Anton. von der Linden ſelect. Med. S. VI. S. 9. de vi„trea pituita per exempla affirmat. Simpliciter ſcribit ille) „nihil eſt in vivente frigidum excepta ſpecie quadam pi„tuitæ vitreæ, cujus memini vidiſſe dejectum ab alvo fru„ſtum pugni inſtar. Quamdiu hærebat in ſiniſtro, colo & cum „inde propelleretur ope purgantis, qua tranſibat, velut a gla„cie frigus ſentiebatur. Vidi hoc Amſtelædami in viro mer„catore famoſo, vidi & Franeckeræ in Imckia Horatii ab umbi„lico excretos aliquot centenos ex eadem pituita factos glo„bulos, magnitudine luſoriorum, & minores eosque pelluci„dos inſtar cryſtallini oculorum cocti et frigidos inſtar cry„ſtalli. Simile de Juſto Lipſio notum eſt qui maſſam pituitoſam, lentam ac viſcidam paulatim in inteſtinis coacervatam formamque inteſtinorum exprimentem, poſt varia, ſymptomata maximo cum ſubſequente commodo & ſanitatis reſtitutione per alvum ejecit. A qua adeo copioſiſſima pituitâ conſequenter & interiorem ſuperficiem oblinente cellulasque atque anfractus adimplente leuigatur inteſtinum ut chylus facile reſiduus & excrementa & quandoque aſſumta vix alterata cito dilabantur. Obſervationes pariter non deſunt, inteſtinum Colon quandoque & â fæcibus & â flatibus adeo extenſum fuiſſe, ut ventriculum referret, qualem notabilem extenſionem aliquando in Amſtelodamenſi noſocomio Celeb. Ravio ſecante atque monſtrante vidit Præſes. Quandoque fæces induratas & ſtratas inſtar lapidum in lapicid ina aut in muro invenerunt cum magna intumeſcentia partis curioſi harum rerum ſcrutatores. Tales extenſiones â recrementis factæ, non poſſunt non contuma-

maciſſimas alvi ſuppreſſiones atque adeo iliacam tandem paſſionem ima ſummis ſumma infimis quaſi commutantem (ſi nimirum in cellulis Coli merda indurata firmiter incompacta hæret easque implet obſtructis interim ani muſculis,) procreare. Apud Fernelium legitur obſervatio de quodam ex intumeſcentia ventris præter modum laborante: Adeo enimimillo infarctum fuit Colon pituita concreta, ut ſcirrhoſum & ſolidum quoddam corpus haberetur nihilque omnino fæcum pertranſire potuerit. Singularis Coli a multa infarciente & diſtendentibus pituita flatibus lienisque in perfectum ſcirrhum tractu temporis tranſitura intumescentia,occurrit in morbo quodam incolis accolisque urbis Caſſovienſis in ſuperiori Hungaria familiari atque endemio porcello ideo Caſſovienſi appellato. Hujus enim inteſtini potiſſimum tumor in magnam & inæqualem molem ſecundum diſpoſitionem,ſitum, viciniam, connexionem ejusdem formatam, porcelli quan dam figuram refert aut referre creditur.Reliqui quoque morbi Hungaris familiares atque frequentes, ut febris hungarica dicta & præſertim alter quem etemer vocant forte in colo etiam & maxime reſident,quod fere indicio eſt,quod ſi cibos avide nimis deglutiunt exindeque nauſeam vomitum ac langvorem moleſtiſſimum incurrunt, turberculis circa carpos manuum apparentibus, ex templo allio & aceto ſi non fricent,eadem tertio vel quarto die febri & colica paſſione corripiantur. Hæ recenſitæ cruditates quidem qordinariæ & quotidianæ materiæ ſunt,quæ hic coacervantur; Quandoque vero extraordinariæ magis & res toto genere præter naturam multum incommodi inferentes per alvum excernuntur, quæ per plures annos ibi latuerunt, uti varia de variis exempla nota ſunt. Vix alibi niſi in amplitudine ſinuoſa & cellulis Coli ejusmodi excreta ea hæſiſſe admodum probabile eſt.Ex.gr.PlaterusPrax. t.II.C.13.exemplum habet de fœmina quadam colica laborante cui per injectum clyſterem oſſicula pedum gallinæ quæ per plures annos inhæſerant educta ſunt, & Borellus Cent. III. obſ. 25. hiſtoriam recenſet de Nobili quodam, qui centum aureos nummos deglutitos per clyſteres quoque ſæpius tandem reddidit. Similem (hiſtoriam) Cent. III. epiſt. 69. habet. Ferramenta & cultri fra-

gmenta deglutitta diutiusque retenta fuiſſe in Miſcell. N. Curiſſ. Ao. MDCLXXII. obſ. 179. legitur. Globulorum aureorum Loſſius L. III. obſ. nucleorum deglutitorum Brunningerus Cent. II. obſ. 20. mentionem faciunt. Rurſus anguſtia ejus in quam tandem deſinit Colon ut dolorem graviorem efficit ita & magis adhuc copioſiorem materiam morbificam ut pituitam lentam craſſam & concreſcentem viſcidam calculoſis concretionibus, ac ſordes infarctui obſtructionibus, majoribus & difficilioribus curatu, anſam uberrimam præbentes colligit. Hinc & facile magis & p.n. anguſtatur, adeo ut via & tranſitus impediatur & quandoque plane occludatur. Hinc & in affectibus ſpaſmodicis in quibus coloncum cellulis ſuis conſtringitur ut excrementa ovilli adinſtar ſtercoris in globulos intorta minores, excernantur. Non ſolum vero ubi in anguſtum ſecundum naturam contrahitur ſpatium ſed & totum præ aliis inteſtinis, ſæpius & ex facili præter naturam arctiſſime & mirum in modum conſtringitur. de quatotius (Coli) conſtrictione præter modo adductam obſervationem aliæ multæ hinc inde proſtant habeoque quaſdam easque ſatis notabiles, jam vero longius non recenſendas. Ob hancce anguſtiam haud difficile etiam inſecoaleſcere poteſt, qualis coalitus incurabilis fere eſt. Joh. Rhodius Cent. II. obſ. 77. de Nobili Patavino notat, cui ex dyſenteria non ſolum Colon, ſed & alia inteſtina conglutinata fuerunt, obortis inde ſæviſſimis Coli doloribus, cauſa non niſi poſt mortem patente. Similem hiſtoriam obſ. 82. addit. Coalitus ejusmodi Joubertus in Vita Rondeletii meminit. Ariditatem & concidentiam ejus refert Marcellus Donatus Med. Inſt. L. IV. C. 10. Ipſam valvulam Coli, Colo quaſi agglutinatam ſæpius ſe obſervaſſe ſcribit Spigelius de humana corporis Fabric. l. 8. c. 9. Quantum vero diutius retenta alvus, retentæque fæculentiæ in hoc inteſtino noceant, ſtatim liquet æſtimanti, quod hic liquidum foetidum adhuc ſeparetur & ad ipſam usque maſſam humorum tranſeat, ex quo ea non poteſt non valde impura reddi: Nam præſuppono ex ſuperioribus adductis dari adhuc in Colo inteſtino lactea vaſa atque ſub alvo plus juſto retenta, excerni tandem exſuccas, aridas, fracidique foetoris expertes fæces.

§. IX

§. IX.

Amplius dicendum eſt, quando vel alvus ſupprimitur, & cruditates acidæ, bilioſæ, pituitoſæ, in hoc etiam inteſtino ſtabulantur, quoque per diuturniorem moram atque per novam aliarum ſubinde acceſſionem comixtionemque easdem peres fieri ac magis indies corrumpi mineras febrium maxime, intermittentium variiqve generis quotidianarum, tertianarum ſimplicium, & mixtarum nec non duplicium, bilioſarum, ardentium, lentarum atque adio malignarum, morbillorum, purpurarum, petechiarum conſtituere.

§. X.

Similiter commodam occaſionem concretionibus calculoſis quæ in omnibus corporis cavitatibus iisque arctioribus accidunt, in ſuis præſertim cellulis, tanquam in lapicidinæ latebris præbet, quoniam enim ibi calculorum rudimenta & incrementa ſeu mucilaginoſa, lutosa arenoſa, ſalſa atque tartarea recrementa confluunt incuneantur & retinentur, facile concretiones ejusmodi contingunt. Siquidem & non deſunt plures obſervationes Autorum, poſt Galeni tempora (qui de loc. affect. Lib. VI. Cap. 2. affirmat calculos in inteſtinis repertos eſſe nec viderit nec audiverit,) qui referunt per alvum tam in hominibus quam brutis calculos haud exiguæ magnitudinis eosque copioſiores excretos fuiſſe. Ex. gr. apud Horſtium legitur L. IV, obſ. p. 232. ducentos & triginta très calculos per alvum fuiſſe rejectos. Apud Capivaccium Lib. III. c. 13. Maſſariam de dol. calc. Marcellum Donatum calculos ovi gallinacei magnitudine invenies Fernelius pathol. L. VI. c. 9. multos calculos in colo vidit nucis juglandis aut caſtaneæ magnitudinem excedentes. Muſa refert mulierem ex ano quinque lapides reddidiſſe & Trincavellus hiſtoriam calculi majoris per alvum excreti adducit. Jul. Cæſar Scaliger vidit per clyſma magnam vim lapidum eductam. Si plura hujus rei exempla deſideres evolvas Bened. Sylvaticum cent. III. conſ. 7. Barthol. cent. III. obſ. anat. 76. Cent. IV. obſ. II. & 49. Jo. Rhod, cent. II. obſ. 74. Saxoniam Lib. III. Parth, C. 25. Hollerium de morb. inter. in Schol. cap. 41. Petr.

Sali-

Salium Diverſum in annot. in Altimar. Ego in infante junius ſaltem anni adhuc lactato numeroſos calculos piſi magnitudinem fere excedentes modo laxos molliuſculos & pingves ceræ ad inſtar modo compactiores & friabiles colore luteos per integri menſis ſpatium ſubinde fuiſſe excretos, vidi.

§. XI.

Vermium, qui vivos nos torquent ac mortuos conſumunt, ut omnes corporis humani cavitates eas etiam exiguas occupant, ita commodiſſimum & frequentiſſimum omnium receptaculum inteſtina habentur. Nam licet inquam vermes in omnibus inteſtinis generentur tamen in Colo ejusque receſſibus præſertim omnium commodisſime nidulantur pererrant, atque nutrimentum accipiunt ut multiplici experientia perſectiones cadaverum apud Autores conſtat. Conf. Zacut. Luſit. Pr. adm. L. II. obſ. 33. Reverius Prax. L. X. c. I. Hildan. Cent. I. obſ. 57. Amatuus Luſitanus, Cent. I. obſ. 5. 33. atque 47. Hæc G. Bravi lectio & obſervatio eſt experientia comprobata vid. Reſolut. p. 376. inquientis. Generantur lati vermes per omnia inteſtina, teretes in ſuperioribus aſcarides in inferioribus i. e. Colo & recto inteſtinis. Hollerius vide de morbis intern. c. 54. obſervavit multutudinem vermium tunicam ſibi contexiſſe toti inteſtino Colo extenſam. Abhinc non modo punctione, morſu & vellicatione, maxima afficiuntur intiſtina, ſed & longius latiusque eorum malitia percipitur. Etenim exinde diarrhoea, lienteria eroſiones, nauſeæ, vomitus, ptyaliſmus, vellicatio & pruritus narium, ſingultus, tuſſes ſiccæ, vertigines, convulſiones, epilepſiæ, paralyſes, deliria, dolores capitis, ſyncopes, palpitationes cordis auxietates, pavores, murmura ventris, inquietudines, tremores, tabes, febres acutæ & chronicæ, aliaque innumera propullulant mala, vid. præ aliis Chriſt. Langii patholog. animata. Numeroſa ranarum progenies excreta apud J. J. Joepſerium legenda, buſonum, lacertarum atque ſerpentum alibi invenienda ex. gr. in Act. Haffn. Cent. IV. obſ. 19. &c. vix alibi quam in Coli cellulis habitaculum obtinuit.

§. XII.

§. XII.

Nullumque hinc & inteſtinum aptius eſt colligendi & retinendi abſceſſus & ulcera, eaque cancroſa, atque copioſum pus fundentia, quando ex inflammatione tumor in pus abit, quorum exempla haud pauca hinc inde apud obſervatores,& qui cadavera demortuorum hominum aperuerunt & ſecuerunt, proſtant. Notabilem ejusmodi obſervationem in noſocomio quondam Tigurino,ex demonſtratione Clariſſ. D.D. Muralti Filii collegi in viro ſexagenario majori, tabido, demortuo, cujus Colon mirum in modum tumidum apparebat, & intus quatuor abſceſſus diſtinctos monſtrabat. Nec non frequentius quam alibi varii alii generis tumores,ſtrumæ,ſteatomata,verrucæ' ſcirrhi inibi & tophi concreti ſuccreſcunt & vitæ periculum inferunt. Ex his malis non ex aſſe ac rite curatis, cicatrice relicta, in ſe ipſum non raro coaleſcit atque concreſcit, quales obſervationes Benivenius de abd. & V. Vidius Com. in lib. Hippocrat. cap. de vuln. addiderunt. Præterea hoc loco ruptionis vaſorum ſanguiferorum in Colo proponenda obſervatio, quam Argentorati quondam, monſtrante Celeberr. Scheidio notavit Præſes. Nec ſilentio modò prætermittenda ea (obſervatio) qua notatur, colon cum reliquis inteſtinorum partibus p.n. coaleſcere,quod quandoque ex colica fieri aſſolet. Ejusmodi obſervationes legas licet apud Bartholinum Hiſt. anat. Cent. III. hiſt. 6. Hochſteter. D. X. caſ. 6. Rhodium Cent. II. obſ. 32. Pavv. obſ. 5. it. in Miſcel. N. Curioſ. D. II. an. VI. obſ. 15. Pet. Perinde non raro ſcirrhoſum redditur,ut Hollerius de morb. intern. Lib. I. c. 41. & Rhodius Cent. II. obſ. 76. ut & de callo ingenito Benivenius de abd. c. 34. teſtantur.

§. XIII.

Quandoque ipſa valvula inteſtini Coli laxatur atque adeò rumpitur, quod facile ab obſtructionibus alvinis & incarceratis flatibus extendentibus prementibusque, quibus hoc inteſtinum ob flexuras adeo prolixas, & incurvationes apprime favet, accidere poteſt, atque oritur iliaca paſſio. Quæ laxatio quidem cu-

rari poteſt, aſt de ruptura ejus ſecus ſentiendum, quæ vix curationem admittit, quamvis non lethalem modo eam pronunciare vellem.

§. XIV.

Maximam inſuper proclivitatem ad varios morbos concitandos, hic ſeorſim conſideranda magna ſenſilitas ejus indicat, per quam facile ſpaſmodicæ conſtrictiones & affectus hypochondriaci varii, qui omnes ſpaſmis debentur, hic præſertim exoriri ſolent, quæ derepente per univerſum inteſtinorum canalem, motum illius periſtalticum, â quo totius corporis ſanitas pendet, qui ibi ſecundum naturam viget, lædunt, impediunt & pervertunt; Ea enim hujus motus naturalis indoles eſt ut, ſi in una parte inteſtinorum læditur, mox per totum illorum tractum lædatur. Hinc flatus & fæces non debite deſcendunt, ſed potius ad ſuperiora feruntur; unde duodeni inteſtini & ventriculi præſertim fit inflatio. Propter tenſionem nervorum, multa eaque moleſtiſſima mala inferentem, hincque præſertim cardialgiæ, anguſtiæque præcordiorum maximæ, phlogoſes, aſthma, palpitatio cordis, capitis torpor, vigiliæ involuntariæ, angores &c. comites junguntur: hic turbatus turbationes aliis partibus, iisque remotiſſimis communicat, & periculoſas ſangvinis ſtagnationes, & perverſas humorum ad alias translationes & ſpaſticas commotiones infert. Si diutius hæc paſſio durat, tonus penitus harum partium dejicitur, vix aut nunquam ex aſſe ſanandus & reparandus; hinc malum hypochondriacum perpetuum malum remanet, in quo maxime & præ aliis colon patitur. Speciatim adhuc dicendum eſt: Ejusmodi vitium in inediam diuperpeſſis, ab abuſu narcoticorum a craſſo, viſcido, lento humore, qualis eſt pituita vitrea, tunicis inteſtini adhæreſcente &c. ſæpe notatur, quod ſi ſpaſmi inferiorem maxime coli partem conſtringunt, vel per conſenſum quoque e conſtrictis remotioribus partibus usque propagantur, facile alvi contumax adſtrictio moleſtat. Etiamſi ſenſile admodum colon ſit & ad motum facile; attamen his conſideratis etiam ſenſus obtuſus aut penitus amiſſus interdum occurrit, ſiquidem atonia penitus depravatur imo para-

ra-

lyſi peſſime vitiatur, ex quo excrementorum dejectio vix ac ne vix quidem procedit.

§. XV.

In robuſtis maxime & validis Coli membranis nerveo-muſculoſis, easque perreptantibus vaſis ſatis capacibus ac amplis, facile jugis circulatio humorum per has partes turbari, & impediri, hærere atque ſtagnare ob difficilem ad venam ſplenicam nimis remotam aſcenſum, ſangvis poteſt, ex quo ſangvinis lentiori motu & ſtaſi, in imo præſertim ventre, multa eaque gravia pathemata, ſpaſmi atque dolores exſurgunt; menſium ac hæmorrhoidum difficile negotium, vomitus cruentus, qui apertis vaſis brevibus rurſus provenit, communiſſima mala ſunt. Ad hoc vitium facit plethora: nam quando auctus præter modum ſangvis, per imi ventris viſcera, ac præſertim per vaſa venoſa hepatis non liberum circuitum invenit, regreditur atque regurgitat per venam portæ, partesque alias, quibus cum hæc communicatio intercedit, moleſtat; Congeritur autem tunc maxime ſangvis in vaſis Coli, ex nervoſis ſenſibilisſimis crasſis tunicis compoſiti, maximeque ab hac cauſa illud moleſtatur.

§. XVI.

Cum plures internas partes ac viſcera alluat, atque cum iisdem connectatur, ob vicinitatem, præter modo adducta, non raro in malorum communionem atque ſocietatem, ut alia trahit, ita ab aliis trahitur Colon. Jam non plura verba amplius de conſenſu per nervos faciamus, quia alibi modo hoc pasſim factum eſt, ſed hoc loco ſaltem præ aliis commemorabo, quod facile ex vicinæ partis alicujus præter naturam tumentis comprimatur. Singulare rarumque eſt, huc etiam hac occaſione trahendum, quod monet Adrianus Spigelius, ſenibus quandoque coſtas ſpurias incurveſcere, easque Colon inteſtinum pungere, adeo, ut inflammatio & mors inſequatur. Porro hic hoc modo non indictum relinquam, eſſe Colon flatu diſtentum & prætumidum, non raro cauſam calculorum naſcendorum, & ex concretis iis doloris renalis & ſuſcitati & aucti, ſi nempe ren ab illo (Colo) communi membrana annexus pre-

P 2 mi-

mitur,ſicque liber ſangvinis ibi circuitus, cum debita ſecretione urinæ,nec non illius defluxione in vaſa urinaria ipſamque veſicam, inhibetur, ex quo calculus generatur atque dein a generatis male affectus, & grandioribus & aſperioribus calculis eſt refertus, colon ſic tumidum,renem ejusdem lateris & ſæpe majorem in molem extenſum,premit & atterit, calculosque ibi detentos commovet, ſicque dolorem immanem infert. In ſuperioribus annotatum eſt, renem ſiniſtrum, præ altero atque Colon arctius inter ſe connecti, quod in hac regione multas gyrationes obtinet. Hinc animadvertitur ab iis, qui rem adcurate conſiderant, quod ren ſiniſter,præ dextro frequentius calculos in ſe gignat & contineat,exulcerationibus exedatur & doloribus contorqueatur. Commonſtrarvit hoc antea jam cum Dodonæo Carolus Piſo Lib. de morb. ex ſeroſa colluv, oriund. p. 249. Rurſus, in nephritide Colon in conſenſum tractum eſſe,in praxi experimur, quod ſic irritatum flatus & tormina ordinariò ſuboriantur, & ſuborta dolores quoque nephriticos augeant. Quia gyrationes Coli multæ per abdomen in cavitatem producuntur & extremitates imi ventris ſic occupant, a ruptura in hernia,æque facile illud,ac ileon inteſtinum deſcendere poteſt, ubi conſtrictiones moleſtiſſimas patitur. Æque frequenter Colon ventriculum per eandem cauſam afficit, ut quandoque ventriculus colon. Hinc experiuntur lautius cœnati,mane in lecto diutius decumbentes,præſertim ſupinum corporis ſitum amantes, quod nauſea & cardialgia, imo quandoque vertigine ſyncope, ac vomitu moleſtentur, ſurgentes vero illico ab illis moleſtiis liberentur, ex illo, quod alia excrementa in decubitu, in coli ſuperiori parte retenta fuerint, ventriculum quoque ob viciniam & connexionem coli, afficiant atque irritent, inſurgentibus vero e lecto, mox deſcendant ſimulque has moleſtias auferant, Eodem modo pluries diaphragma gravatur ac premitur,quando flatibus & ſangvine turget nimio colon, de quo obſervationem retulit Præſes, de viro 36. annorum ſumme plethorico ac cui difficile hæmorrhoidum negotium,magnas creavit moleſtias : is nimirum per duos annos ſubinde quando præſertim motu ſe aut vino exagitat, de preſſione labore plena in ſiniſtro

dorſi

dorſi latere quintam inter ſextamque coſtam cum phlogoſibus, anxietatibus circa præcordia, difficili reſpiratione ac anhelatione, dolore capitis gravativo, oculorum rubore & intumeſcentia, ſenſuum ſtupore, vertigine conqueſtus, ex medicamentis a medico ſuo, qui vitium in pulmonibus reſidere audacter ſemper affirmavit, nullo reſpectu de reliquis accidentibus habito, præſcriptis reſolventibus calidioribus ex ſpermate ceti, cinnabari, ſale volatili CC. eſſ. ſuccini ſaſſafrata, liquore CC. ſuccinato & ſimilibus, nullum huc usque levamen ſentiit. In conſilium vocatus Præſes circumſtantiis omnibus rite penſitatis, Colon juxta renem ſiniſtrum, ſedem morbi eſſe indicavit, congeſtionesque ſangvinis in his, hæmorhoïdesque non debite fluentes accuſavit & nihil prius habuit, quam venæ ſectionem in pede ordinare, ex qua ſola mox auxilium reportavit, quamvis poſthanc pulveres præcipitantes & nitrati cum aliquot cinnabaris granis, nec non laxantes ex cremore tartari &c. non omisſi fuerint.

§. XVII.

Adhuc plures, præter nominatos profecto morbi iique graviſſimi ſunt, qui ex hac officina promanant. Mox ſe offerunt diarrhoeæ atque dyſenteriæ quæ exinde tanquam ex ſua profluunt ſede, quæque frequenter excreſcentias verrucoſas atque criſtoſas ibi relinquunt. Etenim hic non poſſum non falſam practicorum quorundam diſtinctionem notare, quâ in dyſenteria ex doloribus ſuperiorem abdominis partem afficientibus, gracilia inteſtina laborare, & inferiorem excruciantibus, craſſa exerceri temere affirmant, quoniam colon ſæpe ſolum afflictum, quod aſſurgens deſcendensque per abdominis cavitatem, & circumvolutionibus ſuis tenuia fere omnia inteſtina circumire ſolet, eos ſæpiſſime fallit. Juxta hos dolores non omittendi videntur dolores arthritici & podagrici, qui hic utplurimum fabricantur. Hinc iidem vel ſolo laxante, vel emetico feliciſſime aut præcaventur, aut ſæpe numero curantur. Imo affectuum capitis quam plurimorum, vertiginis rotatoriæ, cephalalgiæ immanis, atque adeo ipſorum, in quibus mens errat, ut melancholiæ, maniæ, incunabula hic poſita ſunt. Non a vero aberrare me confido, ſi dixerim, apoplexiam quandoque exinde proficiſci,

multo enim uſu confirmatum eſt evamen, alvum a natura auxiliatrice ſolutam, ac clyſteres excitantes & repurgantes optimam opem in hoc morborum genere afferre. Præterea nemo non ſcit, quantum laborem hæmorrhoidum & in fœminis menſium difficile negotium pariat, quod quidem facilitant pilulæ, ex aloeticis paratæ, quæ viſcoſis ac reſinoſis tenacibus ſuis particulis Coli & recti inteſtinorum tunicis firmius inhærendo, non ſolum affluxum ſangvinis, ſed & ejus effluxum felicitant atque proritant. De his vel illis morbis, nemini longius ſcrupulum movebimus, an in cavitate an inter tunicas Coli lateant morbificæ cauſæ? Quibusdam enim haud credibile cum Sennerto Vid. Lib. III P. II. S. II. cap. 2. eſt v. gr. dolorem a quo perforari quaſi inteſtina videntur, excitari tantum a vitrea pituita, in cavitate inteſtini adhærente, ſed potius intra tunicas ejus continente afferunt, quæ etiam Avicennæ ſententia fuit vid. med. pract. tract. III. c. 12. flatus in tunicis inteſtini vagari ſtatuentis. Multo minus in vanum diſputabimus, an Colon æque ſecundum dextram ac ſiniſtram partem ægre afficiatur, quod multi cum Galeno vid. Vide loc. affect. C. II. citra rationem negant.

§. XVIII.

Hoc per aſſiduas obſervationes quoque conſtat, ſimulque per aſſertionem alibi allatam, eſſe inteſtina præſertim, colon, ad excipiendas ſuperfluitates ex omnibus corporis regionibus, admodum proportionata atque dicata, per & in quæ Natura & cum morbi inchoant erumpuntque, & cum ſalubritatis tempore ac ſtatu eas tranſmittit ac relegat, arthritidem fixam podagram, eryſipelas, ſcabiem, aliasque ſecretiones & excretiones retro pulſas, præſertim in Colon retrocedere, ibidemque varie ſuam tyrannidem exercere. Monſtrant hoc haud indubie flatus atque dolores immanes colicæ deſcendentes in infimo ventre, aſſcendentesque mox à retro ceſſione materiæ peccantis excruciantes, quæ ſpaſtica pathemata atque dolores, deinceps ad alias etiam partes, ventriculum & diaphragma, pulmones, imo cerebrum usque ipſum &c. progrediuntur, & ſingultus, ſpaſmos ventriculi, aſthma, inflammationes, febres nec

non

non raro deliria inferunt. Sectiones quoque cadaverum delegunt, ex hoc genere morborum demortuis inflammationem, gangrænam & ſphacelum primum in hoc inteſtino utplurimum latuiſſe eas ibi incepiſſe.

§. XIX.

Ex his modo de Colo ejusque præſertim ſtructura, ſitu connexione, uſu, & functione materiarum inhæſione atque ad tam multos hinc morbos propenſione &c. præfatis, proclive eſt intellectu, e re eſſe collectas detentasque ſordes, certiſſime noxam inferentes, mature per laxantia & clyſteres, in quibus pharmacia ejus & magnum emolumentum præcipue conſiſtit, tempeſtive repurgare, quoniam Colon inteſtinum, præcipuam excernendorum materiam in ſinubus ſuis continens, proxime cum recto eluitur, eaque per corrigentia, temperantia, abſorbentia & præſertim ſalia deterſiva v. gr. arcan. duplic. terra foliat. tartari, tartaro tartariſato, tartaro vitriolato, Sal. ebſonienſe, item per amara medicamenta, cum temperatis gummatibus & reſinis mixta. rhabarbarina, ſuccinata, myrrhata, aloëtica, & præparatas exinde eſſentias abſinthii, cent. min. eſs. gummi ammoniaci &c. invertere atque ad excretionem præparare, viamque ſternere, per quam facilius excerni queant. Hunc ordinem ſervando, ut deterſiva præmittantur, clyſteres ſequantur, & purgantia demum per os aſſumenda addantur, ſiquidem clyſteres minorem exagitationem in corpore edunt, inteſtina præparant atque diſponunt, ut facilius purgantia effectum ſuum perficere poſſint. Quod præſertim, ubi flatus inteſtina percurrant atque moleſtant, obſervandum, ubi enim hi valde peccant, purgationi obſtaculo ſunt. Hoc ſpeciatim in colica flatulenta videmus, purgantia improvide adhibita, vix laxam reddere alvum, ſed potius magnas diſtentiones, laminationes doloresque excitare, quare per enemata emollientia & reſolventia flatus prius expellendi ſunt alvusque ſolvenda, quam purgantia ſic præpoſtere præſcribenda. Æque imprudenter faciunt illi qui, in alvi obſtructione a fecibus induratis, purgantia ſine præmiſſis ejusmodi clyſteribus ſuadent, qui difſici-

ſicilia ad exitum excernenda, facilia reddunt. Hunc ordinem, hancque cautelam jam Hippocrates præſcripſit aph. LXX. Sect. VII. qui alvum humectandam, antequam pharmacum deorſum purgans exhibeatur, præcipit. C. Celſus pariter L. III. C. XXVIII. in omnibus morbis perpetuum id obſervandum monet. Hoc ſcopo certiſſima emolumenta laudabiliter, tam in præcavendis quam curandis multis morbis, ſublatis ſic gravioribus ægrotandi cauſis, impedientibusque præſciſis collocare poſſunt medentes. Certo in hanc rem argumento eſt quod a pluribus morbis liberi maneant, in quibus alvus eſt laxa & dejectio facilis. Quo & via nobis jam eſt expedita, alterum quod habemus inſtitutum ulterius & explicatius paulo pertractandi. Etenim clyſteres certe in quocunque propemodum morborum genere, ſi debitæ cautelæ, ratione materiæ, adhibendi modi, quantitatis, temporis & retinendi moræ &c. obſervantur; conducibilia remedia ſunt, quæ alvo clauſa atque fluente & tam in laxando & repurgando, quam humectando, abſtergendo, diſcutiendo, refrigerando, calefaciendo, ſtimulando, emolliendo, conſtipando, confortando, refellendo &c. eximiam utilitatem ac effectus, eosque ſubito, exerunt. Sunt ergo tot enematum genera, quot corporis humani & ſpeciatim inteſtinorum vitia. Præterea & hæc laudabilis eorum indoles eſt, quod ſine aliorum humorum turbatione, ſineque omni, quam vulgus timet, virium dejectione, operentur. Hoc quoque emolumentum ab iisdem procedit, quod reliquorum medicamentorum uſum adjuvent promoveantque. Ad hæc quadrant enemata omni tempore, & loco, omnis ætatis, ſexus, corporis habitus temperamenti hominibus, debilibus pariter ac firmis, ut videre eſt apud Joh. Walæum method. med. p. m. 52. & Morellum method. præſcrib. form. remed. L. II. S. II. C. XIV. p. m. 245. ſeq. Avicenna VIII. tr. V. 11. ſcriptum reliquit, ſolutionem ventris per clyſteres, omni die, ſemel aut bis a phlebotomia excuſare. Et ſi non ubique per ſe, certe tamen per accidens opitulantur. Quemadmodum enim hujus inteſtini ſingularis ſenſilitas, cum partibus aliis connexio & vicinitas, ejusque conſenſio per nervos maxime multis morbis anſam dant atque occaſionem; ita etiam hæ circumſtantiæ

mul-

multorum morborum proximam curationem perficiendam innuunt: Siquidem non modo clyſteres, ubi vitium in ſolis inteſtinis craſſis hæret, (quoniam ad jejunum inteſtinum valvula impediente, nullatenus pervenire poſſunt, niſi per vim adigas, quâ fortaſſis etiam ad illud penetrarent) cum emolumento adhibentur,& neceſſarii ſunt,ubi crebris evacuationibus opus eſt, ubi copioſa materia craſſa pituitoſa cellulis eſt impacta, quæ purgantibus vix cedit,& ubi occluſæ viæ, quæ purgantia per os aſſumta non admittunt nec transmittunt, vel ubi fæces exſiccatæ nimis, vel flatibus diſtenta, vel a vermibus arroſa inteſtina ſunt &c. ſed,& in aliis bene multis admodum proficui deprehenduntur. Ad hoc & viam ex reliquis inteſtinis excrementis expeditam reddunt. Abô Ali Arabs,enemata utiliſſimam omnium medicinam, & ſuperfluas & noxias humiditates quasvis ex toto corpore educentem eſſe dixit. Herodotus narrat Lib. II. Ægyptios fuiſſe maxime omnium hominum ſanos, propterea, quod ſingulo menſe clyſteribus uterentur. Notabile in hanc rem eſt Hippocratem,in curatione morborum paſſim vix aliud remedii genus,præter clyſteres & glandes offerre.Nec minus Galenus,uti colligere eſt L. II. phar. loc. cap. X. tam ex Archigenis,quam propria mente ſummopere pro vario ſcopo clyſteres laudat. Tantam eſſe quandoque eorum neceſſitatem,ut absque illis vivere quaſi impoſſibile ſi, texemplis quibusdam probat Mar. Gerbezius in intricat. extricat. med. p. 32. Licet etiam Helmontius eos medicamen abſurdiſſimum, viliſſimum & turpiſſimum nominando rejiciat,multique hodie medici non modo flocci faciant,ſed & contemnant, imo damnent. Per experientiam certe hauſtum habemus,calore inteſtinorum adjutos & liquefactos ſuas etiam undique fundere vires. Atque ſic vario modo diſſitis partibus,& in ipſis capitis affectibus fere omnibus, ut cephalalgia, hemicrania. phrenitide, paraphrenitide, imo in graviori contuſione ejus, clyſteres alterantes ex herbis, floribus & ſeminibus cephalicis & nervinis roborantibus, antiſpasmodicis parati, magnam utilitatem conciliare poſſunt. Præſertim,ſubtracta nimirum ex inteſtinis materia peccante, ſerum per glandulas inteſtinorum, liberius profluere poteſt, & quod alibi hærebat, rodebat, aliaque ratione

Q mo-

moleſtabat, divellitur & excernitur. Inhæret etiam quandoque impacta acris materia firmiter inteſtinis, præſertim colo, ejusque cellulis, tanquam ſpina pungens ac irritans, diſſitosque etiam dolores inferens, quæ vix alio medio quam per clyſma injectum, elui removerique poteſt. In apoplexia profecto eaque fortiſſima, ex clyſteribus acrioribus injectis, certiſſima reſtitutionis fiducia redit, atque adeo iidem valde acres ipſam cataphoram, cum reliquis ſoporoſis affectibus tollunt. Nam irritatione ſenſibili ſic facta in inteſtinorum tunicis, per nervos motu ſpirituum animalium ſuſcitato & revocato, motus eorum ulterius continuatur, & ad cerebrum usque propagatur, ut ad priſtinos motus priſtinaque officia prompte redeant. In lippitudine & ophthalmia, clyſmata utiliſſima & neceſſaria remedia eſſe, probat F. Deckers Exercit. med. pract. circa med. meth. p. 404.

§. XX.

Nec dubium per conſequens eſt, quin & in colli & pectoris morbis adjutorio ſint, ut in aſthmate, catarrho ſuffocativo, anxietatibus præcordialibus, palpitatione cordis, lipothymia, pleuritide, peripnevmonia, angina, ſyncope, &c. ex aromaticis ſtimulantibus & temperantibus adornati clyſteres. In quodam pectoris vulnere quondam enematum, ex reſolventibus & carminativis paratorum, ſummam efficaciam, in ſangvine extravaſato & grumefacto reſolvendo & educendo, deprehendi. Hic & liceat quandam hiſtoriam medicam, in gratiam argumenti notare, quæ mihi non ita pridem obſervanda contigit. Scilicet novellus quidam medicus practicus, fœminam quandam XXXII. circiter annorum, anxietatibus præcordiorum & reſpiratione laborioſa, menſium obſtructione per aliquot ſaltem ſeptimanas conqueſtam, pellentibus calidis emmenagogis curandam ſuſcepit, ex quo indies pejus ſe habuit, reſpiratione difficili & anxietatibus auctis. In conſilium vocatus, de emunctoriis præ omnibus corporis, primum ſciſcitatus ſum, an aperta illa fuerint nec ne, fœmina autem affirmavit, ſe jam per VI. dies alvum non depoſuiſſe, qua de re vero prior medicus parum ſolicitus erat. Præſcri-

ptum

ptum ipſi ſtatim eſt clyſma emolliens, ex quo ſcybala compacta & dura admodum reddita ſunt, & ægra mox priſtinæ ſanitati reſtituta. Eorum enim gravitas inteſtina premens etiam impedit, quo, minus ita facile viſcera cum diaphragmate ſurſum attollantur, hinc reſpiratio impeditur & anxietates augentur. In plurimis pectoris morbis, & quibus nempe reſpiratio laborat, hac cautela utendum, ut clyſteres in pauca quantitate injiciantur, ne Colon nimis extendatur, & reſpiratio nimium impediatur.

§. XXI.

Multo minus, hinc nemini ſcrupulus quidam remanebit clyſmata ventriculo, & inteſtinis continuis atque contiguis tenuibus, maxime nervoſis, ac cum reliquis corporis partibus exquiſitum ſenſum alentibus, (quæ Colon ut amplisſimum craſſorum cingit, iisdemque undique circumvolvitur) nec non viciniſ viſceribus in abdomine, illorumque vitiis ſubvenire. Moebius in fundam. Med. phyſ. cap. XI. p. 105. memorat, matronam Nobilem anorexia contumaci per aliquot annos laborantem, tandemque pene conſumtam, remediis repurgativis exhibitis, mucoſam ſubſtantiam copioſam, cum numeroſa vermium prole per aliquot dies excreviſſe, atque ex eo integre convaluiſſe. In inflammatione ventriculi clyſmata emollientia, refrigerantia & lenientia quotidie injicere jubet Riverius Prax. med. Lib. IX. Porro ſingultus, diarrhoeæ, dyſenteriæ, teneſmi, menſium obſtructionis, dolorum a calculo tam renum quam veſicæ, item dyſuriæ, iſchuriæ, ſtranguriæ clyſmata emollientia, anodyna & travmatica egregia & certiſſima remedia ſunt. Similiter paſſionibus hyſtericis egregie ſubveniunt, & facilem partum procurant. In colicæ acerbiſſimo dolore, clyſma ex oleo rutaceo præſentiſſimæ efficaciæ eſt. Sic Schelhammerus de natura p. 279. recenſet, ſe in hydropico dolorem circa umbilicum perpetuum ac ſævum obſervaſſe, ut tandem eum pene conficeret, eumque nihil remediorum admiſiſſe, ſed cuncta eorum externa & interna reſpuiſſe, atque ab omnibus exacerbatum fuiſſe, ipſis etiam emplaſtris epithematibus purgan,

tibus, acidis, ſalinis carminativis, ſolis autem clyſteribus mitigatum malum. In renum & veſicæ affectibus, clyſteres plurimum prodeſſe Avicenna docuit, vid. Fen. IV. I. c. 17, Affirmat idem Fr. Vallcriola obſerv. med. Lib. III. Præterea ſi & alvus ſic laxa, lubrica & temperata fuerit, vix generantur flatus â fæcum ſubſiſtentium calidorum quantitate ſubtracta. Sic & enematibus aqua benedicta Rulandi addita ut fortius ſtimulent, quandoque vomitum excitauit, ac terebinthina admixta, urinam violaceo odore imprægnavit. Nec dubium eſt, quin ipſi ſangvini ac lymphæ ſe inſinuet tandem eorum medicata virtus. Clyſmata ſtupefacientia ex narcoticis parata, totum corpus ſtupefactum relinqvunt. Experimentum in Actis Angl. legitur, quod hoc facit teſtatum, ſpiritum vini per clyſma injectum longe magis, quam ore hauſtum inebriare.

§. XXII.

Pari utilitate hoc medicaminum genus, ſe commendat etiam, ſi vitia tota corrumpunt corpora, ex quorum ordine frequentiſſimæ febres ſunt, ea multis difficultatibus & dubiis intricata, ac generi hominum inimiciſſima & impetuoſiſſima mala, quæque æque ac accidentia ſua, maxime ſpasmis debentur. Circa quæ notabile eſt, ubi ingvina laborant, ac viſcera præſertim inteſtina gravis dolor fatigat, venter in tumorem attollitur, flatibusque diſtenditur, nec hi emittuntur, ſimulque nervorum diſtentio oritur, promptiſſimum delirium inſequi, remque periculi plenam eſſe. Contra quas (febres) licet Martianus vehementer illud improbet, easdemque omnis generis, imprimis intermittentes tam laxantes & emollientes ordinarii magis quam ſpecifici clyſteres antifebriles ex cortice præſertim Peruviano, felici ſubſequente ſucceſſu parantur. Nemo præterea non etiam novit, quantam quotidie opem, laxantia deterſiva ſalina & c. leniter ſingula inteſtina repurgando, tam pro præſervatorio quam curatorio ſcopo adhibita, collocent. Optime monet Galenus ad Glauc. Lib. II. in febribus intermittentibus maxime in quartanis, præ omnibus aliis, & ſtatim in initio utendum clyſteribus eſſe, deinde ad alia deſcendendum. Iis ſolis multos tertianarios liberatos eſſe, legas licet in Argenterii Op. P. II. p. 141. Pariter in praxi medica notiſſimum eſt, enematibus emollientibus, aper-

ta

ta, alvo ſervata, in febribus ardentibus egregie Naturam vi preſſam ac circumventam levari. In ipſis malignis ac peſtilentialibus, atque adeo exanthematicis, non raro clyſteres iique tamen mitiores tutiſſime & ex utilitate admittuntur & præſcribuntur. Sed de multis jam pauca & pleraque quam pauciſſimis notaſſe, hac vice hocque in paſſu ſufficiat. Quantum igitur utilitatis in medicina clyſteres collocant, tantum laudis Gallis præſertim debetur, quibus clyſterum uſus frequentiſſimus eſt. Atque hæc adduxiſſe hac vice ſufficiant. Ad alia enim quæque præſertim in medica praxi minus attenduntur, ulterius & longius evagari, non libet. Ejusmodi eſt, quod nonnulli hodie adhuc veterum placita ſectantes, ſedulæ obſervationi & æſtimationi curioſæ commendant, Colon inteſtinum in dextero latere ad ventriculum & lienem usque adſcendere, ut per compendium viæ atrabilaris humor evacuetur, eoque deferatur noxium, tanquam excrementum multos morbos eosque difficillimos procreans, atque natura duce ac ſtimulo per ſeceſſum foras ejiciatur.

§. XXIII.

Ubi tandem aut ſumme faſtidientibus omne alimentum eſt odioſum, aut ubi totum corpus tabe conſumitur, aut regia alimentorum via, quod in angina præſertim quandoque accidere ſolet, in faucibus præcluſa eſt, nullaque ratione corpus nutriri & refici poteſt, omnisque ſpes eſt abſumta, per hoc inteſtinum Colon & vitæ nutritio & virium reſtauratio conſervatur, reſtituitur & continuatur. Quoniam enim, uti ex jam adductis iterum præſuppono hoc inteſtinum vaſa quoque lactea, ut in cuniculis plura ac ordinario, ita & in hominibus non raro ſat numeroſa continet, per clyſteres ex jure & ſucco & jure gallinæ expreſſo, lacte ovis, ptiſana, melle, vino &c. paratos, nutrientes ſæpius & in majori quantitate injectos diutiusque retentos ut & reficientes ex ſpirituoſis confortantibus adornatos, hominis conſervatio inſtitui poteſt. Ut enim ratio ſic non deeſt, ita etiam uſus aſſertum confirmat. Et ſi teſtes quosdam hujus rei deſideres Joh. de Muralto vid. Clavis med. p. 382. & Th. Craanen modo ſiſto qui uti videre eſt in Tr. de homine multos hoc

modo

modo ſervavit. Conf. præ aliis Joh. Langius in Epiſt. med. Lib. I. p. 406. De horum efficacia dubitantibus, difficilius adhuc creditu erit, quod tamen multi cum Zacuto Luſitano aſſerunt cataplasmata ac emplaſtra nutrientia nec non balnea ex lacte parata in emaciatis, hecticis & imbecillibus non prorſus vana eſſe, quam nutriendi rationem etiam Hippocratem jam ſtabilitam iviſſe, apparet ex libro de Alimento, quando emplaſtra eundem in finem, inſtante potiſſimum abortus periculo, umbilico imponi juſſit ac ſcripſit: Forinſecus alimentum ab extima ſuperficie ad intima pervenit. Pari paſſu incedunt enemata corroborantia ex medicamentis parata: ſi enim olfactus vires reficit, quod tamen toto die videmus, certe etiam ejusmodi clyſteres vaporibus ſuis elevatis, multo magis corroborare ac reficere poſſunt. Hic commode memini, mihi quondam in paralyſi linguæ in juvene, XXI. annorum plethorico terrore præter modum affecto, clyſmatum ejusmodi corroborantium injectionem, multum pro feciſſe. Ad extremum circa clyſterum uſum & injiciendi modum monendum venit, quod alias vix attenditur, ut nimirum æger in latus dextrum decumbat, poſituramque corporis incurvatam ſervet & inſtrumentum a chirurgo vel miniſtro verſus dorſum flectatur, ne Coli inteſtini pars ſub liene in latere ſiniſtro comprimatur, & ut injectio ideo altius penetrare poſſit.

SOLI DEO GLORIA.

Errata Typographica potiora.

Pag. 5. linea 5. ſpinctere lege ſphinctere. p. 9. l. 6. in inediam l. inediam. p. 10. l. 28. rabou. l. robur. p. 11. l. 19. luctuante l. luctante. p. 12. l. 6. irritatiane l. irritatione p. 13. l. 15. ferri. l. ferre. p. 14. l. 18. algre l. ægre. l. 27. hominibu. l. hominibus. -- obſervarerunt. l. obſervarunt. l. 31. ibem. l. idem. p. 15. l. 33. fermendanda, fermentanda. p. 16. l. 23. limpidoris l. limpidioris. p. 20. l. 5. ſubeuntius, l. ſubeuntibus. p. 26. l. 3. emulgatur. l. emulgeatur. l. 15. non aggludinetur. l. agglutinetur. p. 28. l. 6. temar. l. timor. p. 33. l. 21. effenditur l. effuuditur. p. 34. l. 18. depravere l. depravare. p. 37. l. 7. pededentim. l. pedetentim. l. 16. tenemus l. teneſmus. p. 40. l. 20 patatoribus l. potantibus. p. 41. l. 2. corrugendo l. corrugando -- in vediam. l. inediam. p. 59. l. 33. ſpangioſamque. l. ſpongiaſamque. p. 67. l. 24. exagitantur. l. exagitentur. p. 79. l. 14. aſſerere l. aſſerendi. p. 97. l. 4. conſiderationi l. conſideratione. p. 102. l. 17. flatulentur l. flatulentam. p 103. l. 32. ea l. eæ. l. 36. inteſtinalia l. inteſtinales. p. 106. l. 20. expandi l. expandere. p. 170. l. 9. quem l. quorum. p. 111. l. 4. peres l. pejores. p. 116. l. 13. commonſtrarvit l. commonſtravit. p. 118. l. 1. evamen l. levamen.